

ORPHEUS NOSTER

Journal of Károli Gáspár University
of The Reformed Church in Hungary, Faculty
of Humanities

A Károli Gáspár Református Egyetem eszme-,
vallás- és kultúrtörténeti folyóirata

*JAPÁN – FORDÍTÁSTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK
ÉS IRODALMI SZEMELVÉNYEK
JAPAN: TRANSLATION STUDIES AND LITERATURE EXCERPTS*

XIII. ÉVFOLYAM (2021), 4. SZÁM

A folyóirat megjelenését támogatja a Nemzeti Kulturális Alap.



Nemzeti Kulturális Alap

Kiadó: KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM

Felelős kiadó: HORVÁTH GÉZA, a BTK dékánja

Felelős szerkesztő: FRAZER-IMREGH MONIKA

Szerkesztők: FÜLÖP JÓZSEF
NAGY ANDREA
PÉTI MIKLÓS

Szerkesztőbizottság: FABINY TIBOR
HEGYI DOLORES
HORVÁTH EMŐKE
KURUCZ GYÖRGY
NAGY MARIANN
TÜSKÉS ANNA
VÁAMOS PÉTER
VASSÁNYI MIKLÓS

Angol anyanyelvű lektor: JOANNA FRAZER
Francia lektor: TÜSKÉS ANNA
Német anyanyelvű lektor: SZATMÁRI PETRA

A megjelentetésre szánt kéziratokat, illetve a megrendeléseket a következő címre kérjük küldeni:
orpheusnoster@googlegroups.com
Authors should submit manuscripts to the email address <orpheusnoster@googlegroups.com>

ISSN 2061-456X

Az első borítón: Basó két paraszttal találkozik, akik az őszi Holdünnepet ülik, Cukioka Jositosi (1839–1892) nyomátán: *A Hold száz arca*. A haiku szövege: „Mióta újhold járt fenn, én egyet vártam: a mai estét.”

A bátsó borítón: A szoros és a tágas kapu ábrázolása: Máté 7, 13.
Kálvin *Institutio Christianae religionis* c. művének fedlapján.
Kiadó: Antonius Rebulius, Genf, 1561.

A nyomdai munkákat a Könyvpont Nyomda Kft. végezte, felelős vezető Gembela Zsolt.

A folyóirat online is olvasható a KRE honlapján: orpheusnoster.kre.hu
EPA: <https://epa.oszk.hu/03100/03133>
Real-J: http://real-j.mtak.hu/view/journal/Orpheus_Noster.html
CEEOL: <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=2173>
MTMT: mtmt.hu/orpheus-noster
MATARKA: matarka.hu/szam_list.php?fsz=1940
LinkedIn: [linkedin.com/in/orpheusnoster](https://www.linkedin.com/in/orpheusnoster)

TARTALOM

MOLNÁR GERGŐ ÁDÁM

*Áldozathozatal Mori Ógai műveiben. Fordítások bevezetővel: Takaszebune (高瀬舟),
Maibime (舞姫) – (novellák) 7*

SAMU VERONIKA

Kikucsi Kan: Bolond a háztetőn 35

VIHAR JUDIT

Meidzsi császár haikui 47

CZIFRA ADRIENN

Haikufordítások – Maszaoka Siki és jellegzetes stílusa, a saszei 72

MÁTÉ ZOLTÁN

Curezure gusza (részletek, bevezetővel) 78

MAYER INGRID

Párnakönyv (részletek, jegyzetekkel és tanulmánnyal) 101

RECENZIO

VARRÓK ILONA

Farkas Mária Ildikó: A japán modernizáció ideológiája.

Károli Könyvek – Monográfia, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018, 186 pp. . . 113

CONTENTS

MOLNÁR GERGŐ ÁDÁM

Sacrifice in the Works of Ogai Mori 7

SAMU VERONIKA

Kikuchi Kan: Madman on the Roof 23

VIHAR JUDIT

The Japanese Parainesis, Emperor Meiji's Waka 42

CZIFRA ADRIENN

Masaoka Shiki and His Characteristic Style, the Shasei 51

MÁTÉ ZOLTÁN

Tsurezuregusa (Selections in Hungarian with an Introduction) 63

MAYER INGRID

On the Pillow Book 69

BOOK REVIEW

ILONA VARRÓK

Farkas Mária Ildikó: *A japán modernizáció ideológiája.*

Károli Könyvek – Monográfia, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018, 186 pp. . 113

SZÁMUNK SZERZŐI / AUTHORS

CZIFRA ADRIENN MA (1989), PhD-hallgató, japanológus, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Japanológia program, czifradrienn@gmail.com

MAYER INGRID (1979), PhD, japanológus, műfordító, KRE Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete, mayer.ingrid.helga@kre.hu

MÁTÉ ZOLTÁN (1966), japanológus, KRE Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete, mate.zoltan66@gmail.com

MOLNÁR GERGŐ ÁDÁM MA (1990), japanológus, japán nyelv és kultúra tanára, KRE, Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete, Japanológia Tanszék, molnargergo-adam@gmail.com

SAMU VERONIKA MA (1986), japanológus, PTE Nyelvtudományi Doktori Iskola doktorjelöltje, KRE, Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete, Japanológia Tanszék, samu.veronika@kre.hu

VARRÓK ILONA PhD (1955), neveléskutató, irodalmár, KRE BTK Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete, Japanológia Tanszék, varrok.ilona@kre.hu

VIHAR JUDIT PhD (1944), japanológus, ruszista, műfordító KRE BTK Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete, juditvihar@gmail.com



.....

MOLNÁR GERGŐ

Áldozathozatal Mori Ógai műveiben

Mori Ógai (森鷗外 1862–1922) a meidzsi-kori japán irodalom egyik legnagyobb alakja volt. Jelentős még irodalomkritikai, irodalompolitikai és műfordítói tevékenysége is. Nevéhez fűződik Goethe *Faustjának* japán nyelvre adaptálása, magyar vonatkozásban pedig fontos megemlíteni, hogy lefordította Molnár Ferenc *Altató mese*, *Az utolsó délután* és *A kocsi* című műveit. Eredetileg orvosi egyetemet végzett, a japán–kínai és a japán–orosz háborúban katonaoorvosként szolgált. 1884-től 1888-ig Németországban tanult, s nagy hatást gyakorolt rá a német irodalom és az európai kultúra.

Eleinte önéletrajzi ihletésű fikciókat, romantikus témájú műveket írt, majd később a történelmi témák felé fordult. Irodalmi munkásságának egyik legfőbb motívuma az áldozathozatal, az önfeláldozás vagy önpusztítás, ami több formában és értelmezésben jelenik meg műveiben.

A kötelesség (*giri*) és az érzelmek (*nindzsó*) közötti választás dilemmáját boncolgatja legelső műve *A táncosnő* (舞姫 *Maibime*, 1890)¹, mely egy japán cserediák és egy német táncosnő szerelmét meséli el. A japán férfinak választania kell karrierje és szerelme között, végül feláldozza saját boldogságát. A kisregény a feljebbvalóinak gépiesen engedelmeskedő embert ábrázolja a gyenge akarátú főszereplőben, aki nem képes önálló döntéseket hozni, így folyamatosan mások irányítják őt.

A legfontosabb művének tartott, *A vadlúd*² (雁 *Gan*, 1911–1913) című kisregénye is hasonló történetet mutat be, melyben egy uzsorás szeretője, Otama plátói szerelmet táplál egy diák, Okada iránt. Szerelmük azonban beteljesületlen marad, mert Okada Németországba megy tanulni.

Későbbi történelmi novelláiban is többnyire ugyanaz a központi motívum: *Az Abe ház*³ (阿部一族 *Abe icsizoku*, 1913) című művében, az úr halála után családjának és szolgáinak is meg kell ölnie magát. Ez a novella a feljebbvaló iránti hiábavaló önfeláldozás értelmetlenségét kritizálja és Mori egy korábbi, Japánt megrázó esemény hatására írta: 1912-ben meghalt Meidzsi császár, s egy hűséges embere, Nogi tábornok, feleségével együtt önként követte őt a halálba.

Az utolsó mondat (最後の一句 *Szaigo no ikku*, 1915) című elbeszélésben egy gyermek áldozza fel magát a szülőjéért.⁴ Az író itt az áldozathozatalt mártíromságként ábrázolja, amely nem értelmetlen, hanem mások megmentésére szolgál.

¹ Eredetileg a *Kokumin no tomo* című japán folyóiratban jelent meg 1890 januárjában. Japánul online olvasható: aozora.gr.jp/cards/000129/files/2078_15963.html (2020-06-09)

² MORI Ógai: „A vadlúd”. In: *A vadlúd: Elbeszélések*, Budapest, Európa, 1983. Ford. Göncz Árpád.

³ MORI Ógai: „Az Abe ház”. In: *Modern japán elbeszélők*, Budapest, Európa, 1967, 44–76. Ford. Sz. Holti Mária.

⁴ MORI Ógai: „Az utolsó mondat”. In: *A vadlúd. Elbeszélések*, Budapest, Európa, 1983. Ford. Teleki Erzsébet.

A *Szobor és kard, avagy két testvér története* (山椒大夫 *Szansó Daijú*, 1915) című kisregény két főnemesi gyermek rabszolgasorba kerülését meséli el, melyben az egyik testvér áldozza fel magát a másik szabadságáért.⁵

Egyik legutolsó, mélyen megrendítő műve, a *Csónak a Takasze folyón* (高瀬舟 *Takaszebune*, 1916)⁶ egy száműzött elitéltről szól, akinek szintén hatalmas áldozatot kell hoznia a testvéérért, miközben bizonyos értelemben önmagát is feláldozza. Az író, mint orvost, rendkívül érdekelte az eutanázia kérdésköre, amely központi témája a novellának.

Egyéb jelentős művei közé tartozik még a *Vita Sexualis* (キタ・セクスアリス 1909), egy önéletrajzi jellegű, erotikus regény, a *Fiatalság* (青年 *Szeinen*, 1910–1911) című kisregény, mely a korabeli japán értelmiség problémáit ábrázolja, illetve a magyarul is megjelent *Kacagó szerzetesek* (寒山拾得 *Kanzan dzsittoku*, 1916), mely egy kínai legendát dolgoz fel.⁷

Mori hol megkérdőjelezi az önfeláldozást (*Maibime, A vadlúd, Az Abe ház*), hol helyesli azt (*Az utolsó mondat, Szobor és kard, avagy két testvér története, Takaszebune*), de az író humanizmusa mindig rendkívül erőteljesen jelenik meg műveiben, egy olyan korban, melyben teljesen más volt a morál. S ebben a tekintetben elmondható, hogy Mori Ógai Japán egyik első nagy humanista írója volt.

Bibliográfia

DILWORTH, David A. – RIMER, J. Thomas (szerk.): *The Historical Fiction of Mori Ógai*, Honolulu, University of Hawaii Press, 1991.

RIMER, J. Thomas (szerk.): *Youth and Other Stories*, Honolulu, University of Hawaii Press, 1994.

VIHAR Judit: *A japán irodalom rövid története*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1994.

Mori Ógai művei online, japánul: aozora.gr.jp/index_pages/person129.html⁸ (2020-06-09).

⁵ MORI Ógai: „Szobor és kard, avagy két testvér története” In: *A Nametoko medve*, Budapest, Primo, 1992. Ford. Schönau Beatrix.

⁶ Eredetileg a *Csúókóron* című japán folyóiratban jelent meg 1916 januárjában. Japánul online olvasható: aozora.gr.jp/cards/000129/files/45245_22007.html (2020-06-09) és aozora.gr.jp/cards/000129/files/46234_22010.html (2020-06-09).

⁷ MORI Ógai: „Kacagó szerzetesek” In: *A vadlúd. Elbeszélések*, Budapest, Európa, 1983, 129–139. Ford. Hürkecz István.

⁸ A japán aozora.gr.jp honlapon a magyar MEK-hez hasonlóan japán szépirodalmat lehet olvasni online.

MORI ÓGAI

A táncosnő

Befejezték a szén betöltését. A hajó másodosztályú kabinjában az asztalok körül hatalmas volt a csend, a lámpa fénye is oly hiábavalóan ragyogott. Csupán én maradtam a hajón, mivel ma éjszaka a barátaim, akikkel minden este itt gyűltünk össze kártyázni, a hotelben szálltak meg. Öt évvel ezelőtt történt, hogy valóra vált egy régi álmom: azt a hivatalos utasítást kaptam, hogy utazzak Európába. Amikor ide, Saigon kikötőjébe megérkeztem, számomra már semmi nem jelentett újat, amit ezen a helyen láttam vagy hallottam. Nem is tudom naponta vajon hány ezer szóval bővíthetett az útinaplóm, melyet úgy írtam, ahogy a tollam irányított. Ez a napló az akkori újságban megjelent, s a társadalom ünnepelte, de ma azon gondolkodom, hogy egy megfontolt ember vajon hogyan látta ezeket a szokatlannak lejegyzett gyermeki gondolatokat, önhitt megjegyzéseket, jelentéktelen állatokat, növényeket és ásványokat, és a népszokásokat is. Amikor elindultam erre az utazásra, arra gondoltam, hogy naplót fogok írni, a megvásárolt jegyzetfüzet azonban még mindig üres volt. Talán azért, mert miközben Németországban tanultam, elsajátítottam magamban egyfajta *nil admirari*t. De nem. Ennek más oka volt.

Amikor most visszatérek Japánba, már nem az vagyok, mint mikor Németországba utaztam. A tanulásomat illetően gyakran voltam elégedetlen, de közben megismertem, milyen fent és lent létezni a világban. Nem is beszélve a hihetetlen emberi szívről, melyről megtudtam, hogy milyen könnyen is változik. Vajon képes vagyok-e szavakban kifejezni és megmutatni azt a pillanatnyi érzést, ami számomra tegnap még jó volt, de ma már nem az? Vajon ez lenne az oka annak, hogy nem tudok naplót írni? Hát nem. Ennek más oka van.

Ó, már több mint húsz nap telt el azóta, hogy elhagytuk Brindisi kikötőjét. Általában a hajóutak során az volt a szokásom, hogy elkezdtem barátkozni az utasokkal, akikkel először találkoztam. Egymást vigasztaltuk a mélabús utazás során, de most rosszulletre hivatkozva bezárkóztam a kabinomba. Azért váltottam csak néhány szót a velem együtt utazókkal, mert most a saját bánatom miatt gyöttrődtem, amiről mások nem tudtak. Ez a bánat eleinte átsuhant a szívemen, mint egy kis felhő, és nem hagyta, hogy gyönyörködhessek a svájci hegyekben, vagy felkelte érdeklődésem az olasz történelmi romok iránt. Gyűlöltem a világot, haszontalannak éreztem magamat, sokszor felfordult a gyomrom, s efféle gyötrelmek neheztedek rám. És most ez a fájdalom a szívem mélyén szinte megkövesedett és árnyékot vetett rám. De mindig, amikor könyveket olvasok, vagy csak ránézek bizonyos dolgokra, mindez időről időre a lelkemet kínozza és előhívja az emlékeimhez kapcsolódó érzéseket, mint egy tükörben tükröződő alak vagy egy visszhang. Ó, hogyan lehetne ezt a bánatot eltüntetni? Ha másféle bánatról lenne szó, csak versekbe kellene foglalnom és akkor a lelkem biztosan felfrissülne. E bánat azonban túlságosan mélyen

belevésődött a szívembe, ezért úgy hiszem, hogy ez mégsem ilyen egyszerű. Mivel ezen az éjszakán senki sincs a közelemben, talán van annyi időm, hogy megpróbáljak valamit írni, amíg a boy megérkezik, hogy leoltsa a villanyokat.

Hasznomra vált, hogy kisgyermekkorom óta szigorú otthoni nevelésben részesültem, mert édesapámat ugyan korán elveszítettem, de a tanulmányaimat nem hanyagoltam el. Nevem, az Óta Tojotáró név mindig évfolyamelsőként szerepelt mindenütt: amikor a szülővárosom iskolájában tanultam, majd, amikor Tokióba jöttem, és az előkészítőbe jártam, vagy miután felvettek az egyetem jogi karára. Édesanyámnak nagy örömet okozott, hogy egyke fiaként erős vagyok. Tizenkilenc éves koromban egyetemi alapfokozatot szereztem és amióta elkezdtem ott tanulni, sokan mondogatták, hogy ez páratlan dicsőség a számomra. A minisztériumban kaptam állást, ezért a szülővárosomból Tokióba hozattam anyámat, és körülbelül három évig kellemesen töltöttük napjainkat. Mivel a hivatalvezető megítélése szerint is kivételes hírnevem volt, azt az utasítást kaptam, hogy utazzak Európába és vizsgáljam meg az ottani részleg hivatali munkáját. Én pedig felbátorodtam és arra gondoltam, hogy most jött el az ideje annak, hogy híres legyek és felvirágoztassam a családot. Nem éreztem tragédiának, hogy el kell válnom édesanyámtól, aki már ötvenéves is elmúlt, így hát otthonomat elhagytam és elindultam a távoli Berlinbe.

Én, a fegyelmezett és szorgalmas ember büszkeségtől részegültem, egyszerre ott álltam Európa egyik hatalmas fővárosának közepén. Micsoda ragyogás! Szinte elvakította a szememet! Micsoda színek és fények! Egyszerre a szívembe lopódzott. Amikor a *Hársfák alatt* című könyvet fordítottam, Berlin sötét, csendes helynek tűnt a számomra, de csalódnom kellett, amikor a hajszálegyenes *Unter den Linden* sugárútra értem, a hársfák alá, és elnéztem az útszéli macskaköveken sétáló férfiakat és nőket. Ez még akkor volt, amikor I. Vilmos császár palotája ablakából bámulta az utcát, ahol mellüket kidüllesztő, egyenes tartású tisztek színes, túldíszített ünnepi viseletben masíroztak, a gyönyörű lányok pedig a párizsi divatot követő ruháikat mutogatták. Igazán elcsodálkoztam ezen a sok szépségen! Aztán meg szinte hang nélkül gurultak a kocsit aszfaltján a lovaskocsik! Egy szökőkút, melynek robaja olyan volt, mint a derült égből felcsattanó esti zápor, oly magasra szökkent, hogy elérte a felhőkig tornyosuló épületek csúcsát. A távolban az égre emelkedő szoboregyüttes istennője, Viktória alakja bontakozott ki a Brandenburgi kaput közrefogó fák ágai közül. A sok látnivaló mind egyszerre tűnt fel, így aztán aki először járt itt, nem is volt képes mindezt megcsodálni. Lelkem mélyén azonban megesküdtem, hogy bármerre is járok a világon, nem hat meg semmilyen szép látvány, nem rohannak le idegen látványosságok!

Mikor megérkeztem a hivatalba, becsengettem, s miután betessékeltek, beadtam a minisztérium ajánlólevelét, majd közöltem érkezésem szándékát a porosz állami hivatalokkal. Örömmel fogadtak és megígérték, hogy amilyen gyorsan csak lehet, a követségen elintézik az ügyeim, és mindent elmagyaráznak nekem. De jó, hogy otthon tanultam németül és franciául! Amikor először találkoztam valakivel, mindig elcsodálkoztam azon, hogy mikor és hol tanultam meg ilyen jól ezeket a nyelveket.

Megszereztem a minisztérium engedélyét és beiratkoztam a Berliini Egyetemre. Amikor a hivatali szolgálat során volt egy kis szabadidőm, politikatudományt tanultam, és a nevemet is beírták a kurzus névsorába.

Közben eltelt egy-két hónap, a hivatali megbeszélések befejeződtek, a vizsgálatok is fokozatosan haladtak, ezért a halaszthatatlan dolgokról jelentést készítettem, majd elküldtem őket, amelyek pedig nem voltak sürgősek, azokat csak lemásoltam. Végül nem is tudom, hogy hány oldal lett. Az egyetemen nem voltak olyan tantárgyak, amelyek megfelelőek lettek volna a politikai karrieremhez, ahogy arra naivan számítottam. Mi lenne jó a számomra? Bár azt se tudtam, hova legyek bánatomban, mégis elhatároztam, hogy két-három jogász előadását azért meghallgatom. Így befizettem a kurzusok díját, majd elkezdtem az órákra járni.

Így hát álmosszerűen telt el ez a három év. Lehet, hogy azért, mert az embereknek egy bizonyos idő után tetszik, hogy ezt az álmosszerű érzést nem tudtam leplezni. Tartottam magam apám végakaratahoz, követtem anyám tanításait, és boldog voltam, hogy az emberek úgy dicsértek, mint egy csodagyereket. Attól kezdve, hogy nekiveselkedtem a tanulásnak, boldogan és szakadatlanul dolgoztam, mire a hivatalvezetőm megdicsért és azt mondta, hogy kiváló dolgozó vagyok a számára. Passzív, gépies ember lett belőlem azonban, aki a természetességet nem ismeri. Most töltöttem be a huszonötödik évet, és talán azért, mert már jó ideje éreztem az egyetem szabad levegőjét, a szívem mélyén lakozó valódi énem, ami nyugtalan bensőm legmélyére süllyedt, lassacskán a felszínre került, s olyan lettem, mintha saját magamra támadtam volna. Arra az énemre, aki tegnapig még csak nem is hasonlított rám. Úgy gondoltam, hogy ebben a korban nem vagyok alkalmas munkálkodó politikusnak, vagy bűnözők felett ítélkező jogásznak, még ha a törvényeket kellőképpen meg is tanulom. Titokban úgy éreztem, hogy anyám engem úgy kezel, mintha két lábon járó szótár lennék, a hivatalvezető pedig úgy tartja, hogy én vagyok a megtestesült jog. Szótárnak lenni még elviselhető, de jogként létezni kibíráhatatlan. Én, aki eddig minden apró kérdésre nagyon udvariasan válaszoltam, ettől fogva a hivatalvezetőnek küldött iratokban könnyelműen vitatkoztam a bíraskodás mindegyik pontjával, amivel amúgy nem kellett volna annyit foglalkozni. Olyan nagy dolgokat mondtam, mint „ha legalább egyszer birtokba vennénk a jog szellemét, akkor talán minden összekuszálódott dolog egy csapásra megoldódna”. Az egyetemen hanyagolni kezdtem a jogi előadásokat, érdeklődésem a történelmi irodalom felé fordult, s így fokozatosan beléptem a művészet világába.

Már említettem, hogy a hivatalvezető az elejétől fogva egy saját tetszése szerint irányítható gépet próbált belőlem faragni. Ugyan miért örült volna egy átlagostól eltérő férfinak, aki a függetlenség eszméjét melengeti? Ugyan már! Az akkori állásom volt veszélyben. Csak emiatt azonban talán nem fajult volna odáig a helyzet, hogy minden megváltozzék. A berlini japán cserediákok körében volt egy pár befolyásos ember, akikkel nem volt valami kellemes a viszonyom. Elkezdtek rám gyanakodni és meg is rágalmaztak, így csapdába estem. Mindezt talán ok nélkül tették. Illetve lehet, hogy mégsem...

Ezek a diákok azt gondolták, hogy én azért nem emelgetem velük együtt a sörskorsót, vagy azért nem megyek el velük biliárdozni, mert makacs vagyok, és el tudom nyomni a vágyaimat. Ez egyfelől talán rágalmazás volt a részükről, másfelől valószínűleg utálat. Azért viselkedtek így, mert nem ismertek. Ó, hiszen ezzel még magam sem voltam tisztában, hát hogyan tudhatta volna más? Szívem olyan, mint a selyemakác levele, ha valami hozzáér, hirtelen összezsugorodik és megpróbál kitérni az érintés elől. Az én szívem egy szűzlányhoz hasonlít. Nem azért engedelmeskedtem az idősebbek tanításainak, vagy nem azért követtem kiskorom óta a tanulás útját, majd a hivatali utat, mert bátor voltam, vagy mert képes voltam erre. Azért tűnt úgy, hogy kitartó vagyok és szorgalmas, mert becsaptam magamat és másokat is. Elszántan csak azt az utat követtem, amit mások kijelöltek nekem. Sőt, nem azért nem változtam meg, mert volt annyi bátorságom, hogy minden mást feladjak és átgondoljak, hanem mert féltem másoktól, és gúzsba kötöttem magamat. Mielőtt elhagytam volna a szülővárosom, nem kételkedtem abban, hogy hasznára válhatok másoknak, és abban is mélyen hittem, hogy elég kitartó is tudok lenni. Ó, de az is csak egy rövid ideig tartott. Amíg a hajó el nem hagyta Jokohamát, nagyszerű hősnek tartottam magamat, de aztán magam is szégyenkeztem, amiért eláztattam a zsebkendőmet a könnyeimmel, melyeket nem bírtam visszatartani. Talán inkább ez volt a valódi természetem. Vajon ilyenek születtem, vagy azért lettem ilyen, mert apámat korán elveszítettem és anyám nevelt fel?

Így talán érthető, hogy bohócot csináltak belőlem és kinevettek. Ugyan minek bosszantotta őket az én szegény, gyenge lelkem?

Elnézegettem a nőket, akik kirúzsozott szájjal, púderes arccal, ragyogó színű ruhákban üldögéltek a kávéházakban, hogy becsalogassák a vendégeket. Én azonban nem voltam annyira merész, hogy a közelükbe menjek és megszólítsam őket. Ugyanakkor figyeltem a gavallérokat, akik cilindert és orrukra csíptetett szemüveget viseltek, s orrhangon beszéltek, ami a poroszoknál a nemesekre volt jellemző. De hozzájuk sem volt merészségem közeledni és elmenni velük szórakozni. Nem volt bennem semmi bátorság, ezért nyíltszívű honfitársaimmal sem próbálkoztam megismerkedni. Mivel jellememből adódóan nem szeretek barátkozni, a cserediákok nemcsak rágalmaztak és gyűlöltek, hanem még gyanakodni is kezdtek rám. Hamisan vádakkal illettek, és emiatt egy idő után sok szenvedésen kellett keresztül mennem.

Egyik este a parkban sétáltam és amikor éppen hazafelé tartottam az *Unter den Linden* sugárúton a *Monbijou* utcai lakásomba, váratlanul a *Kloster* utcai régi templomhoz érkeztem. Átgázoltam az utcalámpák fénytengerén és beléptem egy szűk, félhomályos kis sikátorba, ahol különféle házak sorakoztak. Olyan épületek, ahol kint a korláton szárították a lepedőket és alsóneműket. Volt ott egy kocsmá, melynek ajtaja előtt hosszú pajeszt viselő zsidó öregember álldogált. Láttam bérlakásokat, ahol az egyik lépcső felfelé, a másik pedig lefelé, egy pincelakásban élő kovácshoz vezetett. Nem is tudom hányszor esett meg velem, hogy ott ácsorogtam egy ideig és elragadtatva bámultam ezeket a földbe süppedt, háromszáz évvel ezelőtt épült történelmi romokat.

Amikor éppen itt haladtam el, megláttam egy lányt, aki a templomajtónak dőlve fojtott hangon sírdogált. Tizenhat vagy tizenhét éves lehetett. Halványszőke haja kilógott fejkendőjéből. Ruháján nem volt egy piszokfolt sem. Lépteim hallatán megriadt, majd megfordult, én pedig megláttam az arcát. Mivel nem vagyok költő, nem is valószínű, hogy le tudom írni ezt az arcot. Gyönyörű kék szemét hosszú szempillák keretezték, melyeken könnycseppek ültek. Ezek a szemek, mintha vádoltak volna, bánatot sugároztak. Csak egy pillanatra láttam, de nekem, aki megint-gathatatlan vagyok, ez a látvány a lelkem mélyéig hatolt.

Talán kimondhatatlan, mély bánat érte, hogy szüntelenül körültekint és egyre csak zokog? Félénkségemen felülkerekedett az együttérzés, és mintha irányított volna valaki, odaléptem hozzá és megszólítottam:

– Miért sírsz? Talán könnyebben tudok segíteni, mivel nem az ismerősöd vagyok. – Még magam is meglepődtem saját bátorságomon.

A lány döbbenten bámult ifjúi ábrázatára. Vajon őszinte érzéseim az arcomon is megjelentek?

– Ön jó embernek tűnik. Biztos nem olyan kegyetlen, mint ő! Vagy mint az anyám! – Nemrég felszáradt könnyei ismét kicsordultak és végigfolytak bájos arcán. – Kérem segítsen rajtam, uram! Hozzá akarnak adni egy szörnyű férfihoz. Anyám azt mondta, hogy engedetlen vagyok és megpofozott. Édesapám meghalt. Holnap kellene eltemetnünk, de nincs rá semmi félretett pénzünk.

Ezután lehajtotta fejét és tovább zokogott, én pedig csak remegő tarkóját bámultam.

– Elkísérlek hazáig, de mindenképpen nyugodj meg! Csak csendesen, mégiscsak az utcán vagyunk! – Amíg a lány beszélt, ösztönszerűen a vállamra hajtotta fejét. De aztán hirtelen rám nézett és mintha először látott volna, elugrott mellőlem, mert talán kínosnak érezte a helyzetet.

Kellemtelenül ért volna, ha itt valaki észrevesz minket, ezért a gyors léptekkel haladó lányt követni kezdtem. Ahogy átmentünk a templommal szemben található nagy kapun, egy foghíjas lépcsőhöz értünk. Felmásztunk rajta, majd kissé meg-görnyedve átbújtunk a negyedik emeleti ajtón. A lány erősen meghúzta a rozsdás, elferdült riglit.

– Ki az? – kérdezte belülről rekedt hangon egy idős asszony.

– Elise vagyok! – válaszolta a lány, majd recsegetve kinyílt az ajtó. Egy öszülő, nem is olyan rossz külsejű, de a nyomor jegyeit az arcán viselő öregasszony állt ott, pamutruhát és piszkos papucsot viselt. Mielőtt beléptem volna, az asszony heves türelmetlenséggel becsapta az orrom előtt az ajtót.

Egy ideig döbbenten álltam, majd hirtelen ahogy a lámpa fénye odavilágított az ajtóra, megpillantottam a lakkfestékekkel odaírt „Ernst Weigert” nevet, alatta pedig azt, hogy „szabómester”. Ez lehetett hát a lány elhunyt apjának neve. Belülről veszekedő hangok hallatszottak, de aztán csend lett és az ajtó ismét kinyílt. Az asszony udvariasan bocsánatot kért illetlen viselkedéséért és betessékelt. Az ajtó mögött volt a konyha, jobbra pedig egy patyolat tisztára mosott vászonkendő lógott

egy kis ablakon. Balra egy durván egymásra pakolt téglából összerakott tűzhely állt. Szemben egy szoba, melynek ajtaja félig nyitva volt, benne pedig egy fehér lepedővel letakart ágy. Valószínűleg az elhunyt feküdt ott. Kinyitották a tűzhely mellett lévő ajtót és behívtak. Ez volt a manzárd-stílusú tetővel fedett egyszobás helyiség, melynek tehát nem is volt mennyezete. A sarokban a padlásból egy gerenda lógott az ablak irányába, melyet papírral burkoltak be, mert ha valaki ott feláll, biztosan beveri a fejét. Alatta egy ágy volt. Középen egy asztal gyönyörű terítővel borítva, rajta két-három könyv és egy fényképalbum, egy vázában pedig értékes virágcsokor, ami azonban nem illett a szobához. Az asztal mellett ott állt a lány szégyenlősen.

Csodálatosan szép volt. Hófehér arcáról visszaverődött a fény, s rózsaszínre festette. Ahogy elnéztem karcsú kecses kezét és lábát, úgy tűnt, jó házból való. Megvárta, amíg az öregasszony elhagyja a szobát, s kissé póriasan így szólalt meg:

– Kérem bocsássa meg a tapintatlanságomat, amiért idáig elhívtam. Ön jó embernek tűnik. Biztos nem neheztel rám. Holnap lesz édesapám temetése. Azt hittem számíthatok Schaumberg úrra. Esetleg ismeri? Ő a Viktória Színház igazgatója. Már két éve dolgozom nála, ezért azt gondoltam, hogy gond nélkül segíteni fog nekünk, de visszaélt a fájdalommal és önző módon viselkedett. Kérem segítsen rajtam, uram! Visszafizetem önnek a kevés béreimből! Még ha éhezmem is kell érte. Ha ez sem sikerül, anyám azt mondta... – A lány megint elsírta magát, teste remegett. Felpillantott és a szemében volt egyfajta kacérság, ami miatt nem lehetett nemet mondani neki. Vajon tudatában volt annak, hogy tekintete hatással van rám?

A zsebemben volt néhány ezüst márka, de ez nem tűnt elegendőnek, így levettem az órát és az asztalra tettem. – Ezzel egy ideig ki lehet bírni ezt a válságos helyzetet. Ha a zálogházban megkérdezik, hogy honnan való, mondják azt, hogy a *Monbijou* utca 3. szám alatt lakó Ótáé, és a lejáratkor én majd kifizetem az óra árát.

A lány meglepettnek és meghatódottnak tűnt. Távozásképpen a kezemet nyújtottam, mire ő megcsókolta azt. Éreztem, ahogy lecsorduló forró könnyei a kézfejemre potyognak.

Ó, lehet, hogy ennek valamilyen rossz következménye lesz! Azért, hogy a szíveségért háláját kifejezze, a lány eljött a lakásomba és az ablaknál, ahol egész nap szinte mozdulatlanul ülve Schopenhauert és Schillert olvastam, elhelyezett egy szál szép virágot. Ettől kezdve egyre gyakrabban találkoztunk, amit a honfitársaim is megtudtak, és így elhamarkodottan arra következtettek, hogy olyan ember vagyok, aki a vágyai kielégítése céljából táncosnőkre vadászik. De az az igazság, hogy kettőnk között egyelőre nem volt más, csak ártatlan rokonszenv.

A nevét nem fedem fel, de volt egy hóbortos honfitársam, aki jelentette a főnökömnek, hogy rendszeresen látogatom a színházi előadásokat és egy színésznővel van kapcsolatom. Még ha nem is így volt, a főnököm, aki tudta, hogy meglehetősen hanyagolom a tanulmányaimat és ezért haragudott rám, végül a követségen is elmondta ezt. Így elbocsátottak hivatali állásomból, felmentettek a szolgálatból. Amikor a követ közölte velem ezt az intézkedést, a következőt jelentette ki:

– Amennyiben azonnal hazatér Japánba, meglehet, az utazás költségeit fedez-
zük önnek, de ha itt marad, akkor nem kérheti a kormány támogatását. – Egy hét
haladékot kértem és miközben azon tépelődtem, hogy menjek-e vagy maradjak,
kaptam két levelet, ami eddig a legnagyobb szomorúságot okozta életemben. Ezt
a két levelet szinte ugyanakkor adták fel, de az egyik anyám kézírása volt, a másik
pedig egy rokonomé, aki imádott anyám halálát tudatta velem. Anyám levelét itt
képtelen vagyok megismételni, mert a sírás kerülget és ezért le se tudnám írni.

Elise-zel való kapcsolatom ártatlan volt, bárhogya is látta a többi ember. Mivel
apja szegény ember volt, a lány nem kapott megfelelő nevelést, s tizenöt éves korá-
ban, amikor egy tánctanár tanítványokat keresett, kitanulta ezt a lenézett mester-
séget. Miután elvégezte a tanfolyamot, a Viktória Színházban kezdett fellépni és
mára a második helyet vívta ki magának a táncosok között. Úgy van, ahogy a költő,
Hackländer mondja: a táncosnők a mai világ rabszolgái, sorsuk bizonytalan. Ke-
vés a fizetésük, napközben próbálnak, este pedig könyörtelenül kihasználják őket
a színpadon, és ugyan az öltözőszobában kisminkelik magukat és gyönyörű kosz-
tümöket viselnek, a színházon kívül szegénységben szűkölködnek. Vajon mennyi
gyötrelmet kell elviselniük ahhoz, hogy szüleiket, testvéreiket ellássák? Állítólag
sok ilyen lány nyomorúságos tette szánja el magát. Elise azért menekült meg ettől,
mert megfontolt, erős és bátor apja mindig megvédte. A lány gyermekkorától kezd-
ve szeretett olvasni, de csak közönséges, házalóktól szerzett regényekhez jutott
hozzá. Azóta viszont, hogy megismerkedett velem, a tőlem kölcsönkapott könyve-
ket kezdte el olvasni, s fokozatosan megismerte az ízlésemet. A beszéde választéko-
sabb lett, és nemsokára a nekem küldött leveleiben is kevesebb volt a hiba. Kettőnk
között így először egy tanár-diák viszony alakult ki. Amikor meghallotta váratlan
elbocsátásomat, a lány elsápadt. Eltitkoltam előtte, hogy ennek köze van hozzá.
Kérte, hogy ezt tartsuk titokban az anyja előtt, mivel attól félt, hogy ha tudomást
szerez a tandíjam elvesztéséről, akkor meggyűlöl engem.

Nem szükséges részleteznem, de hirtelen ekkor lobbant lángra a lány iránti sze-
relmem, és végül olyan kapcsolat alakult ki közöttünk, hogy nehéz lett volna meg-
válnom tőle. Mikor találkoztam vele, ez volt az én legnagyobb gondom, és amikor
igazán közeledett a vész, azt sem tudtam éljek-e vagy haljak. Valószínűleg voltak,
akik szánalmasnak érezték a viselkedésemet és ezért elítéltek, de mióta először
megpillantottam, mély érzéseket tápláltam Elise iránt. Most pedig magam előtt lát-
tam a balszerencsémrel együttérző arcát, mely az elválás lehetősége miatt bánatba
süllyedt, a fülére omló kibontott haját és gyönyörű, bájos alakját. Ezek a képek át-
hatoltak mélyen gyöttrődő elmémen és közben elraborták, egyenesen elbűvölték a
szívemet. Ezen már nem lehetett változtatni.

Közeledett a követ által megjelölt nap, amelyen eldől az én sorsom is. Ha most
visszatérek Japánba, a tanulmányaimat nem tudom befejezni, a szegyen bélyegét
örökké viselni fogom, és lehetőségem sem lesz arra, hogy sorsom jobbra forduljon.
De ha mégiscsak maradok, a tandíjamat nem fogják kifizetni.

A most velem utazó Aizava Kenkicsi volt az, aki a segítségemre sietett. Tokióban élt, és már régóta Amakata grófnak volt a magántitkára. Amikor meglátta a hivatali közlönyben, hogy elbocsátottak, tájékoztatta erről az egyik újság főszerkesztőjét és ennek hatására a lapkiadó tudósítója lettem. Így Berlinben maradhattam, és politikáról, tudományról és művészetről írtam beszámolókat.

A lapkiadótól kapott fizetésem nem igazán volt elegendő, de ha másik lakásba költözöm és máshová járok ebédelni, akkor talán szegényes körülmények közé kerültem volna. Miközben megpróbáltam döntést hozni, Elise kimutatta igaz érzelmeit és kihúzott a bajból. Nem tudom, hogyan győzte meg az anyját, de úgy alakult, hogy hozzájuk költözhettem. Már nem számított, hogy mióta vagyunk együtt. Mindegy mennyi bevételünk volt, azt összeadtuk, és a nehézségek közepete is kellemes napokat töltöttünk így együtt.

Nap mint nap a kávéházban reggeliztünk. Elise próbálni ment, egyébként pedig otthon maradt. Én általában a *Koenig* utca társalgójába jártam, melynek kis előtere volt, belül azonban elég tágasnak bizonyult. Ott olvastam el az összes újságot, majd ceruzát ragadtam és különböző anyagokat gyűjtöttem. Ebben a helyiségben, amit a tetőablakon át beszűrődő fény világított meg, sokféle ember üldögélt egymás mellett: fiatalok, akiknek nem volt semmi dolguk, idősök, akik kevés pénzüket kölcsönadták és tétlenül édegeltek, és a tőzsdén kereskedők, akik szabadidejükben a lábukat lógatták. Az ismeretlenek jól megnézték maguknak a japánt, aki a hideg kőasztalon szorgalmasan a tollát koptatta, aki észre sem vette, hogy a pincérnő által kihozott csésze kávé már kihűlt, s aki oda-vissza járkált a székétől a falig, ahonnan el lehetett venni a hosszú fakeretekben kifüggesztett különféle újságokat. Biztosan sokan ferde szemmel nézték, hogy délutánonként egy szokatlanul törekeny lány, aki akár egy tenyéren is táncra perdült volna, a próbája után betér hozzám és velem együtt hagyja el a helyiséget.

A tanulmányi eredményeim romlani kezdtek. A padláson halványan égett a lámpa, s miután Elise hazajött a színházból, a széken hátradőlve nekiállt hímezni, én pedig a mellette lévő asztalon újságcikket írtam. Ez más volt, mint amikor régen törvényrendeleteket és cikkelyeket gyűjtöttem egy papírra, mintha csak száraz faleveleket söpörtem volna össze. Amennyire csak tudtam, szinte mindenről véleményyt alkottam: az élénk politikai világ mozgalmairól vagy a legújabb irodalmi és szépművészeti jelenségek kritikáiról. Börne helyett inkább Heinét tanulmányoztam és elmélkedtem róla. Miközben különféle cikkeket vetettem papírra, meghalt I. Vilmos, majd azt követően III. Frigyes, s én az új császár trónra lépéséről, Bismarck kancellár tetteinek hatásairól írtam egy nagyon részletes jelentést. Így ettől kezdve sokkal elfoglaltabb lettem, nem olvastam sokat, s az eddigi munkámnak is nehezen álltam neki újra. Az egyetemi tagságom még nem szűnt meg, de a kurzusdíj befizetése nehézséget okozott, ezért még azt az egy előadást is ritkán hallgattam, amit felvettem.

A tanulmányi eredményeim egyre csak romlottak. De ezzel együtt sokkal tisztábban kezdtem látni. Hogy ez mit jelent? A néptudományok Európa különféle or-

szágai közül talán leginkább Németországban terjedtek el. Nagyon sok magasröptű vita jelent meg itt-ott a több száz újságban és folyóiratban. Attól a naptól kezdve, hogy tudósító lettem, egyre jobban láttam a dolgokat, mivel korábban rendszeresen látogattam az egyetemet. Miközben olvastam és másoltam, a tudásom, mely eddig csak egy szálon futott, természetesen szerteágazó lett és olyan szintet ért el, amelyet a legtöbb vendégdiák honfitársam még álmában sem tudott elképzelni. Társaim között voltak, akik még egy német újság vezércikkét sem voltak képesek elolvasni!

Elérkezett 1888 tele. Az előváros utcáin szórták a homokot, lapátolták a havat, de a *Kloster* utca környékén a göröngyös út nem okozott gondot, mivel a felszínét sima jég borította. Szomorúsággal töltött el, amikor korán reggel kinyitottam az ablakot és egy megfagyott veréb esett a lábam elé. Bár a szobában begyújtottuk a kályhát, nemcsak a ruhán, de még a kőfalon is keresztül hatolt az északi szél, ami szörnyen elviselhetetlen volt. Elise pár nappal ezelőtt este elájult a színpadon. Segítettek neki hazajönni, de azután azt mondta, hogy rosszul érzi magát és pihenni tért. Először az anyja vette észre, hogy evés után mindig hány, és szerinte ez valami reggeli rosszullet lehetett. Így is aggódtam a jövőm miatt, de mit fogok tenni, ha a dolog beigazolódik...

Vasárnap lévén ma reggel otthon maradtam, de egyáltalán nem volt jó kedvem. Elise nem az ágyon feküdt, hanem odahúzta székét a kis vastűzhely közelébe. Nem sokat beszélt. Ekkor az ajtóban hangok hallatszottak, majd Elise anyja behozott egy levelet és átadta nekem. Ahogy néztem, felismertem Aizava kézírását. A postabélyeg porosz volt, a pecséten pedig Berlin állt. Gyanúsnak éreztem, de mégis felbontottam a levelet és elkezdtem olvasni: „Nem volt előbb lehetőségem sürgősen értesíteni téged, de tegnap este érkeztem Amakata miniszter úr kíséretében. A gróf azt mondta, hogy minél hamarabb találkozni szeretne veled! Itt az ideje, hogy visszaszerezze a becsületedet! Most sietek, így csak azt írom meg, amit tenned kell!” Mikor végigolvastam a levelet, döbbszerűen arckifejezésemet látva, Elise megszólalt: – A szülőföldről kaptál levelet? Csak nem rossz hírek? – Valószínűleg azt hitte, hogy a levél a lapkiadótól kapott fizetségemről szól.

– Nem, ne aggódj! Aizava, akiről már hallottál te is, egy miniszterrel érkezett ide és most velem akar találkozni. Sietnem kell!

Egy anya sem lehet ennyire figyelmes, mikor egyetlen gyermekét a távolba küldi. Elise rosszullete ellenére felkelt és kiválasztott nekem egy szép fehér inget, mert úgy gondolta, hogy egy miniszterrel találkozni mégiscsak fontos esemény. Azután elővette a gondosan elrakott hosszúkabátot és felsegítette rám, majd saját kezűleg kötötte meg a nyakkendőmet.

– Így senki nem mondhatja, hogy nem vagy elegáns. Nézd meg magad a tükörben! Miért vagy ilyen lehangolt? Én is úgy elmennék veled... – Kicsit megigazította az öltözékem. – Nem... Ha így ebben az új ruhában nézlek, mintha nem is az én Tojotarómat látnám. – Egy kicsit elgondolkodott. – Ugye biztos nem hagysz el engem? Még ha egy napon gazdag és előkelő leszel is. Még ha kiderül, hogy nem is az a bajom, amiről anyám beszél.

– Micsoda? Gazdag és előkelő? – Mosolyogtam. – Hány év is telt el azóta, hogy feladtam a politikai ambícióimat? A minisztert sem akarom látni. Csak a rég nem látott barátommal szeretnék találkozni. – Elise anyja első osztályú hintót rendelt, kerekei alatt csikorgott a havas út, a házig jött és az ablak alatt állt meg. Felvettem a kesztyűmet és anélkül, hogy belebújtam volna, a hátamra vettem kissé piszkos köpönyegemet, majd fogtam a kalapomat, megcsókoltam Elise-t és lementem a ház elé. Mikor a lány kinyitotta a jégvirágos ablakot, zilált hajába befűjt az északi szél, miközben szemével követte, ahogy elhajt velem a kocsi.

A Kaiserhof Hotel bejáratánál szálltam ki a lovashintóból. Megkérdeztem a portástól Aizava magántitkár szobaszámát, felmentem a márványlépcsőn, amilyenén már régóta nem jártam, és beléptem az előszobába. A központi oszlopnál egy bársony kanapé állt, szemben egy tükörrel. Ledobtam a köpönyegemet, végigmentem a folyosón egészen a szobáig, de egy kissé haboztam belépni. Vajon ma milyen arccal fog fogadni engem Aizava barátom, akivel egy egyetemre jártunk, és aki engem mindig nagyon dicsért a becsületes viselkedésemért? Ahogy beléptem a szobába, és egymásra néztünk, észrevettem, hogy Aizava azóta testesebb lett és megférfiasodott, de derűs természete mit sem változott, és úgy tűnt, nem aggasztják az én erkölcsi botlásaim. Nem volt időnk részletesen beszélni arról, hogy mi történt azóta, mióta nem találkoztunk. Azért kéretett ide, hogy találkozzak a miniszterrel, aki egy német nyelvű sürgős iratnak a fordítását kérte tőlem. Amikor megkaptam az anyagot és elhagytam a miniszter szobáját, Aizava utánam jött és hívott, hogy ebédeljünk együtt.

Az ebéd alatt sok mindent kérdezett tőlem én pedig nem győztem válaszolni. Az ő élete általában nyugodt volt és gondtalan, míg az én sorsom szerencsétlenebb és boldogtalanabb.

Kitártam neki a szívemet, és ahogy szerencsétlen történetemet hallgatta, sokszor meglepődött, de nem hibáztatott elhamarkodottan, hanem épp ellenkezőleg, közönséges honfitársaimat korholta. Amikor azonban végeztem a történetemmel, az arckifejezése szigorú lett, s a következőkre figyelmeztetett:

– Nem tudok mást mondani, mint hogy ezen események azért történtek veled, mert természetedtől fogva gyenge akaratú vagy. Bár sokat tanultál, és tehetséges vagy, de mégis, hogy lehetett így belegabalyodni egy lányba és vele ezt a céltalan életet élni? Jelenleg Amakata grófnak csak a német nyelv miatt van rád szüksége. Mivel a gróf ismeri elbocsátásod okát, ezért én sem szeretném mindenáron megváltoztatni a rólad alkotott véleményét. Ha a gróf azt fogja hinni, hogy én megmásítom a tényeket, hogy védjek másokat, akkor az neked sem lesz előnyödre, számomra pedig kifejezetten hátrányt okoz. Amikor ajánlunk valakit, az az első, hogy bemutatjuk a képességeit. Mikor a gróf mindezt megtudja, kérjük a bizalmát. Ami a lánnyal való kapcsolatodat illeti: tegyük fel, még ha őszinték is az érzelmeid iránta, még ha a viszonyotok el is mélyült, ez a szerelem nem a másik személyiségének az ismeretén alapul. Ez egy olyan kapcsolat, ami egyfajta beidegződés alapján született. Ezt pedig szokásnak hívják. Mindenképpen szabadulj meg ettől az érzéstől! – Ez volt Aizava szavainak lényege.

Aizava tehát megmutatta nekem a tervet a jövőre nézve, amely olyan volt, mint-ha a hatalmas tengeren hajókormányt vesztett tengerész lennék, aki a távoli hegyeket szemléli. Ez a hegy azonban sűrű ködbe burkolózott, és az sem volt biztos, hogy mikor érek célt, sőt, ha valóban megérkezem, az elégedettséggel tölti-e majd el a szívem. A mostani életem ugyan szegényes volt, de mégis jól éreztem magam benne. Elise szerelmét nehezemre esett volna eldobni magamtól. Tehát gyenge akaratú vagyok, és lassan határozom el magam, viszont a barátomnak megígértem, hogy megszakítom ezt a kapcsolatot. Úgy gondoltam, hogy nem veszíthetem el azt, amit meg kell védenem. A velem ellenséges embereknek ugyan ellenálltam, de azt teljesen normálisnak éreztem, hogy a barátomnak nem mondhatok nemet.

Ahogy elváltunk és elindultam, a szél megcsapta az arcomat. Miután elhagytam a hotel éttermét, ahol a vastag üveglablakok szorosan zárva voltak és a nagy kandallóban ropogott a tűz, most a vékony köpönyegemen áthatoló délutáni hideget különösen nehéz volt elviselni. A libabőrrel együtt a szívemben is egyfajta hidegséget éreztem.

A fordítással egy éjszaka alatt végeztem. Ettől kezdve egyre többet jártam a Kaiserhof Hotelbe, s először csak az volt a feladatom, hogy a gróf szavait fordítsam, de később felvilágosított az akkoriban Japánban történekekről és kikérte a véleményemet. Amikor alkalmam adódott rá, az emberek utazás közben elkövetett ballépéseiről számolt be nevetve.

Nagyjából egy hónap telt el, mire az egyik nap a gróf hirtelen a következőt kérdezte tőlem: – Holnap Oroszországba utazom. Velem tudna jönni?

Jó néhány napig nem láttam Aizavát, akit a hivatalos ügyek kötöttek le, ezért hirtelen meglepett ez a kérdés. – Ugyan miért is utasítanám ezt vissza? – feleltem zavaromban. Ez nem egy gyors döntés eredménye volt. Amikor hirtelen egy olyan ember kér tőlem valamit, akiben megbízom, nem is mindig gondolkodom, hogy mit feleljek, hanem rögtön beleegyezek. Sőt, még ha rá is jövök, hogy nehéz lesz megtenni, legtöbbször elrejttem zavaromat, eltűnök, és teljesítem, amit kérnek tőlem.

Ezen a napon a fordításra és az utazási költségekre kapott pénzt is hazavittem és Elise-re bízam. Ezzel feltétlenül fedezni tudják a költségeket, amíg haza nem térek Oroszországból. Elise-t megvizsgálta egy orvos, aki szerint állítólag gyermeket vár. Vérszegény volt, ezért valószínűleg néhány hónapig észre sem vette, hogy terhes. A színházigazgató közölte, hogy mivel túl hosszú ideig hiányzott, elbocsátja őt az állásából. Még csak egy hónap telt el, de biztosan megvolt az oka, hogy az igazgató ennyire szigorú legyen. Nem úgy tűnt, hogy Elise lelkét annyira megviseli az elutazásom, hiszen mélyen megbízott a becsületességemben.

Ha vonattal utazik az ember, nem is tart olyan sokáig az út, és különösebben előkészülni sem kellett rá. Csak egy méretemre szabott fekete frakkot, egy új kiadású gothai almanachot, az orosz cári udvar nemeseit tartalmazó névjegyzéket, és néhány szótárat tettem a táskámba. Mostanában szinte csak kétségbeejtő események történtek, ezért attól félttem, hogy miután elmegyek, Elise otthon fog szomorkodni, esetleg sírva fakad a vasútállomáson. Így másnap korán reggel elküldtem az any-

jával együtt egy ismerőshöz. Elrendeztem az utazási előkészületeket, bezártam a lakásajtót, rábízta a kulcsot a kapu melletti boltban a cipészre és elindultam.

Mégis mit írhatnék az oroszországi utazásomról? A tolmácsi munkám azonnal lefoglalt és a felsőbb körökbe emelt. Szentpéterváron a miniszter kíséretével együtt körülvettek a cári palota díszai, melyek a párizsi felső osztály luxusát a hó és jég világába költöztették, aztán a számtalan meggyújtott gyertya lángja, az érdemrendeken és vállpántokon megcsillanó fények, s a pompásan kifaragott kandalló tüze előtt hullámzó legyezők, melyeket a hidegről is megfélelmező udvarhölgyek lengtetek. Mindeközben én beszéltem a legfolyékonyabban franciául, ezért többnyire én tolmácsoltam a vendégek és az uraságok beszélgetését.

Ez idő alatt nem felejtettem el Elise-t. Sőt, mivel a lány mindennap küldött nekem levelet, nem is tudtam volna megfélelmezni róla. Aznap, amikor elindultam, szokatlanul nehezebb esett volna a lámpafénynél magányosan üldögelni, így addig beszélgetett egy barátjánál, míg el nem fáradt, aztán hazament és rögtön aludni tért. Amikor másnap reggel felébredt, álomnak hitte, hogy egyedül maradt. Mikor felkelt az ágyból, annyira elhagyatottnak érezte magát, amennyire még a szenvedés és az éhezés során sem volt soha. Ekkor írta az első levelét.

Idővel levelei egyre inkább csordultig telítődtek érzelmekkel: „Csak most jöttem rá, mennyire mélyen szeretlek. Valamikor azt mondtad, hogy a szülőházadban nincs olyan rokonod, akiben megbíznál. Így, ha lehetőség van rá, itt maradsz velem? Talán ideköt az én szerelmem és itt maradsz. Ha ez mégsem teljesülne és hazamen-nél Japánba, én és az anyám egyszerűen veled mennénk. De ilyen sok pénzt honnan fogunk szerezni az utazáshoz? Mindig azt gondoltam, hogy bármi történjék, itt maradok és megvárom az előléptetésed napját. Bár ez a mostani csak egy rövid utazás, amióta elmentél, e húsz nap alatt az elválás miatti bánatom egyre nőtt. Tévedés volt azt gondolni, hogy a búcsúzás csak egy pillanatnyi fájdalommal jár majd. Most már biztos, hogy állapotos vagyok, de emiatt, bármi történjék is, engem soha ne dobj el magadtól! Borzasztóan összeveszttem anyámmal. De feladta, látva határozott fel-lépésem, és hogy már nem az vagyok, mint régen. Olyasmit mondott, hogy azon a napon amikor Japánba távozom, meghúzza majd magát egy Stettin környéki far-mernél, ahol távoli rokonai vannak. Ahogy korábban írtad, ha fontos munkát végzel annak a miniszternek, az én utazási költségemet is biztosan meg lehet majd oldani valahogy. Most egyedül csak azt a napot várom, hogy visszatérj Berlinbe.”

Ó, ezt a levelet olvasva értettem meg először világosan a helyzetemet. Szégyelltem az érzéketlenségemet. Büszkén gondoltam arra, hogy végre lehetőségem van dönteni a saját tetteimmel kapcsolatban. De büszkeség töltött el amiatt is, hogy tőlem független személyekkel is ugyanígy megtehetem ezt. Ez a döntőképeség azonban csak akkor létezett, amikor minden remekül haladt, a viszontagságok közepette egyáltalán nem. Amikor másokkal való kapcsolataimra próbáltam figyelni, összezavarodtak az érzelmeim, amelyekre korábban támaszkodtam.

A miniszter már erős bizalmat táplált irántam. Azt nem tudtam, hogy később mi lesz, csak a tolmács munkát láttam, aminek szenteltem magam. Isten tudja, hogyan

kapcsolódott ez a jövőbeli reményeimhez, de egyáltalán nem is gondoltam erre. Ellenben most jöttem rá arra, hogy talán a szívem mégiscsak megnyugodott. Vagy mégsem? Néhány nappal ezelőtt, amikor a barátom meghívott, úgy tűnt, hogy lehetetlen a miniszter bizalmába férkőzni, de most mégis elképzelhetőnek látszott. Aizava legutóbb azt emlegette, hogy „Ha folytatjuk közösen a munkát, miután visszatérsz Japánba...”. Azt azonban, hogy ezt a miniszter mondta-e, nyilván nem közölhette egyértelműen, még akkor sem, ha a barátom volt. Ugyanis államügyekről volt szó. Azon gondolkoztam, hogy talán már azt is elmondta a miniszternek, amit meggondolatlanul ígértem neki. Vagyis, hogy megszakítom Elise-zel a kapcsolatomat.

Ó, amikor először Németországba jöttem, úgy gondoltam, hogy világosan ismerem a természetemet és megesküdtem: nem leszek gépiesen viselkedő ember. Ez azonban ahhoz hasonlít, mintha egy szabadon engedett madár öntelten azt képzelné, hogy megszerezte a szabadságot, miközben lába össze van kötve, és szárnyait csak egy kis ideig mozgathatja. Esélytelen volt, hogy a lábamról leoldják ezt a zsineget, melyet eddig a hivatalvezető tartott kézben, és most sajnos Amakata gróf kezébe került át.

Pontosan újév napján tértem vissza Berlinbe a miniszter kíséretében. Az állomás elbúcsúztam tőlük, lovaskocsira szálltam és a házunk felé vettem az irányt. Mivel itt most is az a szokás, hogy az emberek szilveszter éjjelén nem alszanak, hanem helyette újév napján, a házak csendesen sorakoztak egymás mellett. Kemény hideg volt: az úton a hó éles jégdarabokká fagyott, melyekről csillogva visszaverődött a derült égen ragyogó nap fénye. A lovaskocsi befordult a *Kloster* utcába és a ház bejárata előtt állt meg. A hintóból ugyan nem láttam, de hallottam, amint kinyitják az ablakot. Odaadtam a kocsisnak a táskámat, és ahogy indultam felfelé a lépcsőn, Elise rohant le elé. A férfi, aki látta, hogy a lány egyet sikkant és a nyakamba borul, meglepett arcot vágott és valamit mondott a bajusza alatt, de hogy mit, azt nem hallottam.

– De örülök, hogy hazatértél! Ha nem jöttél volna, biztos belehalok!

Nyugtalan lelkem, mely eddig hazája után sóvárgott és hírnévre vágyott, megpróbálta elnyomni a szerelmet, de ebben a pillanatban egy csapásra eltűnt ez a merengő, tétova érzés. Megöleltem a lányt, aki vállamra hajtotta fejét, miközben örömkönnyekeket ejtett.

– Hányadik emeletre vigyem? – mordult ránk a kocsis, aki már a lépcső tetején állt.

Adtam néhány ezüstérmét Elise anyjának, aki az ajtó előtt fogadott minket és kértem, hogy nyújtja át a kocsisnak. Elise megfogta a kezem és sietősen magával húzott a szobába. Meglepetten láttam, hogy az asztalon fehér pamut anyagok és csipkék hevernek egymáson.

Elise kissé nevetve mutatta: – Látod, ahogy mindent előkészítettem? – s néztem, ahogy egyet felemel. Egy pelenka volt. – Ugye tudod, miért örülök ennyire? A születendő gyermekünk biztos rád fog hasonlítani, biztos fekete szeme lesz! Ilyen szeme! Azok a fekete szemek, akárcsak a tiéd, melyet álmomban láttam! Azon a napon, amikor majd megszületik, ugye úgy fogsz dönteni, hogy a saját nevedet adod

neki? – Lehajtotta a fejét. – Talán kinevetsz a gyerekességem miatt, de annyira boldog leszek azon a napon, amikor belépünk majd a templomba! – Mikor felnézett, szeme könnyekkel telt meg.

Azt hittem, hogy a miniszter fáradt lesz az utazástól, ezért két-három napig nem is látogattam meg, hanem a lakásba zárkoztam. Egyik este azonban jött egy küldönc és kiderült, hogy meghívott engem. Elmentem, s pazar vendéglátásban részesültem. A miniszter az oroszországi utazás nehézségeivel kapcsolatban méltányolta a munkámat, majd ezt kérdezte:

– Lenne kedve velem együtt hazatérni Japánba? Nem is sejtettem, hogy ön ilyen képzett ember, de már önmagában a nyelvtudása is bőven hasznos ebben a világban. Megkérdeztem Aizavát, hogy esetleg vannak-e különféle kapcsolatai, mivel túl hosszúra nyúlt az itt tartózkodása. Mikor azonban hallottam, hogy erről szó sincs, megnyugodtam.

Ebben a helyzetben nem utasíthattam vissza a minisztert. Hát bizony nehéz lett volna azt mondani, hogy Aizava hazudik. Ha nem ragadom meg ezt a lehetőséget, elveszíthetem a hazám, elvágom az útját a becsületem visszaszerzésének és jómagam talán e tágas európai nagyváros embertömegében leszek eltemetve. Mikor erre gondoltam, úgy éreztem, hogy szíven szúrnak. Ó, végül az én hűtlen szívem „engedett” a kérésnek.

Elszégyelltem magam, és azon járt az eszem, hogy ha hazamegyek mit mondok majd Elise-nek? Ilyen káoszt még soha nem éreztem a fejemben, mint amikor elhagytam a szállodát. Miközben a gondolataimba merültem, és szinte azt se tudtam, hol vagyok, egy lovaskocsiba ütköztem. A kocsis hosszan káromkodott, én pedig meglepetten ugrottam félre. Egy kis idő múlva, ahogy hirtelen körülnéztem, a közeli parknál találtam magam. Majdnem elestem, de nekitámaszkodtam egy út melletti padnak. A fejem olyan forró volt, mintha lángolna, s úgy zúgott, mintha kalapáccsal ütötték volna, ezért ráhajtottam a pad támlájára. Vajon hány órát tölthettem ebben az állapotban, mintha meghaltam volna? Éreztem, hogy az erős hideg a csontomig hatol és amikor feleszméltem, már éjszaka volt. Rengeteg hó esett, beborította a kalapom karimáját és a vállamat.

Talán már tizenegy óra is elmúlt. A *Moabit* negyeden és a *Karlstrassén* keresztülhaladó lóvasút sínjeit is betemette már a hó, a Brandenburgi kapu melletti gázlámpa fénye pedig magányosan pislákol. Megpróbáltam felállni, de lábam átfagyott, ezért megdörzsöltem a kezemmel és így végül el tudtam indulni.

Alig bírtam előre haladni, így azon gondolkodtam, amikor a *Kloster* utcához értem, hogy vajon elmúlt-e már éjfél. Azt se tudtam, hogy jöttem végig eddig az úton. Januári éjszaka volt, s ilyenkor mindig ki-be jártak az emberek az *Unter den Linden* elevenen nyüzsgő kocsmáiban és teázóiban, de hogy most mi volt ott, arra már egyáltalán nem emlékeztem. Az agyam csak egyetlen gondolattal volt tele: bűnös vagyok, akinek nem lehet megbocsátani.

Úgy tűnt, hogy Elise még nem aludt a negyedik emeleti padláson, mivel az ablakon kiszűrődő fény a sötét égen is tisztán kivehető volt. A szünet nélkül hulló,

szálló kócsagokra hasonlító hó miatt ez a fény hol eltűnt, hol felbukkant, miközben a szél játszott vele. Miután beléptem a kapun, fáradtságot éreztem, a testem minden porcikája elviselhetetlenül fájt, így szinte felkúsztam a lépcsőn. Átmentem a konyhán, és éppen, amikor kinyitottam a szobaajtót, láttam, hogy Elise az asztalra támaszkodva pelenkát varr, majd hirtelen hátranéz és így kiált fel:

– Jaj, mi történt? Mi van veled?

Nem csoda, hogy meglepődött. Az arcom olyan sápadt volt, mint egy halotté, a kalapomat valahol elveszítettem, a hajam pedig szörnyen össze volt kócolva. Hazafelé jövet néhányszor megbotlottam és elestem, ezért a ruhám sáros hóval bepiszolóódott és itt-ott el is szakadt.

Megpróbáltam válaszolni, de egy hang sem jött ki a torkomon. A térdem egyfolytában remegett, állni sem bírtam. Arra még emlékszem, ahogy megpróbáltam belekapaszkodni a székebe, de ott helyben a padlóra zuhantam.

A tudatom nagyjából néhány héttel később nyertem vissza. Heves lázam volt, félrebeszéltem és miközben Elise buzgón ápolt engem, egy nap Aizava látogatott meg, aki az elejétől a végéig megtudott mindent, amit eltitkoltam előle. A miniszternek csak azt a magyarázatot adta, hogy beteg vagyok. Úgy tűnt, hogy miattam tartotta a hátát. Amikor először a betegágyam mellett ülő Elise-re néztem, meglepődtem, hogy mennyire megváltozott. A lány ebben a néhány hétben nagyon lefogyott, véreres szemei beestek, hamuszürke arca lesoványodott. Aizava segítségének köszönhetően a napi megélhetés miatt nem kellett aggódnia, de jötevé barátom lelkileg megölte a lányt.

Ahogy később hallottam, amikor a lány találkozott Aizavával és tudomást szerzett a férfinak adott ígéretéről, és hogy azon az estén elfogadtam a miniszter ajánlatát, hirtelen felugrott a székből, arca teljesen elszürkült és így kiáltott fel: „Az én Tojotaróm egész idáig becsapott engem?”. Majd ott helyben összeesett. Aizava a lány anyját hívta, együtt felsegítették, majd az ágyra fektették. Egy kicsivel később, amikor feleszmélt, mereven maga elé bámult, s a körülötte lévőket észre sem vette. A nevemet harsogta, a haját tépte és az ágyneműt harapdálta. Amikor hirtelen magához tért, elkezdett valamit keresni. Mindent eldobott, amit az anyja odaadott neki, kivéve az asztalon lévő pelenkát, melyet egy ideig mereven bámult, majd az arcához szorította és sírva fakadt.

Ettől kezdve nem kiabált többé, de az elméje teljesen megzavarodott és olyan lett, mint egy kisgyerek. Amikor az orvos megvizsgálta, megállapította, hogy paranoiában szenved, amit egy váratlan érzelmi trauma váltott ki és a felgyógyulása reménytelen. Be akarták fektetni a Dalldorfi Elmegyógyintézetbe, de jajgatni kezdett és senkire sem hallgatott. Utána magához vette az egyik pelenkát, és azt mutogatva a körülötte lévőeknek, miközben elcsukló hangon zokogott. Nem mozdult el a betegágyamtól, de emiatt nem tűnt úgy, hogy a józan eszénél lenne. Ahogy néha visszaemlékszem, csupán azt ismételte: „Gyógyszert, gyógyszert!”

Én teljesen felgyógyultam a betegségeből. Ahányszor Elise élő holttestét megöleltem, mindig sírásban törtem ki. Amikor elérkezett az utazás ideje, hogy a mi-

niszter kíséretével együtt hazatérjek Japánba, Aizavához fordultam. Küldtem Elise anyjának annyi pénzt, hogy ha szűkösen is, de meg tudjanak élni valahogy. Sőt még megkértem, hogy gondoskodjon a szegény megháborodott születendő gyermekéről.

Jaj, de nehéz lenne még egy olyan jó barátot találni a világon, mint Aizava Kenkicsi! De azért mind a mai napig maradt bennem bizonyos gyűlölet is iránta.

(1890. január)

*Japánból fordította: Molnár Gergő Ádám
Átdolgozta és lektorálta: Vihar Judit*

MORI ÓGAI

Csónak a Takasze folyón

A Takasze hajó egy kis csónak volt, amely a kiotói Takasze folyón oda-vissza járt. A Tokugava-korban, amikor a kiotói bűnözőket egy távoli szigetre száműzték, a rokonokat behívták a börtönbe és megengedték nekik, hogy elbúcsúzzanak tőlük. Ezután a bűnöst feltették a Takasze hajóra és elindultak vele Ószaka felé. A rabokat a kiotói kormányzó csendőrei szállították, s a szokáshoz híven az elítélt egyik rokonának megengedték, hogy Ószakáig vele utazzon a hajón. Ezt a feljebbvalókkal nem közölték, ilyenkor mindig félrenéztek, s csöndesen beleegyeztek ebbe.

A száműzetésre ítélt bűnözők közé persze nem csak azok a gonosztevők tartoztak, akik olyan súlyos gaztetteket követtek el, mint a rablógyilkosság vagy gyújtogatás. A Takasze hajón utazó bűnösök nagyobb része olyan ember volt, akik valamilyen meggondolatlanságból vagy félreértésből követtek el valamit. Hogy csak egy közönséges példát említsünk: tipikusak voltak a *dzsósit*, vagyis páros szerelmi öngyilkosságot kitervelő férfiak esetei, akik miután megölték kedvesüket, magukkal nem végeztek.

Az ilyen bűnösökkel teli, az estharang megkondulásakor kievező Takasze hajó a sötétbe burkolózó Kiotó házai között haladt kelet felé, miközben keresztezte a Kamo folyót. A csónakban az elítélt és rokona egész éjszaka a bűnös sorsáról beszélgetett. Mindig csak bánkódtak és keseregtek, de már semmit sem lehetett meg nem történné tenni. A rabszállító csendőr ezt végighallgatva alaposan megismerhette az elítélt családtagjának nyomorult körülményeit. Amelyek olyanok voltak, hogy a törvényszéken a tanúvallomást meghallgató vagy az írott vallomást elolvasó hivatalnok még álmában sem tudta volna elképzelni.

A csendőrök különböző természetűek voltak. El lehet képzelni, hogy voltak olyan rideg örök, akiket bosszantottak az elítéltek, vagy akik inkább befogták volna a fülüket. Azonban voltak olyanok is, akik az emberi nyomorúságot mélyen átérezték és miközben az érzéseiket nem mutathatták ki a pozíciójuk miatt, titokban aggódtak a száműzöttért. Bizonyos esetekben, ha egy különösen lágyszívű, könnyen meghatódó csendőr őrizte a tragikus helyzetekbe került bűnösöket és azok családtagjait, sokszor nem tudta megállni, hogy sírva ne fakadjon.

A rabszállítás a Takasze hajón egy kellemetlen, utálatos munkának számított a kormányzói hivatal csendőrei és azok társai körében.

Vajon mikor is volt? Talán a Kanszei-korban lehetett, amikor Edo városában Sirakava Rakuó daimjó megszerezte a hatalmat. Azon a tavaszi estén, amikor a Csio-nin templom cseresznyeszirmai hullani kezdtek, az estharang megkondulásakor egy eddig páratlan és különleges elítéltet tettek fel a Takasze hajóra.

Kiszukének hívták, egy csupán harminc éves férfi, akinek nem volt otthona. Mivel nem voltak hozzátartozói sem, akiket behívhattak volna a börtönbe, a hajóra is csak egyedül szállt fel.

Haneda Sóbé, akit a száműzött kísérésére rendelték, és akivel együtt szállt fel a hajóra, csak annyit hallott, hogy Kiszuke megölte az öccsét. Nos, amíg a börtönből a mólóig szállították, Sóbé egy igazán szelíd és engedelmes embert látott a lesóványodott, sápadt Kiszukében, aki őt, mint a sógunátus hivatalnokát tisztelte, és nem tanúsított semmilyen ellenállást. Azonban a férfi nem úgy viselkedett, mint azok a bűnözők, akik egy szelíd, engedelmes álcát öltöttek magukra, és így hízelegtek a hatalomnak.

Sóbé ezt különösnek érezte. Miután felszálltak a hajóra, nem csak felszínesen, kötelességből örködött, hanem alaposan, megállás nélkül figyelte Kiszuke viselkedését.

Aznap alkonyat után megállt a szél, és az eget beborító vékony felhők elhomályosították a hold körvonalát. Éjszaka lehetett érezni az egyre közeledő nyár melegét, ahogy a partok és a folyómeder felől ködként emelkedett fel. Elhagyták Simokjó városát, s miután a Kamo folyót átszelték, a környék elcsendesedett és csak a morajlást lehetett hallani, ahogy a hajóorr a vizet szaggatta.

Bár megengedték az elítélteknek, hogy éjszaka aludjanak a hajón, Kiszuke nem feküdt le, hanem mély hallgatásban a holdat nézte, melynek fénye a felhők árnyalatának hatására hol erősebb, hol gyengébb lett. Arca derűs volt, szemében halvány fény pislákol.

Sóbé nem szemből nézte Kiszukét, de le nem vette arcáról a szemét. Mily különös, mily különös! – egyre csak ez járt a fejében. Bárhonnan is nézte Kiszuke arcát, az valósággal vidámnak látszott, és úgy tűnt, hogy ha nem lett volna zavarban előtte, még el is kezdett volna fütyörészni vagy dudorászni.

Sóbé azon gondolkodott, hogy vajon hányszor felügyelte már a rabok szállítását a Takasze hajón? A csónakra került bűnözőknek szinte mindig ugyanolyan szánalomra méltó kinézetük volt és ezért alig bírt rájuk nézni. Vajon mi történhetett ezzel a férfival? Olyan arcot vág, mintha egy sétahajóra szállt volna. Állítólag azért bűnös, mert megölte az öccsét, de mindegy, hogy a testvére jó vagy rossz ember volt-e és milyen körülmények között gyilkolta meg őt, elvileg most nem kellene jól éreznie magát. Vajon ez a sápadt férfi egy rendkívül ritka gazember, akiből teljesen hiányoznak az emberi érzések? Nem úgy néz ki. Talán megőrült? Nem-nem! Sőt, nem beszél össze-vissza, és nem is zavaros a viselkedése. Vajon mi történt vele? Mí-nél többet gondolkodott Kiszuke viselkedésén, annál kevésbé értette.

Egy kis idő múlva Sóbé már nem bírta tovább és megszólította.

– Kiszuke, min gondolkodsz?

– Tessék? – mondta körbenézve Kiszuke, mintha azon aggódna, hogy a csendőr valami szemrehányást tesz neki, majd kiegyenesedett, és Sóbé tekintetét fürkészte.

Sóbé úgy érezte, hogy valami kifogást kell találnia arra, hogy miért tette fel hirtelen ezt a kérdést, és miért várt választ arra, ami nem tartozott a feladatához. Ezért így szólt:

– Nincs semmi különös oka a kérdésemnek. Az igazat megvallva, egy ideje meg akartam tudni, hogy milyen érzés neked a szigetre menni? Ezzel a hajóval eddig

rengeteg embert kísértem már el oda. Mindenkinek megvolt a személyes története, mindenki nagyon szomorú volt, hogy száműzték a szigetre, s a velük utazó családtagok is mindig végigsírták az éjszakát. De téged látva, nekem nem úgy tűnik, mint ha nagyon aggasztana, hogy a szigetre kell menned. Mégis mi jár a fejedben?

Kiszuke szélesen mosolygott.

– Nagyon szépen köszönöm, hogy ilyen kedvesen szólt hozzám! Valóban, másoknak biztos nagyon szomorú lehet a szigetre menni. Ebbe az érzésbe én is bele tudok gondolni. Azonban azok az emberek kellemesen éltek a világban. Kiotó csodálatos hely, de tudom, hogy bárhova is megyek, ott már nem lesz a fájdalom, amitől itt eddig szenvedtem. A hatalom megkímélte az életem, és egy szigetre száműzött. Még ha fel is tesszük, hogy ez a sziget egy zord hely, nem valószínű, hogy ördögök lakják. Eddig nem volt olyan hely, ahol jó lett volna élni. Most a hatalom azt parancsolta nekem, hogy éljek a szigeten. Legelőször is azért vagyok a leghálásabb, amiért egy olyan helyre küldtek, ahol végre nyugalomra lelhetek. Elég gyenge a testem, de eddig még soha nem voltam beteg, ezért miután megérkezem, bármily keserves munkát is kelljen végezni, nem hiszem, hogy bármi árthatna nekem. Aztán azzal együtt, hogy száműzték, kétszáz *mont* is kaptam. Ez a pénz itt van nálam. – mondta Kiszuke és mellkasára tette a kezét. Akkoriban az volt a törvény, hogy amikor valakit egy távoli szigetre száműzték, küldtek vele kétszáz pénzmért.

Kiszuke folytatta elbeszélését.

– Szégyellem, de egészen a mai napig, még soha nem volt kétszáz pénzérme a zsebemben. Bárhol is szerettem volna dolgozni, amikor elmentem munkát keresni, és rátaláltam egyre, magamat nem kímélve robotoltam. A pénzt, amit kaptam, mindig valaki másnak kellett adnom. Amikor élelmet tudtam venni, vagy amikor jó anyagi helyzetben voltam, jórészt visszaadtam azt, amit kölcsönkértem, majd újból kéregettem. Miután bekerültem a börtönbe, úgy kaptam enni, hogy nem dolgoztam meg érte. Nem hiszem, hogy lenne ennél megbocsáthatatlanabb dolog a hatalommal szemben. Ráadásul, amikor elhagytam a börtönt, ezt a kétszáz érmét kaptam. Így, ha azt nézzük, hogy a hatalom ételét ettem, akkor ez a kétszáz *mon* az enyém, vissza sem kell adnom. Életemben először tudhatok a magaménak ennyi pénzt. A száműzetésem előtt, nem tudtam, hogy milyen tevékenységre lennék képes, de örülök, hogy ezt a pénzt majd a szigeten lévő munkámba tudom fektetni. – mondta Kiszuke, majd elhallgatott.

– Hm, valóban? – szólt Sóbé, de annyira váratlanul érte, amit hallott, hogy egy ideig meg sem tudott szólalni és csöndesen töprengett magában.

Sóbé középkorú férfi volt, feleségétől már négy gyermeke született. Sőt még idős édesanyja is élt, ezért heten laktak együtt. Az emberek fukarnak nevezték őt, mivel annyira takarékoskodó életet élt, hogy ruhát is csak a munkája miatt viselt, s azonkívül is csak hálóruhát készített magának. Sajnos azonban felesége egy jó vagyonú kereskedő családból érkezett hozzá. A nő jóindulatúan úgy gondolta, hogy abból a rizshozományból fogják megalapozni az életüket, amit férje kapott. Azonban mivel ő egy gazdag, szerető családban nőtt fel, nem tudta annyira megszorítani a nadrág-

szíjat, s úgy élni, hogy férjét ezzel kielégítse. Gyakran előfordult, hogy a hó végére elfogyott a pénzük. Így felesége titokban a szülőfalujából hozott, hogy kiegyenlítse a költségeiket. Férje az efféle tartozást, úgy utálta, mint a hernyókat, és végül úgys tudomást szerzett róla. Az öt fesztiválra a felesége családjától kapott mindenfélét. A gyermekei *sicsigoszanjára* szintén ők adtak ruhákat nekik. Sóbénak ez fájt, mert rájött, hogy valójában más tömi be a lyukakat, ami életükön tátongott, ehhez pedig nem tudott jó arcot vágni. Ez volt az oka annak, hogyha a Haneda családban, ahol a kivételes békét általában semmi sem törte meg, alkalomadtán viszály keletkezett.

Sóbé most Kiszuke történetét hallgatva megpróbálta összehasonlítani kettejük helyzetét. Kiszuke azt mondta, hogy bár dolgozott és megkapta a fizetését, azt mindig valaki másnak kellett adnia. Ez egy igazán szánalmas és sajnálatos határ volt közöttük. De ha megfordítjuk az egészet és megnézzük Sóbé életét, vajon mennyi különbség volt kettejük között? Nem úgy telt az ő élete is, hogy a feleségétől kapott rizshozományt mindig másnak adta? Az egyetlen különbség az volt közöttük, hogy a számok eltértek: Sóbénak nem volt kétszáz *mon* megtakarítása, mint Kiszukének, aki hálás lehetett ezért.

Nos, ha máshogy tekintünk ezekre a számokra, teljesen érthető volt, hogy Kiszuke ezt a kétszáz *mont* örömmel vette tartaléknak. Ezt Sóbé is érezte. De bárhog is nézzük ezeket a számokat, különös, hogy Kiszukében nem volt semmi kapzsiság. Ő tudta mi az elégedő.

Kiszuke talált munkát a világban, de mégis szenvedett. Azonban még ha talált is, magát nem kímélve dolgozott és meglegedett azzal, hogy éppen csak meg tudott valahogy élni. Így hát miután bekerült a börtönbe, meglepődött azon, hogy az eddig megszerezni kívánt ételt mintha az égtől kapta volna, és ezért meg sem kellett dolgoznia. Életében először, eddig számára ismeretlen elégedettséget érzett.

Sóbé megértette, hogy kettejük között hatalmas különbség van. Még ha volt is, amiben ő és családja hiányt szenvedtek, a saját rizshozományából megalapozott életük jóformán egyensúlyban volt. Teljes életet éltek. Ennek ellenére nem igazán volt elégedett. Általában úgy töltötte mindennapjait, hogy nem érezte magát sem boldognak, sem boldogtalannak. De szíve mélyén nyugtalanság rejtőzött, mert arra gondolt, hogyha így élnek, mi lesz, ha őt esetleg elbocsátják szolgálatából, vagy éppen súlyosan megbetegszik? Amikor tudta, hogy felesége családjától olykor-olykor érkezik a lyukakat betömő pénz, ez a nyugtalanság felütötte fejét és átlépte tudata küszöbét.

Mégis miért keletkezett ez a különbség? Ha csak a felszínt nézzük, azt is el lehetett volna mondani, hogy Sóbéval szemben Kiszukének nem voltak családtagjai, akiket el kellett tartania. De ez hazugság. Ha feltesszük, hogy valaki egyedül van, még akkor sem lenne olyan, mint Kiszuke. Úgy tűnik, hogy ez az egész még mélyebben gyökerezik – gondolta Sóbé.

Sóbé az emberi életet zavarosnak vélte. Ha az ember beteg, azt gondolja, bárcsak ne lenne az. Ha egy napon nincs mit ennie, azt gondolja, bárcsak ehetne. Ha ne adj' isten néha nincsenek tartalékai, akkor azt kívánja, bárcsak lenne egy ke-

vés. Ha meg van, akkor még többet akar. Ha az ember így pontról pontra próbál gondolkodni, akkor nem tudja, hogy meddig mehet el, és hol kell megállnia. Sóbé rájött, hogy Kiszuke az, aki most megmutatta ezt neki.

Sóbé csodálattal nézett a férfira. Úgy érezte, mintha az égre tekintő Kiszuke homloka fényben ragyogna, akárcsak Buddháé.

Sóbé, miközben még mindig Kiszuke arcát vizsgálta, megint megszólította:

– Kiszuke úr... – Ezúttal udvariasan szólt hozzá, de ezt észre sem vette. Abban a pillanatban, ahogy a szavak elhagyták a száját és a fülébe jutottak, rájött, hogy ez a megszólítás nem odaillő, de már nem tudta visszavonni, amit kimondott.

– Tessék? – kérdezte Kiszuke, de gyanúsna találta az „úr” szót és félénken fürkészte az őrt.

Sóbé elfojtotta eddigi rosszállását és így szólt: – Eddig sokfélét hallottam, de azt mondják, hogy azért száműztek a szigetre, mert embert öltél. Elmondanád nekem, hogy mi történt?

– Természetesen. – Kiszuke rendkívül zavartan, halk hangon kezdett bele történetébe. – Nem gondoltam végig, hogy milyen szörnyűséget teszek, s erre nincsenek szavak. Miután később belegondoltam, hogy hogyan tehettem azt, amit tettem, már nem volt min csodálkoznom. Teljesen kábultan cselekedtem... Miután kiskorunkban a szüleink meghaltak egy járványban, csak ketten maradtunk az öcsémmel. Legelőször a szomszédok voltak azok, akik kegyesen megszántak minket, akárcsak az eresz alatt született kutyakölyköket. Úgy nőttünk fel, hogy a környéken apró feladatokat végeztünk, és közben legalább nem fáztunk és nem éhezünk. Mikor felnőttek lettünk, munkát kerestünk, s lehetőleg mindig együtt voltunk, el nem váltunk soha, és egymást segítve dolgoztunk. Tavaly ősszel történt. Öcsémmel együtt beléptünk a kiotói Nisidzsín szövőgyárba és a szövőszékenél kezdtünk el dolgozni. Egyszer csak fivérem megbetegedett, és már nem tudta elvégezni a munkáját. Akkoriban egy veremkunyhóban laktunk Kitajamában és a Kamijagava folyó hídján átkelve jártunk a szövőgyárba. Miután végeztem a munkával, megvettem aznapra az élelmet, majd hazamentem. Az öcsém otthon várt rám és folyton sajnálkozott, hogy nekem kell egyedül dolgoznom helyette is. Egy napon, amikor gondtalanul mentem haza, ahogy mindig is, testvéremet a futonra borulva találtam, s körülötte minden csupa vér volt. Nagyon megijedtem, eldobtam a kezemben lévő bambuszcsomagot, odarohantam hozzá, s közben egyre csak azt hajtogattam, hogy „Mi történt? Mi történt?” Öcsém felemelte holtsápadt arcát, melyet az álláig vér borított, s rám nézett, de nem tudott megszólalni. Minden egyes lélegzétvételnél süvítő hangot adott ki. Sehogy sem értettem a helyzetet. „Mit műveltél? Miért öklendezel vért?” – kérdeztem ismét tőle, s ahogy odahajoltam hozzá, ő jobb kezével a padlóra támaszkodva egy kissé megemelte magát. Bal kezével erősen szorította a nyakát, s az ujjai közül egy véres csomó dudorodott ki. Öcsém rám szegezte szemét és megszólalt. Most már képes volt beszélni: „Bocsáss meg! Súlyos beteg vagyok, így hamar meg akartam halni, hogy kicsit könnyebbé

tehessem az életed, bátyám. Elvágтам a torkom és azt hittem azonnal meghalok, de nem tudok, mert még kapok levegőt. Gondoltam, hogy teljes erőmből, mélyre nyomom a kést, de akkor oldalra csúszott. Talán nem csorbult ki a pengéje. Ha ezt ügyesen kihúzd, lehet, hogy meg tudok halni. Nem tudok tovább beszélni. Kérlek, segíts rajtam és húzd ki a pengét!” – mondta öcsém és elernyesztette bal kezét, ahonnan ismét egy kis levegő áramlott ki. Mondani akartam valamit, de nem tudtam megszólalni, így csöndben a tátongó sebet néztem. A jobb kezében lévő borotvával vágta el a torkát, s úgy tűnt, hogy a penge mélyen a nyakába vájódott. A nyele csupán két hüvelyknyire állt ki a nyílt sebből. Néztam öcsém arcát, s nem tudtam mitévő legyek. Ő mereven bámult rám. Végül azt mondtam: „Várj, hívok orvost!” De fivérem keserűen nézett rám, s bal kezét ismét a torkára szorította. „Nem kell orvos! Ő, nagyon fáj, könyörgök, húzd ki gyorsan!” Úgy éreztem, hogy teljesen tanácstalan vagyok és továbbra is csak testvérem arcát bámultam. Nagyon különös volt, de mintha a tekintetével szólt volna hozzám. Szemei keserűen azt mondták, hogy: „Tedd meg gyorsan! Tedd meg gyorsan!” Az agyam, mint egy kerék, forgott körbe-körbe, de öcsém szeméből a szörnyű követelés nem tűnt el. Sőt ezek a keserűséggel teli szemek egyre szigorúbbá váltak, míg végül mintha egy ellenség arca bámult volna rám, melynek szemei tele vannak gyűlölettel. Ahogy ezt láttam, úgy éreztem, hogy meg kell tennem, amire a testvérem kért. „Nincs mit tenni, kihúzom hát.” – mondtam. Öcsém tekintete hirtelen megváltozott, felderült, sőt valósággal boldogságot sugárzott. Arra gondoltam, hogy gyorsan, határozottan kell cselekednem, így hát letérdeltem és előredőltem. Testvérem felvette jobb kezét a földről, bal kezével pedig, mellyel eddig a torkát szorította, a padlóra könyökölt, majd az oldalára feküdt. Én pedig megragadtam a borotva nyelét és egy határozott mozdulattal kihúztam. Ebben a pillanatban kinyílt a bejárati ajtó és a szomszédasszony lépett be rajta. Az idős nő én kértem meg, hogy távollétemben adja be öcsémnek a gyógyszereit és segítsen ebben-abbban. Már igencsak besötétedett, ezért nem tudom, hogy a nő mennyit látott, de csak egy „Ó!”-t tudott kinyögni, és az ajtót nyitva hagyva elrohant. Amikor kiszedtem a borotvapengét, csak arra figyeltem, hogy gyorsan és egyenesen húzzam ki, így bizonyára az ellenállás hatására, a nyaka eddig sértetlen részét is megvágтам. Mivel a penge kifelé állt, talán kívül vághattam el. A borotvát markolva kábultan néztem ahogy az asszony belépett, majd elrohant. Ezután testvéremre pillantottam és észrevettem, hogy már nem lélegzik. A sebből nagyon sok vér ömlött ki. Végül magam mellé tettem a pengét és a félig nyitott szemű, halott öcsém arcát bámultam mereven, amíg a falufőnök meg nem érkezett, és el nem vittek a tanácsházára.

Kiszuke kissé lehorgasztotta fejét, de végig Sóbé arcát nézve beszélt, majd lesütötte a szemét.

Kiszuke története teljesen érthető volt. Sőt, el lehet mondani, hogy túlságosan is megállta a helyét. Az elmúlt időszakban, ahogy Sóbé erre az esetre visszaemlékezett, amikor a községházán erről érdeklődtek vagy a kormányzó hivatalában ezt vizsgálták, mindig próbálták óvatosan kezelni az ügyet.

Miközben Kiszuke beszédét hallgatta, Sóbé úgy érezte, mintha a saját szemével látná a jelenetet. A történet felétől felmerült benne a kétség, hogy ez vajon tényleg testvérgyilkosság, tényleg emberölés-e? Ahogy hallgatta, a kétely nem oszlott el benne. A fiú azt kérte testvérétől, hogy húzza ki nyakából a pengét, mert akkor meghalhat. Mivel Kiszuke kihúzta és ezzel a fiú halálát okozta, így azt lehet mondani, hogy megölte. De még ha benne is hagyta volna a pengét, úgy tűnt, öccse mindenképpen meghalt volna. Azért mondta, hogy gyorsan meg akar halni, mert nem bírta elviselni a fájdalmat. Kiszuke pedig nem bírta nézni, ahogy testvére szenved. Úgy gondolta, hogy megmenti a fájdalomtól, és véget vet az életének. Ez vajon tényleg bűn? A gyilkosság kétségkívül bűn. Azonban azért követte el, hogy megkímélje a fájdalomtól. S amikor Sóbé erre gondolt, megszületett benne ez a kétség, mely nem oszlott el.

Sóbé fejében kavargtak a gondolatok, de végül arra jutott, hogy nincs más lehetőség, mint a hatalom ítéletére bízni az egészet és engedelmeskedni annak. Úgy gondolta, hogy a kormányzó ítéletét a sajátjának kell tekintenie. Azonban még, ha így is gondolta, továbbra is maradtak olyan részletek, amelyeket nem igazán értett, ezért mindenképpen meg akarta azt kérdezni a kormányzótól.

A Takasze hajó csendesen siklott tovább kettejükkel a fekete víz felszínén, a ködös késő éjszakában.

(1916. január)

MORI ÓGAI

A Csónak a Takasze folyón keletkezéstörténete

A kiotói Takasze folyót Godzsótól a Tensó-kor tizenötödik évében, Nidzsótól Godzsóig pedig a Keicsó-kor tizenhetedik évében egy Szuminokura Rjói nevű kereskedő ásatta ki. A csatornában vontatóhajók közlekedtek. A Takasze eredetileg a hajó neve volt, de a folyót is ugyanúgy hívták, s ilyen nevű folyó sok más régióban is volt. De az itteni hajók nemcsak a vontatóhajókra korlátozódtak, így a *Vamjósó* nevű japán szótárban szereplő, eredetileg a *Sakumei* kínai szótárból származó „kicsi és mély csónaknak nevezett” kifejezés írásjegyei a Takasze szóra vonatkoznak. Ha megnézzük a *Csikubakuenbunko* gyűjtemény japán-kínai hajózási szótárát, ott is szerepel az, hogy „az eleje magas, a tatja és az oldala alacsony és lapos”. A könyvben lévő ábra pedig egy útnak induló hajót mutat.

Állítólag amikor a Tokugava-korban a kiotói bűnözőket egy távoli szigetre száműzték, előtte a Takasze hajón Ószakába szállították őket. A kiotói kormányzó csendőrei, akik a rabokat kísérték, mindig szomorú történeteket hallgattak végig ezekről az esetekről. Azonban egyszer a hajóra került egy testvérgyilkosságot elkövető férfi, aki egy cseppet sem volt bánatos. Amikor az iránt érdeklődtek, hogy miért nem az, ő azt válaszolta, hogy eddig mindig nagyon nehéz volt magának élelmet szereznie, de amikor száműzésre ítélték, kétszáz *mon* pénzérmét kapott és életében először úgy volt pénze, hogy azt nem kellett azonnal elköltenie. Amikor megkérdezték tőle, hogy miért gyilkolt, arra a következőt válaszolta: „A Nisidzsín szövőgyárban alkalmaztak engem és az öcsémet, ahol a szövőszéken dolgoztunk, de mivel kevés volt a fizetésünk, nem igazán tudtunk megélni. Egy napon a testvérem öngyilkosságot kísérelt meg, de nem sikerült meghalnia. Végül már nem lehetett rajta segíteni, ezért kérte, hogy öljem meg, én pedig teljesítettem a kérését.”

Ez a történet eredetileg az *Okinaguszá* című edo-kori esszégyűjteményben jelent meg, és egy Ikebe Josikata által átdolgozott könyvben is szerepel. Amikor olvastam, arra gondoltam, hogy ez a történet két hatalmas problémát vet fel. Az egyik a vagyon fogalma. A pénz mennyiségének nincs köze annak az öröméhez, aki nem várt pénzhez jut. Az emberi vágy korlátlan, ezért amikor valaki megpróbál pénzt szerezni, nem érzékeli a határát annak, hogy mennyi elég. Érdekes, hogy valaki kétszáz *mont* vagyonnak tekint, és ennyire örül neki. A másik maga a haláleset, vagyis véget vetni egy ember életének, aki a halálán van, de nem tud meghalni és szenved. Ha engedünk valakit meghalni, az azt jelenti, hogy megöljük. Semmilyen esetben sem szabad megölni egy embert. Úgy emlékszem, hogy az *Okinaguszá*ban is voltak olyan kritikák, amelyek szerint Kiszuke tanulatlan volt, és még ha nem is rossz szándékból cselekedett, akkor is emberölést követetett el. Azonban ez a probléma nem ilyen egyszerű. Nem mérhetünk mindent ugyanazzal a mércével. Itt egy beteg emberről volt szó, aki haldoklott és szenvedett. Továbbá nem volt mód arra, hogy

megmentsék. Vajon mit gondolna az, aki ezt a szenvedést közről látná? Még egy tanult emberben is biztosan felébredhet az együttérzés, hogy ha valakinek mindenképp meg kell halnia, akkor a szenvedését nem nyújtja meg, hanem gyorsan véget vet az életének. Itt felmerülhet a kérdés, hogy adjunk-e neki érzéstelenítőt? Ha ez a szer még nem is halálos adag és beadjuk neki, talán némileg meggyorsíthatja a halálát. De ha ezt nem tesszük meg, az illetőt tovább hagyjuk szenvedni. A hagyományos erkölcs azt mondja, hogy szenvedjen. De az orvosi társadalomban van olyan elmélet, ami ennek ellentmond. Vagyis egy haldokló, szenvedő embert engedni kell kegyelettel meghalni és megmenteni a fájdalomtól. Ezt eutanáziának hívják. Azt jelenti, hogy valakit „engedni békésen meghalni”. Úgy tűnik, hogy a *Csónak a Takasze folyón* bűnöse pont ugyanilyen helyzetbe került. Ezt rendkívül érdekesnek találtam.

Nagyon elgondolkodtatott, így megírtam a *Csónak a Takasze folyón* című elbeszélést, mely a *Csúókóron* című irodalmi magazinban jelent meg.

(1916. január)

Japánból fordította: Molnár Gergő Ádám
Lektorálta: Janó István

Rezümé

Mori Ógai a meidzsi-kori japán irodalom egyik legjelentősebb alakjának vonatkozó életrajzi elemei mellett irodalmi munkásságát, magyarul is megjelent műveit, illetve témáit és műveinek központi motívumait vizsgálom ebben tanulmányban. Továbbá két művének fordítását közöljük: A táncosnő (舞姫 Maihime) című romantikus témájú, legelső kisregényét, illetve a Csónak a Takasze folyón (高瀬舟 Takaszebune) című történelmi novelláját.

Kulcsszavak: Mori Ógai, modern japán irodalom, műfordítás, Maihime, Takaszebune

*Abstract**Sacrifice in the Works of Ogai Mori*

Ogai Mori was one of the most significant writers of Japanese literature in the Meiji era. This paper is about some elements of his biography, his literary work and career. It lists the Hungarian translations of his works, and his literary themes. The Hungarian translation of two of his works are published here: his first romantic story, Maihime (舞姫) and his historic story Takasebune (高瀬舟).

Keywords: Ogai Mori, modern Japanese literature, literary translation, Maihime, Takasebune

SAMU VERONIKA

Kikucsi Kan: *Bolond a háztetőn**Bevezető*

Kikucsi Kan a modern japán drámaírás nagymestere. 1888 december 26-án, a Siko-ku sziget északkeleti részén található Kagava prefektúrában jött világra, samuráj értelmiségi családban.¹ Már középiskolás korában bekerült egy olyan értelmiségi körbe, amely döntő hatással volt az akkor még szárnyát bontogató Kikucsi gondolkodására és alkotói munkájára. Ekkor ismerkedik meg többek között híres pályatársaival: Akutagava Rjúnoszukével és Kume Maszaóval, akikkel egyetemi éve során a *Simsicsó* („Új Gondolat”) című lap negyedik kiadását szerkesztette. 1916-ban szerzett diplomát angol irodalomból a Kiotói Császári Egyetemen, majd ezt követően belevetette magát az alkotás folyamatába, amelynek eredményeképpen 1917 és 1920 között több olyan műve is megjelent, amelyek meghozták számára az irodalmi sikert és az elismerést a művészeti élet berkeiben.² Művészetében szembefordult az akkori népszerű naturalista írásmóddal, helyette a realizisztikus ábrázolási mód és a moralizáló szubjektivitás jellemzi. Művei középpontjában a társadalmi krízisek, a pénz, a társadalmi-morális válság, a szenvedő emberekben rejlő nagyság áll. Hősei általában a mindennapi életből ismert jellemek hétköznapi tulajdonságokkal. Írt drámákat, elbeszéléseket és novellákat. Drámáit az ír drámaírás hatására alkotta meg, amelynek köszönhetően a „10-es, 20-as évek legünnepeltebb drámaírójává vált és megteremtette a japán polgári drámát.”³ Létrehozta saját folyóiratát is, a *Bungei Sundzsút* („Irodalmi évek”), majd 1923-ban ugyanezen néven kiadót is létesített. 1935-ben a kiadóval karöltve barátja, Akutagava Rjúnoszuke emlékére megalapítja a legrangosabb irodalmi díjat, az Akutaga-díjat az új, tehetséges prózaírók elismerésére, Naoki Szandzsugó emlékére pedig a Naoki-díjat. Fontosnak tartotta az írók szakmai és anyagi támogatását, ezért létrehozta a Japán Írószövetséget, a *Nihon Bungeika Kjókait*.⁴

Első nagy sikerét a *Mumei szakka no nikki* („Egy ismeretlen író naplója”) című elbeszéléssel és a *Csicsi kaeru* („Apa hazatér”) című drámájával aratja, novellái közül pedig a *Szankateit* („Három család”) emelnénk ki. A teljesség igénye nélkül megemlítenénk még néhány híres művét, amelyeket az irodalmi világ nagy becsben tart: drámái közül a *Tódzsúró no koi* („Todzsuro szerelme”), *Okudzso no kjódzsín* („Örült a

¹ GY. HORVÁTH László: *Japán kulturális lexikon*, Budapest, Corvina Kiadó, 1999, 170–172.

² *Encyclopedia Britannica*, elérhető: [britannica.com/biography/Kikuchi-Kan](https://www.britannica.com/biography/Kikuchi-Kan) (2020. 06. 21.).

³ HIDASI Judit – VIHAR Judit (szerk.): *Egy magyar lelkű japán, Hani Kjóko*, Budapest, Balassi Kiadó, 2018, 283.

⁴ Wiebke DENECKE – Satoru HASHIMOTO – Longxi ZHANG (szerk.): *East Asian Comparative Literature and Culture*, Brill Publishers, 2019, 275.

háztetőn”⁵), prózájából pedig a *Sindzsú fudzsín* („Gyöngy asszony”) című művét.⁶ Tudomásunk szerint magyar nyelven csak egy műve jelent meg, amit a *Modern japán elbeszélők*⁷ antológiában és az *Egy magyar lelkű japán, Hani Kjóko*⁸ című könyvben olvashatunk, *Aki menti az öngyilkost* címen.

Fordítói munkánkban Kikucsi Kan egy olyan egyfelvonásos drámáját választottuk, amelyet a japán polgári dráma egyik gyöngyszemeként tartanak számon a nagy népszerűségnek örvendő *Csicsi kaeru* („Apa hazatér”) című műve után. A mű címe japánul *Okudzó no kjódzsín*, amit fordításunkban a *Bolond a háztetőn* címnek feleltettünk meg.

A történet az 1897-es évben játszódik egy kis sziget köztisztletnek örvendő, gazdag családjának, a Kacusima családnak hátsó kertjében. A történet szereplői a 24 éves legidősebb fiú, Jositaró, aki mindig felmászik a háztetőre, és emiatt bolondnak tartják, de ugyanakkor nagyon féltik is; Giszuke, a problémára megoldást kereső édesapa; Ojosi, az aggódó édesanya; Szuedzsiró, a kisebb fiúgyermek; Kicsidzsí, a fiatal szolgáló; Tószaku, a szomszéd; és nem utolsósorban a sámán, aki az édesapa kérésére Jositaró megmentésén dolgozik.

Kikucsi művét könnyed, ironikus, szellemes hangvétel, ugyanakkor feszült dialógusok sora jellemzi. A szórakoztató, jól szerkesztett cselekmény mögött megbújik az érzelemteljes ábrázolás is. Kellő humorral és kitűnő kritikai realizmussal boncolgatja az élet, a család, a feltétel nélküli szeretet és a józan ész határának fogalmát.

Minden olyan drámakedvelőnek ajánljuk, aki szívesen kikapcsolódna egy szórakoztató, de az emberi lélek mélységeibe is elkalauzoló mű révén.

⁵ Saját fordításban: „Bolond a háztetőn”.

⁶ KODZSIMA Csiaki: „J. M. Synge and Kan Kikuchi: From Irish drama to Japanese new drama”. *Hungarian Journal of English and American Studies*, X, 2004/1/2, 99–100.

⁷ HANI Kjóko (szerk.): *Modern japán elbeszélők*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1967, 99–107.

⁸ HIDASI Judit – VIHAR Judit (szerk.): i. m. 84–90.

KIKUCSI KAN

Bolond a háztetőn

Szereplők

Bolond:	Kacusima Jositaró, 24 éves
Öccse:	Szuedzsiró, 17 éves középiskolás
Édesapja:	Giszuke
Édesanyja:	Ojosi
Szomszéd:	Tószaku
Szolga:	Kicsidzsi, 20 éves
Sámánnő	50 éves

Idő

1897 (Meidzsi 30. éve)

Hely

A Szanuki tartományhoz tartozó Szeto-beltenger egy szigete

Helyszín

Egy kis sziget köztisztelőnek örvendő gazdag családjának, a Kacusima családnak a hátsó kertjében vagyunk. A fonott bambuszkerítés által körülvett ház nem látható, csak a magas tető, amit a déli országterület mélykéék színben pompázó kora nyári égboltja határol körül. Balról a csillogó tenger terül el. A ház legidősebb fiúgyermeké, Jositaró a tető legmagasabb pontján guggol, és a tenger felé bámul. A házból az apa hangja hallatszik.

GISZUKE (színfalak mögül): Josime, már megint felmáasztál a tetőre. Ilyen égető nap-sütésben még felforr az agyvized! (kilép a verandára) Kicsidzsi?! Itt van Kicsidzsi?

KICSIDZSI (jobbról megjelenik) Igenis? Mit parancsol?

GISZUKE Nem csalogatnád le valahogy Jositarót a tetőről?! Ilyen melegben biztosan hőgutát kap, még kalap sincs rajta. Hogy juthatott fel oda? Tettél drótot a pajtához, úgy, ahogy mondtam?

KICSIDZSI Pontosan úgy csináltam, ahogy mondtad, uram.

GISZUKE (a bambuszkerítés mögül a színpadra lép, közben felnéz a tetőre) Hogy bír azon a forró tetőcserépen ülni?

Jositaró! Gyere le onnan, de azonnal! Hőgutát kapsz, és neked annyi.

KICSIDZSI Fiatal úrfi, fáradjon le! Nem lesz jó magának, ha ott marad.

GISZUKE Josi! Gyere le rögtön! Mit keresel te ott? Hallod, Josi, gyere már le!

JOSITARÓ (közömbösen) Mi vaaan?

GISZUKE Mi az, hogy *mi van?* Azon nyomban gyere le! Megperzselődsz a tűző napon. Vonszold már le magad. Ha nem jössz le, bottal foglak leverdesni onnan.

JOSITARÓ (duzzogva) Neeem. Itt olyan érdekes dolgok vannak. Ott van Kompira⁹ istenséget tisztelő Sónen szerzetes¹⁰ a felhők között. Tűzpiros ruhában jár táncot az égi angyalokkal. És hívogat: „*gyere, gyere*”.

GISZUKE Ne beszélj oly zöldeket! Biztos beléd költözött valami róka, és megette a józan eszedet. Gyere már le!

JOSITARÓ (bolond módjára majd' kicsattan a boldogságtól) Hú, de érdekes. Én is akarok menni. Várjatok meg, én is megyek.

GISZUKE Ha tovább folytatod ezt, megint le fogsz esni, és összetöröd magad, mint a múltkor. Nem elég, hogy bolond vagy, még nyomorék is leszel. Mindig csak a baj van veled, te szerencsétlen, azon nyomban gyere le!

KICSIDZSI Uram, a haragja nem vezet sehová. Ne menjek el inkább aburaagét¹¹ venni, az úrfi kedvenc ételét? Ha azt meglátja, biztosra veheti, hogy rögtön le fog onnan jönni.

GISZUKE Inkább jól el kéne fenekelni.

KICSIDZSI Hát én nem lennék képes ilyen kegyetlenségekre. A fiatal úrfi nem tud az egésről semmit sem. Minden bizonnyal megszállta valami démon, és az műveli ezt vele.

GISZUKE Mi lenne, ha körbeszögelnék acéltüskékkel a tető szélét? Akkor nem mászna föl.

KICSIDZSI Bármit is teszünk, nem lesz hatásos az úrfinál. Hát, hiszen a Hondendzsi¹² tetőjére is mindenféle segédeszköz nélkül mászott fel. Egy ilyen alacsony tető megmászása meg sem kottyán neki. Mindaddig, amíg a benne lévő démon mászásra készíti, semmit sem tehetünk.

GISZUKE Hát igen, sarokba szorított minket. Még ha a fiam egy kicsit lüke is, addig, amíg bent van a házban, minden rendben van. De amint fölmászik valami magas helyre, olyan, mintha a saját bolondériáját szeretné világgá kürtölni. Szue azt mondta, hogy már Takamacuban is hallani lehet a kacusimai bolondról szóló pletykákat.

KICSIDZSI Az emberek azt mondják, róka szállta meg, de én ezt nem hiszem. Én még soha nem hallottam olyat, hogy egy róka fára mászik.

GISZUKE Hát én sem. Én másra gyanakszom. Josi születésekor a szigeten lévő összes majmot megöltem, még hozzá egy olyan importált hátultöltős puskával, tudod, az akkoriban ritka darabnak számított. Talán azok a majmok költözhettek belé.

⁹ A tenger és a tengerészek védőistene.

¹⁰ Az 1578-ban Kjúsú szigetén megalapított Sónendzsi (szentély) főpapja, aki az Amitábha Buddha kultuszára épülő Tiszta Föld buddhizmus tanait hirdette.

¹¹ Olajban sült, szójababból készült japán étel.

¹² Szentély Kjúsú sziget északkeleti részén (Óita prefektúrában).

KICSIDZSI Hát ez lehetséges. Ez lehet a magyarázat arra, hogy miért mászik fel ilyen magabiztosan a fákra. Akár létrával, akár anélkül bárhova fel tud mászni. Még a létrával dolgozó legkiválóbb mutatóványosok ügyes fortélyai sem érnek fel az úrfi mutatóványaival.

GISZUKE (keserű mosollyal) Ne mondj badarságokat! Gondolj csak bele egy olyan szülő életébe, akinek a gyereke nem csinál mást, minthogy a tetőre mászik. Ojosi és én minduntalan aggódunk érte. (ismételten felemeli a hangját) Jositaró! Nem jönnél már egyszer le? Jositaróó! Gyere már! Ha felmászik a tetőre, nem hall semmit sem, teljesen elvarázsolttá válik. A mászásaival annyi gondot okozott nekünk, már az összes fánkat is kivágtam, de hát a háztetővel semmit sem tehetek.

KICSIDZSI Amikor kicsi voltam, a kapu előtt volt egy ginko fa,¹³ jól emlékszem, ugye?

GISZUKE Óó, az a fa... Arról a fáról mindenki tudott a szigeten. Egyszer Jositaró arra is felmászott. És hát nem felült a legtetetejére, úgy kb. 26–27 méter magasan volt! Amikor már Ojosival teljesen feladtuk a reményt, hogy életben marad, egyszer csak fogta magát, és szépen, könnyedén lelétezett onnét. A megdöbbenéstől elállt a szavunk is.

KICSIDZSI Valóban?... Hát ez nem semmi.

GISZUKE Ezért gondolom, hogy azok a majmok szállták meg őt. (kiabálva) Josiii, mássz le! (hirtelen meggondolva magát) Kicsidzsi, nem mennél fel inkább érte?

KICSIDZSI De az úrfi biztos mérges lesz, ha valaki felmegy oda.

GISZUKE Nem baj, nem baj, ha mérges lesz. Menj fel, és hozd már le végre onnét!

KICSIDZSI Igenis, értettem.

(Kicsidzsi elhagyja a színpadot, elmegy létráért, közben a megérkezik a szomszéd, Toszaku)

TOSZAKU Jó napot, uram.

GISZUKE Üdvözlöm. Szép időnk van, ugyebár? Hogy ment a tegnapi horgászat? Volt fogás?

TOSZAKU Nem nagyon akadt semmi a hálóba. Úgy néz ki, véget ért a szezon.

GISZUKE Hát igaz, kicsit késő van már.

TOSZAKU (megpillantja Jositarót) A fiatalember már megint a tetőn van?

GISZUKE Igen, fönt van, mint mindig. Nem nagyon szabadna ott lennie, de ha szobafogságra ítélem, akkor meg úgy vergődik, mint hal a harasztban. De amint az ember kiengedi, máris fent van a fán.

TOSZAKU De mondjuk az jó, hogy ő és a hozzá hasonlóknak nem okoznak gondot a körülöttük levőknek.

GISZUKE Hát nem úgy van az, hogy nem okoz gondot. Szégyent hoz ránk és a testvéreire is azzal, hogy felmászik ilyen magas helyekre, és ott ücsörög.

TOSZAKU Vigasztalja az, hogy a fiatalabb fia, Szue jól teljesít városi iskolában.

GISZUKE Szerencsére Szuedzsiró olyan, mint a többi gyerek, neki köszönhetően el tudom viselni a helyzetem. De ha mindketten ütődöttek lennének, tényleg semmi értelme sem lenne az életemnek.

¹³ Páfrányfenyő.

TOSZAKU Erről jut eszembe, tegnap érkezett meg szigetünkre egy nagyhatalmú sámán. Azon tűnődtem, vajon imájával nem tehetne-e valamit a fiúért?

GISZUKE Tényleg? De hát érte már annyiszor imádkoztak, hogy már megszámlálni sem tudom, semmit sem ért.

TOSZAKU Elmondások szerint ez a sámán Kompira istenség földi közvetítője, és csodatévő erővel rendelkezik. Kompira szelleme lakozik benne, így az ő imáját össze sem lehet hasonlítani holmi egyszerű szerzetesfélékével. Mi lenne, ha ténének egy próbát?

GISZUKE Hmm, nézzük csak... vajon mennyibe kerülne ez nekem?

TOSZAKU Ha nem lesz sikeres a gyógyítás, nem kér semmit. Ha pedig sikerül, akkor annyit adjon, amennyit jónak lát.

GISZUKE Szuedzsiró szerint ezek az imák nem érnek semmit, de amíg nincs mit vesztenem, megér egy próbát.

(Ekkor Kicsidzsi megérkezik a létrával. A bambuszkérítésen belül helyezkedik el.)

TOSZAKU Na, akkor én most elmegyek Kinkicsihez, mivel nála szállt meg a sámán, és idehívom.

GISZUKE Köszönöm a fáradozását! Legyen szíves beszélje rá, hogy jöjjön ide.

(végignézi, ahogy Toszaku távozik) Naa, Josiii! Gyere le, gyere már!

KICSIDZSI (felmászik a tetőre) Fiatal úrfi, jöjjön, menjünk le együtt! Ha itt marad, éjszaka nagyon magas láz fogja gyötörni.

JOSITARÓ (megrémülve, mint ördög a tömjénfüsttől) Szó se lehet róla. A hegyi szellemek¹⁴ könyörögve kérnek, hogy menjek oda hozzájuk. Neked nem lett volna szabad idejőnnöd. Mit képzelsz?

KICSIDZSI Ne mondjon ilyen sületlenségeket, jöjjön már le!

JOSITARÓ Ha csak egy kicsit is hozzám érsz, a hegyi szellemek darabokra szednek. Bizony.

KICSIDZSI (hirtelen odafordul Jositaróhoz, a vállánál megfogja, és húzza lefelé. Jositaró semmilyen ellenállást sem tanúsít) Engedelmeskedjen, máskülönben megsérül.

GISZUKE Csak óvatosan!

KICSIDZSI (Jositaró elől van, és ereszkednek le. Jositaró sántít, mivel a jobb lába sérült.)

GISZUKE Josi gyakran hangoztatja, hogy Kompira isteniséggel beszélget. Akkor a sámán csak tud majd hatni rá, ha már Kompira isten földi hírvivője. (kieresztve hangját) Ojosi, gyere csak ki!

OJOSI (bentről) Mi van?

GISZUKE Meghívtam hozzánk egy sámán. Mit szólsz?

¹⁴ Japánul *tengu*nek nevezik őket. Hosszú orrú hegyi démonok. Úgy tartják, hogy közeli kapcsolatban állnak a sárkányokkal és a varjakkal. Mivel a hegyekben aszkéta életmódot folytatnak, hosszú orruk, piros arcuk, szárnyuk, valamint a kezükön és lábukon hosszú körmük van. Mindig hordanak maguknál nagy kardot és tollból készült legyezőt.

OJOSI (lengőajtó mögül megjelenik) Nem lehet tudni, mit hoz az élet, lehet, pont ettől fog meggyógyulni a fiunk.

JOSITARÓ (elkeseredett arccal) Apa, miért kell lemennem? Pont most ereszkedett le értem egy ötszínű felhő.

GISZUKE Te félnotás! Nem azt mondtad egyszer, hogy az ötszínű felhő miatt ugrottál le a tetőről? Na, éppen ezért vagy ilyen nyomorék. Ma Kompira isten sámán-nője látogat el hozzánk, hogy kihajtsa belőled a benned lakozó valamit, ezért gyere le onnan, és várjad szépen őt itt.

(Ekkor érkezik meg Toszaku a sámánnóval. A sámánnő egy tündéri szépségű, ámde ravasz tekintetű nőszemélynek tűnik, aki nemrégiben tölthette be az 50. életévét.)

TOSZAKU Uram, bemutatom a sámánnőt.

GISZUKE Jó napot kívánok! Boldogsággal tölt el, hogy eljött hozzánk. Hát valójában ő a mi problémánk. A család szégyenfeltja.

SÁMÁNNŐ (készségesen) Nincs miért aggódniuk, uram. A bennem rejlő isteni eredetű tudás és erő segítségével rövid időn belül meg fogom gyógyítani. (Jositaró felé fordul) Ő lenne az?

GISZUKE Igen, ő az. Már 24 éves, és az égvilágon semmit sem csinál azon kívül, hogy magas helyekre mászik fel.

SÁMÁNNŐ És mióta van ez a betegsége?

GISZUKE Születése óta. Már kicsi korában felmászott mindenre, 4–5 évesen a szoba fali fülkéjére,¹⁵ majd a házi oltárunkra,¹⁶ de a polcokra is felmerészkedett. Emlékeim szerint 7–8 évesen fára is mászott, 15–16 éves korában pedig a hegyre ment föl, és egész nap nem volt hajlandó lejönni onnan. Megállás nélkül beszélt magában, úgy, mintha szellemekkel vagy istenekkel beszélgetne. Vajon mi lehet vele?

SÁMÁNNŐ Kétségkívül egy róka szállta meg. Mondok érte egy imát. (Jositaró felé lépked) Figyeljen ide jól! Én Kompira Daigongen isten földi megtestesülése vagyok. Úgy vegye, hogy minden egyes szavam tőle származik.

JOSITARÓ (nemtetszését kifejezve) Ön egyáltalán találkozott valaha is Kompirával?

SÁMÁNNŐ (haragosan) Milyen faragatlanságot mond! Az isteneket a szemünkkel nem láthatjuk.

JOSITARÓ (büszkén) Hát pedig én már többször is láttam. Kompira egy idős isten, aki fehér kimonót visel, és a fején arany korona tündököl. És a legjobb barátom.

SÁMÁNNŐ (nem tudja könnyedén kihúzni magát, zavartan Giszukéra néz) Ez itt egy különleges esete annak, amikor valakit megszáll egy róka. Most megpróbálom megszólítani az istenséget.

(A sámánnő varázsigét recitál, és ezt rejtélyes gesztikulációval kíséri. Eközben Jositaró, akit Kicsidzsi még mindig a vállánál fogva tart, teljesen közömbösen

¹⁵ Japánul *tokonoma*. A hagyományos japán szoba fali fülkéje, amelyet ikebana-kompozíció, képtekercs, családi ereklyék stb. díszítenek.

¹⁶ Japánul *bucudan*. Buddhista házi oltár.

viselkedik, mintha ez az egész ügy őt nem is érintené. A sámánnő őrjöngve tombol, majd elveszíti az eszméletét. Ezt követően újra feláll, és nyugtalanul körbepillant.)

SÁMÁNNŐ (a korábbiakhoz képest teljesen más hangon) Én Kompira Daigongen vagyok, aki a Zózu-hegyben lakozom.¹⁷

MINDANNYIAN (Jositaró kivételével mindannyian meghajolnak) Óóó!

SÁMÁNNŐ (méltóságteljes hangnemben) E ház legidősebb fiúgyermekét megszállta a Taka no dzsó-hegy¹⁸ rókája. Ezért fel kell őt lógatnotok egy fára, és át kell itatnotok a testét zöld fenyő levelének a füstjével. Ha nem így cselekedtek, utolér benneteket az isteni büntetés. (A sámánnő ismét eszméletét veszti.)

MINDANNYIAN Óóó!

SÁMÁNNŐ (újra feltápáskodik, és közben úgy tesz, mintha mit sem tudna) Mit mondott Kompira isten?

GISZUKE Hát ez olyan csodálatos volt...

SÁMÁNNŐ Ha nem cselekednek gyorsan úgy, miként Kompira mondta, utoléri Önöket a büntetése. A biztonságuk érdekében mondom.

GISZUKE (zavartan) Kicsidzsi! Most menj, és hozzál fenyőfalevelet.

OJOSI Az nem lehet, hogy ilyen rettenetes dolgot kérjen az istenség.

SÁMÁNNŐ Egyedül a róka fog kínszervesen szenvedni a füsttől. Jositaró nem fog. Gyerünk, iparkodjanak! (Jositaró felé néz) Hallotta, mit mondott Kompira, nem?! Siessen, még mielőtt baja esne.

JOSITARÓ Kompira istenségnek nem ilyen hangja van. Neki semmi köze egy ilyen nőhöz, mint amilyen maga.

SÁMÁNNŐ (sértett önérzettel) Na, várjál csak, majd én megmutatom neked. Te utálatos róka, hogy mered ilyen szavakkal illetni az istenséget?

(Kicsidzsi megjön, kezében fenyőfalevél. Ojosi kétségbeesik.)

SÁMÁNNŐ Ha nem veszik komolyan Kompira szavait, súlyos büntetéssel sújt le Önökre.

(Giszuke ímmel-ámmal segít Kicsidzsinek tüzet rakni, majd a tiltakozó Jositarót odavonszolják a füsthez.)

JOSITARÓ Apa, mit műveltek? Nem akarom, nem akarom!!!

SÁMÁNNŐ Ha arra gondolnak, hogy ez Jositaró hangja, akkor nehéz lesz megfüstölni őt. Gondoljanak arra, hogy ez csak a róka hangja, azé a rókáé, aki Jositarót kínozza.

OJOSI De hát ez rettenetes!

(Giszuke és Kicsidzsi együttes erővel a füstbe nyomja Jositaró arcát. Ekkor a házból Szuedzsiró hangja hallatszik.)

SZUEDZSIRÓ (a házból) Apaa, anyaa, megjöttem!

GISZUKE (kissé fejvesztve, de elengedi Jositarót) Hazajött a fiam. Hogyhogy? Hiszen ma nincs is vasárnap.

¹⁷ Kagava prefektúra nyugati részén található, 538 m magas hegy.

¹⁸ Kjúszú sziget északkeleti részén (Óita prefektúrában) található, 474 m magas hegy.

(Szuedzsiró kinéz a lengőajtó mögül. Egy délceg fiúról van szó, aki sötét színű középiskolai egyenruhát visel. Rögtön észreveszi, hogy valami nincs rendben.)

SZUEDZSIRÓ Apa, mit műveltek?

GISZUKE (zavartan) Hát ööö...

SZUEDZSIRÓ Mi ez? Miért égetitek a fenyőfaleveleket?

JOSITARÓ (gyötrődve köhög, amikor megpillantja öccsét, úgy tesz, mintha maga a Megváltó jött volna érte) Öcsém, apa és Kicsi belenyomtak a fenyőlevél füstjébe.

SZUEDZSIRÓ (elsápad) De hát apa? Már megint valami számárságot csinálsz? Hát nem beszéltünk már erről eleget?

GISZUKE Igen, de ebben a csodatévő erővel rendelkező sámánnőben lakozik egy istenség...

SZUEDZSIRÓ Miket beszélsz? Csak azért, mert nincs magyarázat arra, amit a bátyám művel, ilyen sületlenségekhez folyamodsz?

(Megvető tekintettel néz a sámánnőre, és közben megtapossa az égő faleveleket.)

SÁMÁNNŐ Várjon! Ezt a tüzet isteni utasításra gyújtották meg...

SZUEDZSIRÓ (arcán gúnyos mosollyal eltapossa a tüzet) ...

GISZUKE (más hangnemben) Szuedzsiró! Te jó eredményekkel büszkélkedhetsz az iskolában, veled ellentétben én iskolázatlan vagyok, így bármit is mondasz nekem, azt én elfogadom. Még akkor sem gondolod, hogy abba kellene hagyni a tűz taposását, ha annak meggyújtását egy isten rendelte el?

SZUEDZSIRÓ Fenyőfalevél égetésével semmit és senkit sem lehet meggyógyítani. Ki fognak nevetni az emberek, ha azt mondjátok, hogy rókát üztök ki Jositaróból. Ha Japán összes istene itt teremne, akkor sem gyógyulna meg, még egy megfázásból sem. Egy ilyen szélhámós, mint amilyen ez a sámánnő, kizárólag csak a pénzeteket akarja megkaparintani.

GISZUKE De hiszen az orvosok sem tudták meggyógyítani.

SZUEDZSIRÓ Ha az orvosok azt mondták, nem lehet meggyógyítani, akkor nem lehet. És ahogy már többször is kifejtettem, ha a bátyám szenvedne ettől a betegségtől, akkor igenis mindent meg kellene tennünk annak érdekében, hogy meggyógyuljon. Nekünk mindössze meg kell engednünk neki, hogy felmász-hasson a tetőre, és ez máris bearanyozza az egész napját. Vajon van-e még egy olyan ember Japánban, aki annyira boldog, mint Jositaró? Még a világon sincs. Tegyük fel, hogy meggyógyítjátok és épelméjű ember lesz belőle, na és akkor mi van? 24 éves, semmihez sem ért, még egy betűt sem tud leírni, tapasztalata sincs. Valójában csak annyi történe, hogy szembesülne saját nyomorúságával, és Japán legboldogtalanabb emberévé válna. Apa, te tényleg ezt akarod? Nincs annál nagyobb badarság, minthogy alávetitek mindenféle szenvedésnek annak érdekében, hogy épelméjű legyen.

(megvetően néz a sámánnőre) Toszaku szan, ha Ön hozta ide ezt a nőszemélyt, akkor legyen szíves, vezesse is el innen.

SÁMÁNNŐ (feldühödve) Az, aki szembeszegül az istenek akaratával, az azon nyom-ban megkapja büntetését. (Recitálja a varázsigéjét, de most a korábban tapaszt-

talható gesztikuláció nélkül. Egyszer csak elájul, majd pedig feláll és folytatja.)
 Én Kompira Daigongen vagyok. Minden szó, amely elhagyta a beteg fiú öcs-
 csének száját, kapzsi természetéből fakad. Mindannyian tudjuk, hogy ha a báty
 meggyógyulna, akkor őt illetné a ház összes vagyona.

SZUEDZSIRÓ (határozott mozdulattal ellöki a sámánnőt) Miket hordasz te itt össze?
 Te bolond! (Kétszer-háromszor belerúg.)

SÁMÁNNŐ (feláll, majd hirtelen visszatér valódi énjéhez) Áúúú! Mit csinál? Megőrült?
 SZUEDZSIRÓ Te csaló, te szélhámos!

TOSZAKU (szétválasztja őket) Kölyök, várjon! Csillapodjon!

SZUEDZSIRÓ (még mindig idegesen) Beszélj itt mindenféle esztelenségeket! Egy
 ilyen szélhámos, mint te, vajon mit tudhat a testvéri szeretetről?

TOSZAKU Elmegyünk! Hiba volt idehoznom őt.

GISZUKE (Toszakunak pénzt nyújt át) Kérem, bocsásson meg neki, hiszen még fia-
 tal. Nagyon lobbanékony természetű.

SÁMÁNNŐ Innentől kezdve *ennek* itt veszélyben az élete, megrugdosott engem, mi-
 közben Kompira istenség bennem volt.

SZUEDZSIRÓ Miről beszélsz, te?

OJOSI (megállítva Szuedzsirót) Hallgass már el! (sámánnőnek) Mélységesen sajnálom.

SÁMÁNNŐ (Toszakuval együtt elindulnak) Attól a lábától kezdve fog megrothadni,
 amivel megrugdosott engem. (Távoznak.)

GISZUKE (ránéz Szuedzsiróra) Nem gondolod, hogy büntetés jár azért, amit tettél?

SZUEDZSIRÓ Nincs olyan isten, aki egy ilyen csalóba beköltözne. Ostoba hazugsá-
 gokat hordott itt össze.

OJOSI Már az elejétől fogva gyanús volt nekem. Egy istenség nem mondana ilyen
 kegyetlenségeket.

GISZUKE Hmm, mondjuk ez valóban így van. De Szue, ugye tudod, hogy a bátyád
 egész életeden át a te gondod lesz?

SZUEDZSIRÓ Dehogy lesz! Ha sikeres leszek, építek Josinak a Taka no Dzsó-hegy
 csúcsán egy nagyon-nagyon magas tornyot, és akkor ott lehet.

GISZUKE Vagy úgy. Na de hova tűnt Jositaró?

KICSIDZSI (felmutat a tetőre) Ott van fönt!

GISZUKE (mosolyogva) Mint mindig.

(Jositaró az előbbi nagy zűrzavar közepette, minden bizonnyal, még mielőtt
 bárki is észrevette volna, felment a tetőre. A többiek letről Jositarót nézik, és
 mosoly telepszik az arcukra.)

SZUEDZSIRÓ Egy átlagos ember valószínűleg nagyon mérges lenne az előbbi fölfüs-
 tölés miatt, de Josi már el is felejtette. Bátyó?

JOSITARÓ (a kicsit bolond(os) elméje ellenére, szívéből valamiféle különleges test-
 véri szeretet árad) Szue! Megkérdeztem Kompira istenséget, hogy ismeri-e azt a
 nőt, aki nálunk járt, és azt mondta, nem.

SZUEDZSIRÓ (nevetve) Tényleg? Hát Kompira előbb szállna beléd, mint abba a nő-
 személybe.

(az aransárga lenyugvó nap kibújik a felhők mögül, és beragyogja a háztetőt)
Milyen szép naplemente.
JOSITARÓ (arcán megcsillan az aransárga színben pompázó lemenő nap sugara)
Szue, nézd csak, ott szemben, a felhőben van egy arany palota! Nézd csak meg!
Milyen gyönyörű...
SZUEDZSIRÓ (egy épelméjű ember keserűségével) Óóó, látom! De szép!
JOSITARÓ (boldogságtól telve) Figyeld csak! Hallod a palotából a furulyaszót? Any-
nyira szeretem. Hát nem gyönyörű?!

(Az apa és az anya már bementek a házba, a bolond báty fentről a tetőről, a bölcs
öcs pedig lentről a kertből mozdulatlanul nézi az aransárga színben ragyogó nap-
lementét.)

Rezümé

*Jelen munkánkban Kikucsi Kan egy olyan egyfelvonásos drámájának magyar nyelvre törté-
nő átiültetését választottuk, amelyet a japán polgári dráma egyik gyöngyszemeként tartanak
számon a nagy népszerűségnek örvendő Csicsi kaeru („Apa hazatér”) című műve után.
A mű címe japánul Okudzso no kjódzsin, amit fordításunkban a Bolond a háztetőn
címnek feleltettünk meg. Fordításunkat megelőzi egy rövid bevezető, amelyben bemutat-
juk a szerző életpályájának főbb állomásait, ismertetjük írói hitvallását, említést teszünk
legkiemelkedőbb műalkotásairól és a nevéhez fűződő irodalmi díjakról. Végezetül pedig kedv-
csinálóképp néhány szót szólnunk magáról a drámáról, bízva abban, hogy felkeltjük az olvasó
érdeklődését Kikucsi szórakoztató, ugyanakkor érzelmes műve iránt.*

Kulcsszavak: japán dráma, Kikucsi Kan, Bolond a háztetőn

Abstract

Kikuchi Kan: Madman on the Roof

*This paper contains the Hungarian translation of a one-act play by Kikuchi Kan. The play is
considered to be one of the crown jewels of Japanese drama besides the acclaimed Chichi kaeru
(The Father Returns). The title of the work is Okujou no kyojin, which we have chosen to
translate as Bolond a háztetőn (Madman on the Roof). In the brief introduction to the
translation, we present the most important stages of the author's career, his writer's creed, as
well as the list of his most significant works and the literary prizes associated with his name.
Lastly, we provide a short analysis of the play itself to arouse the interest of the readers in
Kikuchi's interesting and emotional work.*

Keywords: Japanese drama, Kikuchi Kan, Madman on the Roof

Felhasznált irodalom

GY. HORVÁTH László: *Japán kulturális lexikon*, Budapest, Corvina Kiadó, 1999, 170–172.

HANI Kjóko (szerk.): *Modern japán elbeszélők*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1967.

HIDASÍ Judit – VIHAR Judit (szerk.): *Egy magyar lelkű japán, Hani Kjóko*, Budapest, Balassi Kiadó, 2018, 283.

KODZSIMA Csiaki: „J. M. Synge and Kan Kikuchi: From Irish drama to Japanese new drama”. *Hungarian Journal of English and American Studies*, X, 2004/1/2. 99–100.

Wiebke DENECKE – Satoru HASHIMOTO – Longxi ZHANG (szerk.): *East Asian Comparative Literature and Culture*, Brill Publishers, 2019, 275.

Internetes forrás

Encyclopedia Britannica, elérhető: [britannica.com/biography/Kikuchi-Kan](https://www.britannica.com/biography/Kikuchi-Kan) (utoljára megtekintve: 2020.06.21.)

VIHAR JUDIT

A japán parainesis, Meidzsi császár *vakái*

Meidzsi császár (1852–1912), akinek uralkodói neve, a Meidzsi, felvilágosult kormányzatot jelent, valóban felvilágosult uralkodó volt, aki a 19. század második felében megszüntette a több évszázados japán bezártságot és kaput nyitott Európára, Amerikára. Uralkodására a reformok, a megújulás volt jellemző. Már uralkodásának első évében sorra szerződést kötött a különböző államokkal, így 1869-ben felvette a kapcsolatot az Osztrák–Magyar Monarchiával is. Ennek során megindult a kulturális együttműködés a két ország között. Ennek keretein belül például Reményi Ede, a híres hegedűművész ellátogatott Japánba és koncertet adott Meidzsi császár és édesanyja tiszteletére, akik nagy tetszéssel fogadták játékát, ami máig emlékezetes maradt a japánok számára.

Meidzsi császárról, aki különben nagyon tevékeny és sokoldalú egyéniség volt, azt jegyezték fel, hogy nagyon szűkszavúan beszélt, de írni szeretett. A hagyományos japán költészetet is művelte. Körülbelül 100 ezer *vaka* költemény fakadt fel szívéből, és egy-egy verse ezek közül a modern irodalom történetében igazán csodálatosnak számít.

De mi is a *vaka*, ez a japán lírai forma? A műfaj már a 6. században megjelent Japánban, egyre népszerűbbé vált mind az arisztokraták, mind a nép körében, olyannyira, hogy még ma is művelik. A költemény, amely japán dalt, verset jelent, 5 sorból áll, 5 – 7 – 5 – 7 – 7 morából álló sorok jellemzik. A mora olyan rövid szótag, amely vagy egy rövid magánhangzóból, vagy egy rövid mássalhangzó és egy rövid magánhangzó kapcsolatából áll, illetve az önmagában álló „n” hang is lehet egy mora. A vers első három sora ellentétet alkot a másik kettővel, és a mű általában meglepő fordulattal zárul. A 19. század végén Maszaoka Siki új névvel illette, *tanka*, azaz „rövid dal” lett a neve, mivel az évszázadok alatt több japán versforma is kialakult, nemcsak ez. Meidzsi császár visszanyúlt ehhez az ősi versformához és népe számára írt dalokat.

Uszui Mikao (1865–1926) mester, a *reiki* spirituális gyógyító módszer megalapítója, módszerének megvilágosítására kiválasztott ezekből a költeményekből 125 + 25 verset abból a célból, hogy a fiatalok „az úton fáradozva, lelküknek táplálékot és szellemiségükben erkölcsi nevelést kapjanak.” A versekhez fűzött magyarázatok legtöbbször az NPO (*Nonprofit Organization vagy Not-for-Profit Organization*) tagjai készítették a minden évben megrendezett újévi reiki összejöveteleken.

Ezeket a verseket magyarra fordítottam, mert úgy éreztem, hogy mi, magyarok is okulhatunk belőlük. Közülük választottam ki néhányat, s amelyekhez még nem készítettek magyarázatot, ahhoz néhány szóval igyekeztem segítséget adni. A *vakák* előtt szereplő számok az Uszui mester által összeállított versek sorszámai.

Először a természetet szerető japánok számára írott, természetről szóló *vakákat* mutatjuk be.

I.

Hold

Nagy változások
azért vannak a földön,
mert sok a halott –
csak a Hold őszi éjen
soha nem változik.

Az őszi teliholdat sokan szeretik és olvasnak róla a különböző dalokban. A gyönyörű telihold alakja nem változik, de ugyanúgy a holdat csodáló embereké sem. Ha saját életünk tanulmányozását befejeztük, figyeljünk arra, amikor különböző alkalmakkor útnak indulunk, hogy ilyenkor együtt nézzük a holdat a barátainkkal. Vajon haladunk-e előre, ha csak egyedül tanulunk és nem figyelünk mások dolgaira? A mai napon az fontos, hogy megváltozz és megjavulj az ősz közepén [a holdnaptár szerinti 8. hónap 15. napja – a ford. megj.] csodálható teliholdnál.

2.

Égbolt

Halványkék égbolt,
felhők el nem takarják –
bárcsak bensőmben,
lelkemnek legmélyén
így ragyogna fel az ég.

Amikor a zöld lombokkal borított sík mezőn állok, mindenütt a hatalmas tiszta ég borul rám, ameddig a szem ellát, és ekkor úgy érzem, hogy ezt a tágas derült eget szeretném úgy, ahogy van, a szívembe zárni. A különböző foglalatosságok során nem őrizhetem mindig a szívemben, de a viták és gondok is természetesen kihalnak a lélekből, és a szélesre tárt szív megtisztul, de vajon meddig tartható fenn ez az állapot?

4.

Szélfúttá levelek

Mily sok eső kell,
hogy minden egyes
törpejuhar levélke
piros legyen – de egy szél-
fúvás mind leszakítja.

A természeti tevékenységek során, az ismétlődő őszi esőkben a levelek megpirosodnak, pompás őszi brokátszöttek lesz belőlük. Amikor azonban az erős szél fújja őket, a színes törpejuhar levelek egycsapásra lehullanak, elmúlnak. Ez is a természet törvénye, amit senki sem akadályozhat meg. Az emberi élet során is ez történik. Fontos, hogy ha valami elmúlik, soha ne bánjuk meg, hogy a mostani pillanatot túléljük.

17.
Vízre hulló virágok
Tónak felszínén
növő virágok
mindig boldoggá tesznek,
mert a vízre hullva
ott lebegnek még tovább.

Itt is, ott is cseresznyevirág-néző partikat rendeznek. Télen készülnek fel, tavasszal kinyílnak a gyönyörű virágok az emberek örömére, de bizony rövid életűek, elvirágzanak és a mulandóság szele elfújja őket. Az emberi szem azonban nem un rá erre, ilyenkor új tájleíró költeményt alkotok a tó fölé kinyúló ágakról, ahonnan a virágszirmok lehullanak, és ott lebegnek a víz felszínén. A nagy természet könnyed bőkezűséggel különböző örömekkel ajándékoz meg bennünket.

18.
Szentjánosbogár
Nádi levelek
sűrűjében megbúvó
szentjánosbogár
lám, tavon tükröződő
teliholdat utánoz.

A tó felszínére szentjánosbogarak szálltak. Tekintetünkkel követjük őket, és azt látjuk, hogy a vízen visszatükröződik a telihold. A szentjánosbogarak letelepednek a nád levelein, s mind egyszerre kezd el ragyogni. Gyönyörű látványt nyújt, ahogy a holdfényben ott ragyognak a szentjánosbogarak. Amint gyönyörködöm, egyszer csak azt veszem észre, hogy eltűntek a szentjánosbogárkák. Hirtelen azt látom, hogy a szentjánosbogarak ott mozognak csendben a nádi bozót sötétjében. Nyilván azt hiszik, hogy a sima vízfelület átengedte magát a holdnak és megijedtek annak mélységétől.

61.

Nyári füvek

Ó, nyári füvek,
lám, olyanok vagytok, mint
e változó világ:
hiába irtunk, vágunk,
mégis nők örökké.

Életünk mindennapjaiban sok olyan dolog van, amit el kell intézni, és amire alig van szabadidőnk. A nyári füvek hasonlatosak a mi pörgős világunkhoz, mert amikor ki-
gyomláljuk őket, akkor minden gyönyörű lesz, de alig húzzuk ki őket a kezünkkel
a földből, máris visszánőnek, tehát kiirthatatlanok. Még a hétköznapi életben is
minden nap el kell végezni a különféle ház körüli munkákat, hogy elintézésük ne
halmozódjon fel.

74.

Felhőre hasonlító virágzó fa

Vadcseresznyefa,
ó, de szépen virágzik
kis fenyők között,
ha az égre felnézünk,
felhőként látjuk viszont.

Fenyőliget, fáin nem valami magasak. A fenyőfák között vadcseresznye virágzik. Ha
a vadcseresznyének lelke volna, valószínűleg sokan választanák a szépség iránti cso-
dálattuk helyéül. A vadcseresznye magja azonban a körülötte lévő fenyőfák között
hajt gyökeret, ezt a helyet a sajátjának érzi és a leggyönyörűbb virágokkal díszíti
fel magát. Ha felfelé nézünk, összetéveszthetjük a felhőkkel. Az emberek is a saját
maguk területén a lehető legjobban szeretnének élni, békességben körülöttük lévő
embertársaikkal.

79.

A virágok akarata és szándéka

Könnyen virágzik
harag, rosszallás nélkül,
minden tavasszal,
lám, ismétli ugyanazt –
áldott vadcseresznyefa.

Egy vadcseresznyefa egy kiszáradt folyómederben gyökeret eresztett. Beköszöntött
a tavasz, elkezdtek nyílni a virágok, a fa körül csak alacsony japánsás burjánzott, s
miközben erősen fúj a szél, a szirmok azonnal lehullottak. Így ismétlődött ez évről

évre, a vadcseresznye fa zokszó nélkül tűrte, így a kiszáradt mederben idén továbbra is üdén árasztja virágillatát.

*

A következő vakák Meidzsi császár azon alkotásai, melyekkel azt kívánta elérni, hogy a japán emberek jobban éljenek, jól kijöjjenek egymással és eredményesebb munkát végezzenek. Ezek a vakák inkább a fiatalok számára szólnak, az ő nevelésüket célozzák.

16. a

A nevelés

Legyen nevelő
mindaz, ki alkalmas rá,
segítsd őket,
adj erőt, hitet nekik,
hazám ékes szekfüi!

Meidzsi császár a pedagógusokat, tanárokat „hazám ékes szekfüi”-nek nevezi, akik szebbé, boldogabbá teszik az életet. Az eredetiben a „boglyas szekfü” kifejezés áll, mely Japán ősi virága. [Akik nevelnek, legyenek erősek, és higgyenek abban, hogy képesek megváltoztatni, jobb és képzett emberré tenni tanítványaikat – a ford. megj.]

20.

Megérint a pillanat

Ne gyorsaságban
versenyezzetek soha –
jobb, ha haladtok
apránként az úton
s úgy tanultok, gyerekek!

Tanévnyitó ünnepség. Egytől egyig mindenki a startvonalon áll és titokban tartja az elhatározását. Mindenki legalább csak egy lépéssel szeretne előbb haladni, mint a többiek, a lehető leghamarabb. Ha csak az a szándékod, hogy megelőzz másokat, akkor váratlan csapda vár rád. Ha mások balszerencséjének örvendezünk, ha gőggel lenézzük a többieket, fontos dolgokat veszíthetünk. Abból csak lusta lélek születik, akinek az a gondolata, hogy nagy megkülönböztetéseket tegyen másokkal szemben.

21.

Szülők iránti kötelesség

Nyugtalan világ,
melyben zajlik életünk,
de ne feledd
örök feladatod:
gondoskodj szüleidről!

Amikor kilépünk a társadalomba, felelősségteljes munkát vállalunk, így folytatód-
nak a mozgalmas napok. Családunk lesz és a velük szembeni kötelesség is megnő.

Ha elfoglaltságaink szövevényébe beleveszünk, lelkünk elveszti szabad mozgás-
terét, gondolataink felületessé válnak, megfeledkezünk a hála érzéséről, mindez
életmódunkra is kihat. Jelenleg azonban szüleink állnak mögöttünk. Bármilyen el-
foglaltak is vagyunk, a szüleinkről nem szabad megfeledkeznünk. Ez a fejlődésünk
legfontosabb kiindulási pontja.

22.

Füvek

Égetni való
vad gyomnövények között
találunk néha
– ha okosan keresünk –
gyógyító füveket is.

Nehéz a gyomot kiirtani, nyomasztó érzéssel jár. Mindenki eltaszítja magától, de
erős benne az életerő, akár mennyire is irtjuk, mégis életre kel. Eközben azonban,
ha jól megfigyeljük, csodálatos gyógynövények vegyülnek el közöttük. Bármilyen
különös is, miközben nyomasztónak érezzük, ha jól odafigyelünk és a jót választjuk
ki, a többi pedig feltétlenül elutasítjuk, akkor sikeresen felfedezzük.

23.

Végzős diák

Ha ma megkapod
végső bizonyítványod,
tán úgy gondolod,
tanulásnak már vége...
De nem, tanulj örökké!

A tanulmányok befejezése után diplomát szereztünk. Rendkívül nagy boldogság,
de ezután a lépés után sem lehetünk nyugodtak, ne gondoljuk, hogy tanulmányai-
nk befejeződtek. A tanulás útja, azt hiszem, soha nem érhet véget. Az iskolában
megszereztük tanulmányaink alapjait. A diplomaszerzés tanulmányaink során a tu-

dás kapuja, ezután magasabb fokon érdemes tanulni. Innen kezdődik a valódi élet megtanulása.

24.

Szegfűk

Egyforma magok,
amiket elültettem,
s gondoztam egyre,
ám virágzó szegfűim
közt nincs két egyforma sem.

Egyforma magvakat vetettem, ugyanazon a helyen ültettem őket el, ugyanúgy adtam vizet nekik, ugyanolyan műtrágyán neveltem fel őket, mégis különböző méretű és színű virágok pompáznak körülöttem. Amikor az egyik virágot nézem, úgy érzem, hogy mindegyikük külön egyéniség. Az emberek esetében ez még inkább így van, mert az embernek sikerül a saját növekedéséhez szükséges táplálékot előteremtenie és elfogyasztania.

26.

A víz

Bármelyik edény
alakját felvenni kész
a rugalmas víz,
de ereje olyan nagy,
hogy sziklán is áthatol.

A víz bármilyen edénybe kerül, mindig csak annak alakjához idomul. Úgy tűnik, olyan engedelmes és rugalmas, hogy magától semmire sem képes. Az erős és kemény sziklán azonban képes repedést vájni, hatalmas ereje van. Mi, gondolkodó emberek személyi kapcsolatainkat minden területen igyekszünk rugalmasan fenn tartani, de ugyanakkor nem téveszthetjük szem elől, hogy továbbra is szeretnénk megőrizni koncentrációnkat és fennmaradásunk erejét.

27.

Füvek

A japánkomló
visszataszító növény,
mindenre képes
burjánzó gyökere –
megfojt mindent, mit ültettél.

A kipusztított gyomnövényt bármennyire is kigyomláljuk, újból kikel, az elültetett virágok, bárhogyan is gondozod őket, gyökereiknél kiszáradnak. Ebbe a visszatérő eredménybe nem szabad belenyugodni. Amikor egy elképzelésünk megvalósítását szeretnénk elkezdni, arra van szükség, hogy komoly erőfeszítéseket folytassunk: gondosan tervezetet kell készíteni, gondolni kell a környezet megóvására, keményen el kell határozni, hogyan valósuljon meg a terv.

28.

Múltidézés

Hegyeknek mélyét,
szigeteknek széléig
jó felkeresni,
de hát sok-sok embernek
ismeretlen e világ.

Olykor olyan emberek találkoznak, akik egyrészt néptelen hegyi falvakat, elhagyott kis szigeteket kerestek fel, meglátogatták az ősi legendák szerint élő lakosokat, akik a világról általában kevés ismerettel rendelkeznek. A világot ismerő emberek nem kérkednek a világot nem ismerők előtt, inkább jól érzik magukat egymással. Van-e ezeken a helyeken olyanok is, akik nem rendelkeznek utódokkal, csaknem kihaltak már a világból, és ez a társadalom számára veszteséget jelent. Így az említett értékes embereket meghallgathatjuk, s így egész Japánt keresztül-kasul alaposan bejárhatjuk.

29.

Magányos fa

Gondolatok közt
nézem e magányos fát,
oly egyedül él!
Emberek között is van
olyan, kit magára hagytak...

A most még hasznosnak tűnő fa hosszú hónapok és évek óta a földbe van temetve. Amikor ezt látjuk, eközben arra gondolunk, hogy a társadalomban szükség van a hasznos erőfeszítésekre, de úgy véljük, hogy a világban vannak olyan emberek, akik kivonulnak ebből a világból és nem törődnek a környezetükkel. Azt mondják, hogy nincs olyan ember, akinek nincs valamilyen szerepe, aki ne tudna valamilyen hasznos dolgot elvégezni. Nem eltékozolt dolog, ha nem hagyjuk kihasználatlanul eltemetni az értékes és tehetséges embereket.

30.

Az út

Minél hamarabb
lám, el kell készíteni
egy útmutatót,
melyben az életútról
magasabb szinten szólunk.

Sokszor szokták mondani, hogy „sokkal többet szeretnék tudni, szeretném mélyebben feltárni a dolgok belsejét”, ezzel az erős gondolattal kezdjük el keresni az eddig nem látott igazságot és persze folytassuk bármeddig szenvedélyesen az igazság keresését. Ami az igazsághoz vezető utat illeti, bármilyen nehézségek merülnek fel, mégis eleget kell tenni az emberek kérésének, és el kell készíteni az Úttal kapcsolatos útmutatót.

32.

Szüilők

Hogyha eléred
már az idős korodat,
bizony akkor is
szüleid szívük mélyén
kisgyermeknek éreznek.

A szüleim még élnek, és magam is elmúltam már hetven éves, ami öregkornak tekinthető. A szüleim azonban még most is gyerekeknek, megbízhatatlannak éreznek, helyel-közzel a gondomat viselik, sokszor még kicsinek is tartanak. Magamról szólva, amikor negyvenéves lettem, gyermekként izgultak miattam, akaratlanul is túlzottan beleavatkoztak a dolgaimba. A szüleim lelkében én örökre gyerek maradok.

35.

Szépírás

Ha megfigyeled,
hogyan tanulnak írni
a kisgyerekek,
megtanulhatod, hogyan
kell sikerrel tanulni.

A gyerekek a nevüket ceruzával írják le. Bár meg kéne jegyezniük a nevüket, de időközben elfelejtik és a bátyjukat kérdezik. Az édesanyának, miután már a gyerek leírta, megmutatja, aki anélkül, hogy elolvassná, így dicséri meg: „Jól leírtad! Ezt gyakorold és akkor gyorsan meg fogod tanulni.” Ez még egészen kis gyerekekre nézve is igaz. Ha van célod, és van hozzá kitartásod, akkor mindenképpen eléred!

38.

Megérint a pillanat

Csak munka után,
amit bevégeztél,
akkor láss hozzá
gyönyörködni, élvezni
csodás virágaidat.

A virágok mind a négy évszakban különböző színeikkel hívják fel magukra a figyelmet és örömmel töltik el azt, aki gyönyörködik bennük. Az emberek szeretik a virágok gyönyörűségét hosszan csodálni, de a legelső legyen az, hogy töltsék be szerepüket, majd csak ezután fogjanak bele nyugodtan a virágok élvezetébe. Nem szabad tévedni: naponta döntsék el, hogy a nap folyamán mi a legfontosabb.

39.

Megérint a pillanat

Emberek gyakran
nem törődnek magukkal,
csakis másokról,
többiekéről beszélnek –
ilyen világban élünk.

Az embereknek nagyon nehéz saját dolgaikat megítélni, viszont mások ügyeit jól átlátják. Ha más emberről van szó, akkor az ügyeivel kapcsolatban irigykednek, ugyanakkor kritizálják is azokat. Az emberek, kapcsolataik során sok embertől szereznek tapasztalatokat, s a másik embert saját tükörképüknek tekintik. Ezen kívül, ha a másik ember örömét a saját örömének is tartja, akkor ezzel az örömmel az ő élete is gazdagabb lesz.

41.

Megérint a pillanat

Előbb szedd össze
jól gondolataidat,
és csak utána
írd le vagy meséld is el
mindezt más embereknek.

Ami a jó emberi kapcsolatokat illeti, ez elsősorban a jó kommunikációra épül. Általában valamit kiválasztunk, és ezt a kiválasztott eredményt (gondolat, beszéd, cselekvés) fejezzük ki, persze a beszéd különösen fontos, de ugyanakkor az a legnehezebb. Amikor másokhoz valami információt el akarunk juttatni, az oda nem illő érzések belekeverése nélkül kell kiválasztanunk a szavakat, és a valósághoz hűen, igaz lélekkel kell végighaladni az információ-átadás útján.

42.
Megérint a pillanat
Beteljesülnek
az elképzeléseid?
Akkor se feledd:
maradj te mindig szerény,
és légy tisztelettudó!

A mi világunkban elő szokott fordulni, hogy látjuk megvalósulni a saját gondolatunkat. Ugyanakkor vannak öntelt emberek is, akik már elértek vagyont, rangot, becsületet, és azt hangoztatják: „ezt a dolgot már ismerjük, ez az ember a saját belátása szerint viselkedik, a világot a saját kedve szerint képzei el.” Ilyen körülmények között, ha mi betartjuk a mértéket, és nem feledkezünk meg kötelezettségeink teljesítéséről, bizonyos idő után győzelmet aratunk.

43.
Megérint a pillanat
Sokat kell tennünk,
sok gondolat terheli
porhüvelyünket,
ezért hát tudd a mércét,
és ne vállald túl magad.

Egyszer egy Kojama nevű gazdag ember a lebukott Napot próbálta visszakényszeríteni az égre. Azt mondják, hogy egy nap leforgása alatt hatalmas vihar kerekedett és az ezer hektárnyi rizsföld tóvá változott. Egészen bizonyos, hogy a természet törvényeit figyelmen kívül hagyták, és azt gondolták, hogy saját erejükkel megvalósítják, amit szeretnének, de eljutottak erőfeszítéseik határához tudatosan kitervelt munkájukkal. Világosan tudni kell a jót is, meg a rosszat is.

44.
Hó borította fenyő
Fenyőcske csúcsa –
hatalmas hó borítja
gyenge ágait.
Mentsd meg őt mielőbb,
takarítsd le a havat.

Rengeteg hó hullott le a kertben. Kivételes élményben van részem: miközben a meleg szobában a forró teát kortyolgom, gyönyörködöm a havas táj szépségében. Nézek jobbra, nézek balra, s látom, hogy egy kis fenyőfára hatalmas mennyiségű hó hullott alá. Ebben a pillanatban, mintha egy kis ágacska már-már letörne. Hív-

nék valakit a házból, mert arra gondolok, hogy megkérem: söpörje le a havat, de sehol senki. Nem számíthatok senkire. Itt az ideje, hogy egyedül eltakarítsam.

45.
Megérint a pillanat
Tanulás útja
előtt áll a gyermekünk
sehol senki sincs,
ki ellensége volna,
kit legyőzni kellene.

Gyermezem hamarosan eléri az iskolás kort. A többi vele egykorú gyerekekkel kerül össze, de kérdéses, vajon könnyedén halad-e majd tanulmányaiban előre? Remélem, a szüleivel együtt nem mást, csak egy kis szorongást fog érezni. Szeretném, ha a gyermekem napról napra, erőfeszítései során folyamatosan növekedne. Jó, ha a barátaival nem verekszik. Nem az ellenségei ők.

Szeretném, ha rájönne, hogy az egyetlen ellensége nem más, mint az unalom.

46.a
A ventilátor
Déli hőségben,
aki papírforgóval
hűsíti magát,
annak be kell kapcsolni
egy jó kis ventilátort.

[Ebből a *vakából* is kiderül, hogy Meidzsi császárnak milyen jó humora volt. Ha valaki eltéveszti az arányokat, ha nem tud lépést tartani a kor vívmányaival, annak ki kell nyitni a szemét, akkor talán észreveszi a változásokat. Ráébred arra, hogy mások jól akarnak neki – a ford. megj.].

48.
Figyelmeztetés
Folytasd, csak folytasd
teljes erővel,
még ha nehéz, akkor is –
csak így érsz el valamit
az emberi világban.

Az embereknek különféle vágyaik vannak, de ezeket összességében nem lehet megvalósítani. Jó volna, ha ezekből az elgondolásokból akár csak egy tized is teljesülne. Ahogy már említettük azonban, akármennyire is megpróbáljuk elkerülni a nehéz-

ségeket, ez bizony nagyon bonyolult és nem lehetünk mindig sikeresek. Valójában, ami az értékkel bíró célokat illeti, ha megmásíthatatlan elhatározás van bennünk, akkor ezek megvalósításához nagyon fontos erőfeszítéseket tenni.

49.

Íróasztal

Szabadidődnek,
úgy látod, híjával vagy.
Hát még akkor se
túrd íróasztalodon
a port és a szemetet.

Mostanában nagyon elfoglalt vagyok, az íróasztalom rendbe hozására sincs időm. Ha belegondolok, hogy hány hónapja, hány éve használom már folyamatosan ezt az íróasztalt. Hányszor kibontottam már a klasszikusokat [a hagyományos japán könyvkötészetben a köteteket zsinórral kötik össze – a ford. megj.], hány beszámolót, jelentést, kéziratot és fontos levelet megírtam rajta. Nem is kell az emlékeimtől zsúfolt íróasztalom előtt ülnöm ahhoz, hogy azt állítsam: szeretném tisztán rendben tartani, legalább a por ne halmozódjék fel rajta.

50.

Figyelmeztetés

Amikor tévedsz
és fűt-fát összehordasz
igaz szók helyett,
tudd: világunkban, sajnos
gyökeret eresztenek.

Ősi időktől fogva azt gondolták, hogy a szavakban lélek lakozik, ezt a szó mágiájának hívták és isteni erőt tulajdonítottak neki. Ennyire fontosak hát az emberi szavak. Nem kevés esetben egy könnyed hangulatban kiejtett szó jelentősen megváltoztatja a fejlődést. Tudjuk, hogy a szavak a teremtés energiájával bírnak, ezért a szeretet és a harmónia gondolatával kell kifejezésre juttatni őket.

51.

Figyelmeztetés

Földi világban
folyón leúszó hajó,
könnyen felborul,
így mi is. Fogd erősen
azt a kormányrudat!

Sebes folyással ellentétesen nehéz irányítani a csónakot, de kész öröm a folyó folyásával egy irányba evezni. Nagy folyóknál, a folyás irányával egyezően még jóval kényelmesebb, mert időnként le lehet feküdni és az ég kékségében gyönyörködni. De még ilyenkor is figyelemmel kell kísérni az időjárás hirtelen változásait, a váratlanul felmerülő nehézségeket, és soha nem szabad a kormányrudat kiengedni a kezünkből.

52.

Figyelmeztetés a drágakövekről

Kevés drágakő,
mit értékesnek tartunk,
s bizony közöttük
alig találunk olyat,
mi teljesen hibátlan.

Még az értékes drágaköveken is, még ha parányiak is, van egy kis karcolás, a teljesen hibátlan drágakő igen ritka. Az egész világon elfogadják ezt a kicsiny hibát, mert ez különleges varázst kölcsönöz a kőnek. Jól látjuk más emberek hibáit, de bizony mindegyiknek van egy pótolhatatlan varázsa.

53.

Figyelmeztetés a kerülőútról

A fehér felhők
irányába kell tartanunk.
Világunk útja,
emberek igaz útja:
az ősi Sikisima.¹

Ősi időktől fogva a japán emberi lélek fontosnak tartotta a hazát – gyönyörű országot, jól élhető társadalmat akart kialakítani. Ez a lélek mindezt folyamatosan átörököltette a mai kor embere számára. Az elmúlt években sokféle érték jelent meg, de ez a lélek továbbra is békében a boldog társadalomra törekszik, és ezen az irányon nem változtat. Az igazi boldogsághoz vezető út nem másutt, hanem minden egyes ember szívében lakozik.

58.

A szülők szíve

Tavaszi éjen,
az égő csatamezőn
gyermekeiért
aggódó fácánnak
álma fájdalmas, nehéz.

¹ Japán egyik ősi neve.

A „Tízezer falevél” című versantológia egy költeményéből való az idézet: „Lángoló hegyen képtelen maradni a fácán, nem képes odahagyni gyermekét.” Ebben szerepel az égő csatamezőn fészket elhagyó, fájdalmasan lebegő madár-anya alakja. A madár-fiókára, az állatcsemetére és a kisgyerekre gondoló szülő szíve teljesen ugyanaz. Az alvó szülő mindig vigyáz, soha nem alszik mélyen. Ez az, amit szülői szívnek nevezünk.

59.

Orvosság

A szívből jövő
jó tanács olyan fontos,
mint egy orvosság,
mely óriási segítség
még egészségesnek is.

Sarlót vagy tanácsot adni nehéz. Még ennél is nehezebb, ha a főnökünknek kell ezt adnunk. Ritka az, amikor a másik fél örül, ha megkapja, sokkal gyakrabban szokták ellenszenvesnek érezni. Vannak azonban olyan esetek, amikor nincs más lehetőség, és meg kell mondani. Ahogy a betegnek az orvosság, annak az embernek ez lesz a legdrágább gyógyszer.

66.

A gyermek

Az édesanya,
a szülők oltalmában
a kisgyermek
megtanulja az utat,
s bátran halad előre.

Ami a gyermekeket illeti, létük lényege a szabad szertelenség. Fontos, hogy szeretetben nőjenek fel, különben később nehézségek támadnak a nevelésükkel. Kicsi koruktól kezdve őszinteségből kell őket felnevelni, s közben saját személyiségükkel tisztában kell lenniük. Soha ne mulasszuk el, hogy a család jó szoktatási rendszert adjon, és a gyerek legyen a szülői nevelés oltalmában akkor is, amikor iskolába megy, akkor is, amikor belép a társadalomba.

67.

Szülők

Az édesanya,
ó, szülői nevelés
értéke, kincse
az évek múlásával
énünk részévé válik.

Azt szokták mondani, hogy a gyermek kincs a házban. A szülők már akkor óhajtva várják, mikor még meg sem született, óvják-féltik növekedését, mindent megadnak neki, hogy megtanulja: megfelelő és aktív tagja legyen a társadalomnak. De gyermekkorban senki sem tudja, hogy mennyire fontos a szülői nevelés. Az elmúlt évek során, amelyek alatt a gyermekek a társadalmi tapasztalatot megszerzik, hamarosan eljutnak oda, hogy valódi értéknek érzik a szülőktől való tanulást.

69.

Óra

Az egyik siet,
a másik folyton késik,
mutatóik is
oly sokfélék lehetnek,
oly sokban különböznek.

Az óra az idő pontos megjelenítését szolgálja. Van, amelyik késik, van, amelyik siet. Ha belegondolunk ebbe, akkor teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy minden dologgal ez a helyzet. Különösen fontos, hogyha nem vigyázunk, könnyen hibát követünk el. A hétköznapiakban fontos, hogy ne döntsünk elhamarkodottan, hogy döntésünk hibátlan legyen, és ellenőrzéssel is megbizonyosodjunk efelől.

70.

Az út

Ha gyorsabban mész,
hamarabb jutsz a célba.
De gondold meg jól:
veszélyes úton ne járj,
a csábító látszat csal.

Régtől fogva azt beszéljük, hogy jobb sietve visszafordulni, nem az ösvényen menni, nehogy menet közben eltévedjünk. Bár sokszor fordul elő így baleset, mégis azt gondoljuk, hogy bár kissé veszélyes, az ösvényen mégis gyorsabban haladunk előre. Tudjuk, hogy a rövidebbik utat veszélyek kísérik, ezért nagyon fontos, hogy jól válasszunk, hogy döntsük el helyesen: valóban szükséges-e ezen az úton mennünk, valóban biztonságos-e a számunkra.

73.

A gyermek

Az ifjú bambusz
a kertben egyenesen
nőjön, sudáran,
bár tudjuk, könnyen hajlik,
akármelyik irányban.

Nagy öröm, amikor a kertben nevelkedő ifjú bambusz gyorsan megnő. Bár a bambusz hamar megnyúlik, de különböző irányban megdől, s eközben el is csavarodhat. Ezt látván, a növésben levő fiatal ember lelke jut eszünkbe: jó irányba is, rossz irányba is könnyen eldőlhethet, elcsavarodhat, ezért úgy érzem, rendkívül fontos, hogy őszintének neveljük.

75.

A családi nevelés

Ha egy kis bambusz
életével törődünk,
jusson eszünkbe:
a családi nevelést
ó, ne hanyagoljuk el!

Amikor a kertben növekvő ifjú bambuszt nézzük, különféle megfigyeléseket tehetünk. Láthatunk egyenesen növvő bambuszt, elhajló, kicsavarodó bambuszt, aztán olyat is, amelyik megáll a növekedésben. A gyökeredzés helyére vonatkozóan is különböző helyzetben vannak a bambuszok: némelyiket a nap süti, kiszáradás fenyegeti, s ezen felül sokat számít a családtagok törődése, az ő gondozásuk hatása is. Ha az emberekre vonatkoztatjuk, úgy érzem, rendkívül fontos a családi nevelés már kicsi gyermekkortól kezdve.

78.

A családi nevelés

Az édes szülők
kertjében ha nevelkedsz,
csupa apróság,
mit megtanulsz, ám mindez
jól jön a nagyvilágban.

Az emberi élet nem más, mint egy életen át tartó tanulás, mely építkezésekből és ismétlésekből áll. Ez a tanulás a „család”-nak nevezett iskolában kezdődik, ahol az apa és az anya a tanárok, a nevelés is itt indul meg. Rendkívül fontos a családban történő tanulás, ennek helyszíne rendkívül kicsi, éppen elférünk benne, de hamarosan, ha kijutunk a nagyvilágba, ez lesz mindennek az alapja.

81.

Tanulás

Most már úgy bánom,
 hogy még gyermekkoromban
 arra gondoltam:
 nincs értelme tanulni,
 lusta voltam én hozzá.

A gyermeki tiszta lélek olyan, mint egy fehér papírlap. Ebben a korban különféle alapvető szokásokat kell megtanulni. Eleinte gépiesen memorizálnak, másokat kezdenek utánozni, de ez nem dobja fel őket, s végül is kissé elhagyják magukat. Amikor aztán felnőttek lesznek, már sajnálják és úgy érzik, hogy annak idején jó lett volna tanulni.

82.

Cselekedet

Nem könnyű dolog
 elérni azt nekünk itt,
 e világunkban,
 hogy emberhez méltóan,
 éljünk és cselekedjünk.

Minden ember jól megérti, ha azt mondják neki: „tilos, ne csinálj ilyet.” Az öt parancsolatot [az öt buddhista parancsolat tiltja a gyilkosságot, a lopást, a házasságtörést, a hazugságot és a részegséget – a ford. megj.] nem nehéz megérteni, de nehéz betartani. Ha azonban emberhez méltó cselekedetről van szó, mint például „az emberi harag szokványos,” stb., ezek jogos kifejezések, és más élőlényre nem vonatkozhatnak.

84.

Megérint a pillanat

Hónapok, évek
 szállnak, mint repülő nyíl,
 melyet kilóttak.
 Ezért tégy mindent gyorsan,
 hogy végezhess sikerrel.

Az illanó időt időben kilótt nyílnak gondoljuk. Ha azonban tétlenül nézzük, az idő biztosan elfolyik és észrevétlenül múlik el. Egykoron az emberek az időre a következő hasonlatot használták: „olyan gyors, mint a kilótt nyíl”. Ha valaki mindig későbbre halasztja, amit cselekednie kellene, akkor anélkül, hogy bármit is tehetne ellene, végül elszalasztja a cselekvésre szánt időt. Amit lehet, „a mai napon” végre kell hajtani, mert az elfecsérelt idő az ember életébe nem épül be.

86.

Az út

Ha félúton jársz
és persze megpihensz ott,
mert rögs az út,
akkor is folytatnod kell:
lásd, tanulni érdemes.

Egész életünkön keresztül a tanulás útját kell járnunk, hogy fejlődjünk, hiszen tulajdonképpen minden tanulás: a látás is, az ismerkedés is az. És persze a tanulás útja hosszú és meredek hegyi ösvény. Útközben meg is lehet pihenni, s olykor van olyan kísértés is, hogy mellékútra tévedjen az ember. De bármennyire is meredekké válik ez az ösvény, mindig biztosan érdemes folyamatosan előre haladnunk.

90.

Az út

Mikor az úton
a veled haladóktól
kissé lemaradsz,
irányt soha ne tévessz,
folytasd a helyes utat.

Az első tanévnyitó, a diplomaosztó, a munkába állás, a munkahelyi előléptetés mind egyfajta verseny az emberi élet során. Ha az iskolatársak vagy az ugyanabban az időben munkába állók tevékenységét egybevetjük, és azt látjuk, hogy valaki lemarad, azt meg szokták jegyezni, és emiatt az a személy úgy akar jó eredményre jutni, hogy nem válogat az eszközeiben és a módszereiben, s így helytelen úton halad, vagyis ilyen módon elfecséreli az életét. Például, ha valaki lassabban fejlődik, az nem jelenti azt, hogy kisebb értéke van az életének. Azt szeretnénk, hogy az ember és a helyes úton való haladás egybeessen.

91.

Megérint a pillanat

Szegfű virága,
ha nem rázzák le róla
a hús harmatot,
ó, bármelyik irányban
eldőlhet, elhajolhat.

Hódolat illeti, elegáns, kecses virág a buglyos szegfű, talán a szerelemre emlékeztet, a Manjósú című költői antológiában sok költő megénekelte. A bájos japán hölgyekre is használják, de van egy olyan kifejezés is, hogy a „jamatói buglyos szegfű” [Jamato – az ősi Japán neve – a ford. megj.]. Miközben ilyen dolgokra gondolunk, nézhetjük bármeddig a buglyos szegfűt, anélkül, hogy ráunnánk, a gyönyörű virág oly egyenesen áll, anélkül, hogy bármelyik irányba eldőlné. Mivel azonban nem rázzák le róla a harmatot, nem képes elviselni a súlyát.

94.

A szülők

Önállóan élsz,
de akkor se feledd el,
emlékezz mindig
szüleid áldására,
nevelő szavaira.

Ha már felnőtt lettél, elérted függetlenségedet a társadalomban. Eddig az áldott családi környezetben voltál, de megtanultad az alapokat, amelyekkel élni kell, ha kilépsz a társadalomba. Időnként mindkét szülőd tanításával szembeszállsz és sokszor gondolsz arra, hogy kirepülsz a családi fészekből. Majd sikeresen elhagyod a családi otthont, amely iránt mindeddig hálás voltál a szülői tanításért és nevelésért, és az egészséget mélyen átérzed.

96.

Megérint a pillanat

Ha a sztrádára
hajtasz, s utad ott vezet,
óvatos szívvel
haladj: a mi világunk
buktatókkal van tele.

Jelenleg bárhová is megyünk, az utak gondosan vannak kibetonozva, földutat nem találunk. Ha mégis valahol elővigyázatlanság történik, időnként valamibe megbotlik az ember és megsérül. A tudományos civilizáció előrehaladtával egy kényelmes

és szabad világba érkezünk, ahol az élet hosszú, de ha hozzászokunk a kényelemhez és a szabadsághoz és nem vigyázunk, nagy kudarccal is érhet.

99.
Öregek
Lám, mérséklettel
is mehetünk az úton,
ha jól vigyázunk,
ügyelünk a testünkre,
óvjuk egészségünket.

A sok évet megért öregemberek állandóan panaszkodnak: hol itt fáj, hol ott fáj, szeretném ezt megcsinálni, de már nem megy. Persze nem lehet-e ez jogos kifogás, amikor nem mozognak úgy, mint a fiatalok, akiknek ugyanolyan testük van? Az öregek sok évet megért, kiművelt bölcsességgel rendelkező emberek. Ezt kell kihasználni és életben tartani őket.

100.
A családfő
Ha a ház ura,
a családfő szálfaként
mozdulatlanul
áll, virágzik örökké
családja, háza népe.

[A japánoknál nagy szerepe van a családfőnek. Ha az apa nincs jelen a családban, akkor ezt a szerepet a legidősebb fiú veszi át. Az ő szavát mindenkinek el kell fogadni. A család tulajdonképpen a nemzet lekicsinyített képe. Ha az uralkodó gyenge, gyenge a kormányzás is, az állam széteshet. Ezért a családfőnek is határozottnak, erősnek kell lennie, hogy a családja is az legyen – a ford. megj.].

101.
Figyelmeztetés
A politikában
az ország szolgálata:
teljes erőből
mindent úgy tegyenek meg,
hogy igaz hazánk legyen.

Minden állampolgár, aki szereti a hazáját, aki maga is ott született és nevelkedett, azon fáradozik, hogy könnyen lakható országban éljen. Főként a haza szolgálatában álló emberek, a politikusok, a kormányzati hivatalok dolgozói, saját szerepük és fe-

lelősségük tudatában az országon belül és külföldön is azt hirdetik, hogy minden erejüket és tudásukat latba vetve, jó politikát szeretnének folytatni. Ugye mindannyian azt szeretnénk, hogy együttműködve magas színvonalú országot építsünk.

102.

A tanár

Aki a tudást,
az iskolázottságot
választotta ki,
érezzen hálát mindig
a tanítója iránt.

A szakmai iskolázottságot választotta, és ennek az útnak a vezető személyisége, híres közszereplő. Az ilyen ember nem csak a maga saját erejével jutott el idáig. Biztos, hogy volt jótevője, aki segített neki, tanította, nevelte tanulmányai során. Mára eltávolodtak, esetleg konfliktus alakult ki közöttük, azért mostanra is őrizze meg a hála érzését iránta.

103.

A szépírás

A kicsi gyerek
napról napra gyakorol,
a tanulásnak
meglesz az eredménye:
szép a leírt írásjegy.

Egy kislány az anyukájával együtt a különórán megtanulandó írásjegyeket gyakorolja. Úgy tűnik, hogy az anya írásjegye szép, ügyesen írta le, a gyereknél viszont az írásjegyen belüli arányok egyenetlenek, az egész írásjegy alakja kusza. Két-három hónap múlt el, a harmadik hónapban az anya bekukucskál a különórára és teljesen elcsodálkozik. Ez a gyerek a rövid idő alatt ilyen gyönyörűen megtanult írni! A folyamatos tanulásnak biztosan meglátszik az eredménye.

104.

A víz

A forrás tiszta,
de ha az iszapos folyó
medrébe zúdul,
sajnos a tiszta víz is
végül beszennyeződik.

A hegyekből lezúduló vizekbe nem kerül be a por, teljesen áttetsző, miközben hegyeken, mezőkön keresztül áramlik, majd fokozatosan hozzáadódik a pizok, végül egy zavaros vizű öbölbe ömlik, s ez bizony nagyon sajnálatos. Az ember is, amikor megszületik, tiszta ártatlanság jellemzi, mire azonban felnő, a társadalom rossz szokásai elvegyülnek benne, elszenvedi az élet különböző megpróbáltatásait, végül, sajnálatos módon, elveszti ártatlan, tiszta lelkét.

113.

Megérint a pillanat

A nagyvilágban
ha elterjed hírneved,
ismer mindenki,
maradj akkor is szerény,
így ragyog fel személyed.

Ha a munkádban sikereket érsz el, ha művedet megjelentetik, ha a társadalom számára ismert lett a neved, akkor is maradj szerény, ne légy rátarti, gőgös. Ha gőgös vagy, akkor csak te gondolod magad különlegesnek, miközben lenézel másokat. Ekkor személyiséged csodálatos tulajdonságai elvesztik fényüket, megfakulnak. A szerénység az ember egyik legragyogóbb tulajdonsága.

114.

A csiga

Milyen a világ?
Ez érdekli a csigát,
mikor kibújik:
körül akar nézni jól
a széles nagyvilágban.

Ha a saját üzleti tevékenységeink és egyéb munkáink kielégítőek, és ezek után, ha nagyon elfoglaltak lettünk egy közös vállalatban, és a kapcsolatok szorosabbá váltak, csak a saját házunkban fogjuk végezni a munkánkat. Ahelyett, hogy az üzleti összejöveteleken könnyen elbizakodottá válnánk, prioritást kell adni az értékesíthető munkának. Ahogy a csiga időnként előbújik a házából és körülméleli a környezetet, ugyanúgy nekünk is tudatosan ki kell tapintani a társadalmi trendeket.

116.

A kincs

A mi világunk
arra szólít: egyedül
állj talpra, fejleszd
képességed, tudásod:
ez az igazi kincsed.

Amikor kilépünk a társadalomba, az önállóságért való küzdelem nem mindennapi jelenség. Milyen területet, tevékenységet választunk, olyat, amelyeket már mások is, s ezeket szárnyaljuk túl? Régen az emberek azt mondták: „Tanuljon ki egy szakmát!” és sajátítsa el tökéletesen annak készségeit, ezt tartották értékesnek. Ha saját maga önállóan választ, akkor az a társadalom számára hasznos készségeket teremt, és ez az egyén számára kincs.

119.

A cselekedet

A mi világunk
legyen olyan, amelyben
a vezetőink
összes cselekedete,
ó, igazul hangozzék.

„Az emberi szavakban és tettekben az ember lényege fejeződik ki,” szokták mondani. Az emberek a mindennapokban választásaikat megismétlik, választásuk eredménye pedig három dologban fejeződik ki, ami nem más, mint „gondolkodni, beszélni, cselekedni.” Hogyan őrződnek meg szavakban és tettekben az emberi személyiség kifejeződései? A mi világunkban mindenki vezető pozícióban szeretne lenni, jó volna, ha szavaik és tetteik nagyrészt igazak lennének.

120.

A cselekedet

Ha nem őszinte,
igaz munkát végeznél,
gondot okozna
másokat tanítani
lám, a mi világunkban.

A tanári hivatáson kívül különféle területeken sok vezető tevékenykedik. Ember embert tanít, ilyenkor tudást, ismereteket és szakértelmet korlátlan mennyiségben adnak át, személyiséget irányító lelkületet és energiát örökítenek át. Ha az iskolai osztályokban, ha a szakmai jártasságok továbbképzése alatt a vezetők nem igaz utat mutatnának, akkor gondot okozna, hogy más embereket tanítsanak.

Fordította: Vihar Judit

Rezümé

A fenti japán nyelvről történő műfordítás a nagy reformer japán uralkodó, Meidzsi császár (1852–1912) költeményeiből mutat be néhányat. Az uralkodó a költészetben is nagyot alkotott. Az ősi japán versformát, a vakát, vagy ahogy ma nevezik, a tankát használta fel arra, hogy népének verseken keresztül mutasson utat, hogyan kell okosan és erkölcsösen élni. Költeményeinek témái a természet, az emberi kapcsolatok, a nevelés, a lélek dolgai, a múló pillanat gondolatai, érzései. Ezek közül választottam ki nyolc olyan vakát, amely a természetről szól és ötvenöt olyat, amely a nevelés, az életvitel kérdéseit taglalja. Ezek a versek nagyon hasonlítanak Kölcsey Parainesisére, így aztán merem remélni, hogy a magyar olvasóra is hatással lesznek.

Kulcsszavak: Meidzsi császár, vaka, természet, nevelés, humanizmus

Abstract

The Japanese Parainesis, Emperor Meiji's Waka

These translations from the Japanese present some poems by the great reformer Emperor Meiji (1852–1912). He was also a great poet. He used the ancient Japanese form of poetry, waka, to show his people how to live wisely and morally. The themes of his poems are nature, human relations, education, matters of the soul, thoughts and feelings on the passing moment. I have selected eight of his poems about nature, and fifty-five about issues of education and the right way of life. These poems are similar to Ferenc Kölcsey's Parainesis. I hope that they will have a great impact on Hungarian readers, too.

Keywords: Emperor Meiji, waka, nature, education, humanism

CZIFRA ADRIENN

Maszaoka Siki és jellegzetes stílusa, a saszei

Előszó

Maszaoka Siki 正岡子規 (1867–1902), költő, író és irodalomkritikus a modern japán költészet kiemelkedő alakja, aki megteremtette a modern haikut; munkássága révén a műfaj és a forma a mai napig fennmaradt, és népszerű nemcsak Japánban, hanem az egész világon.

A legnagyobb japán haikuköltő, Macuo Basó 松尾芭蕉 (1644–1694) és követői által felvirágoztatott haiku a Meidzsi-korszakra (1868–1912) elvesztette irodalmi értékét, és a haikuírásra pusztán szórakoztató időöltésként tekintettek. Az önjelölt költők egyre csak az elcsépelet témákat ismételték a nagy elődök stílusában, így a haiku lassan kezdett feledésbe merülni, hiszen nem fejlődött a korrallal. Tovább nehezítette a helyzetet, hogy rendkívül szigorúan meg volt határozva az is, milyen szavakat és témákat lehet használni a versekben, ez pedig szinte lehetetlenné tette, hogy bármi újat alkossanak.¹ Maszaoka Siki, aki éveket töltött a régi nagy haikuköltők verseinek tanulmányozásával és rendszerezésével, kísérletet tett rá, hogy a haikut megreformálja, a verseknek új tartalmat és stílust adva visszaépítse a haikut a köztudatba, és ismét népszerűvé tegye.

Ehhez a legnagyobb inspirációt festő és illusztrátor kollégájától, Nakamura Fuszecutól 中村不折 (1866–1943) kapta. Az európai festészetben jártas művész azt a nézetet vallotta, hogy bármilyen művészeti ágról legyen is szó, az alkotásnak hűen kell tükröznie a valóságot, és rendkívül fontos az alapos megfigyelés.² Ezen elgondolkodva Siki füzetet ragadott, és elkezdett sétákat tenni, megfigyelve mindent, amit maga körül lát. Naponta 10–20 haikut jegyzett le ebben a stílusban, amit később *saszei*nek nevezett el. A költő a környezetében található egyszerű, hétköznapi dolgokból merített ihletet. Verseinek témái a saját maga által átélt vagy látott események, még ha ezek végtelenül egyszerűek és mindennapiak is.

夕立や豆腐片手に走る人
Nyáresti zápor –
szójasajttal kezében
rohan valaki

¹ THE SHIKI MUSEUM: *If Someone Asks... Masaoka Shiki's Life and Haiku*, Macujama, The Shiki Museum, 2001, 2.

² DONALD KEENE: *The Winter Sun Shines In: A Life of Masaoka Shiki*, New York, Columbia University Press, 2013, 96.

Siki azt vallotta, hogy az átlagos dolgokban kell megtalálni a szépséget, és jobb hanyagolni az olyan témákat, mint a cseresznyevirágok vagy az őszi színes lombok, amelyek ugyan kedvelt képek voltak, de túl sok haiku épült már rájuk.

Az új stílusú haikuk lényege, hogy nem a költő érzelmeit fogalmazzák meg egy jelenettel kapcsolatban, nem is az emlékeket, amelyeket felidéz, hanem egyszerűen csak azt, amit a költő lát. Minél pontosabban közvetíti a látványt, annál jobb lesz a haiku.³

ある月夜ことごとく籠の虫を放つ
Holdas éjszakán
berregő bogarakat
útnak eresztem

Ennél a versnél Siki csak az eseményt írja le a lehető legegyszerűbb formában, és nem fűz hozzá érzelmeket, ezáltal lehetővé teszi, hogy az olvasó szinte önmaga élje át a jelenetet, és a saját érzéseit vigye bele.

Siki nemcsak a témákat, hanem a haikuk nyelvezetét is megreformálta, hozzáigazítva őket a modern korhoz és élethez. A költő szerint a verseket egyszerű nyelvezettel, a régi, bonyolult kifejezéseket feledve kell megalkotni, továbbá a modern élet elemeinek és a külföldi szavaknak is helye van bennük:

一ヒのアイスクリームや蘇る
Csak egy kanálnyi
fagylalt, ha számban olvad:
újjaéledek

A költőnek egyre több tanítványa lett, és rövid élete ellenére a *Hototogiszu* folyóirattal, amely a modern haiku szószólójává vált, az új stílusú haiku egyre több emberhez eljutott, és egyre nagyobb rajongótábora lett. Hogy a haiku máig fennmaradt, és az egész világon ismerik és művelik, nagyban Maszaoka Siki munkásságának köszönhető.

További versek a költőtől:⁴

春風にこぼれて赤し齒磨粉
Feltámadt a szél
kiborítva vöröslik:
fogmosó porom

³ KEENE: i. m. 97.

⁴ A felhasznált haikuk forrása: MASZAOKA Siki 正岡子規高浜虚子(編集): *Siki kusú* 「子規句集」, szerk. TAKAHAMA Kjoszi, Tokió, Ivanami Soten, 2017. A versfordításaimból azóta született egy kötet tavaly ősszel, amelybe a tanulmánykötetben szereplő versek közül is bekerült néhány. Maszaoka Siki: 120 haiku, Napkút Kiadó, Budapest, 2020.

垣低し番傘通る春の雨

Kerítés felett

elosen egy esernyő –

tavaszi zápor

蒲団干す下にいちごの花白し

Matrac szellőzik

árnyékában eper bont

fehér szirmokat

汐満ちて鳥居の霞む入江哉

Beállt a dagály –

szentélykaput lágy ködben

öböl öleli

その辺にうぐひす居らず汽車の音

Új otthonomnál

poszáta dala helyett

vonat zakatol

汽車見る見る山を上るや青嵐

Egyet pillantok

s fent a vonat a hegyen –

szellő fújdogál

夕風や白薔薇の花皆動く

Alkonyi szellő –

fehér rózsák kelyhei

mind bólogatnak

夏の月提灯多きちまた哉

Nyári hold ragyog

papírlámpás-tengerre

nyüzsög az utca

古池やさかさに浮かぶ蟬のから

Öreg tó tükre

felfordulva ringatja

kabóca burkát

鯉はねて月のさゝ波つくりけり

Felugrott egy ponty
hullámokkal rajzolta
a holdat tele

薔薇を画く花は易く葉は難かりき

Rózsát pingálok:
virága gyerekjáték
levele trükkös

蚊を打つて軍書の上に血を印す

Szúnyogra csaptam
háborús könyv fedelét:
megpecsételte

鶏頭の十四五本もありぬべし

Celózia, ó!
tizennégy-tizenöt szál
lehet belőle

死にかけて猶やかましき秋の蟬

Dacol a véggel
és még jobban rázendít –
ősz kabóca

なまくさき漁村の月の踊かな

Halszag lengi be –
halászfalu utcáin
táncol a holdfény

淋しさや花火のあとを星の飛ぶ

Micsoda magány –
tűzijáték elillan
s egy csillag lehull

人間ハゞマダ生キテ居ル秋ノ風

Ha bárki kérdi
mondd el bátran: még élek –
ősz szélfúvás

痰一斗糸瓜の水も間に合はず

Túlcsordul a slejm

szivacstöklé hiába

itt már nem segít

薬のむあとの蜜柑や寒の内

Orvosság után

jutalmam egy mandarin

télvíz idején

短さに蒲団を引けば猫の聲

Ejnye, de rövid

húgom-vonom matracom –

macskanyávogás

順禮の數珠もんで行く時雨哉

Ó, egy zarándok

imafüzért morzsolgat –

eső szemerkél

木の影や我影動く冬の月

Fák árnyai közt

saját árnyékom moccan –

téli holdvilág

Bibliográfia

DONALD KEENE: *The Winter Sun Shines In: A Life of Masaoka Shiki*, New York, Columbia University Press, 2013.

MASZAOKA Siki 正岡子規, 高浜虚子(編集): *Siki kusú* 「子規句集」, szerk. TAKAHAMA Kjosí, Tokió, Ivanami Soten, 2017.

THE SHIKI MUSEUM: *If Someone Asks... Masaoka Shiki's Life and Haiku*, Macujama, The Shiki Museum, 2001.

Rezümé

Maszaoka Siki, költő, író és irodalomkritikus a modern japán irodalom és haikuköltészet kiemelkedő alakja, akit a négy nagy japán haikuköltő egyikeként tisztelnek. Míg az Edo-korszakban a haikuköltészet virágzott és nagy népszerűségnek örvendett, Siki korára, a Meidzsi-korszakra mindössze egy elavult forma lett, amely nagy eséllyel feledésbe merült volna a költő beavatkozása nélkül. Miután évekig tanulmányozta és rendszerezte a korábbi nagy haikuköltők munkáit, a témák és a nyelvezet frissítésével, a felesleges szabályok elhagyásával megújította a műfajt. Legfőbb irányelve, hogy a versnek pontosan azt kell megjelenítenie, amit a költő lát, s nem többet, még ha az teljesen békőznapi, egyszerű téma is. Ezt a stílust saszeinek nevezték. Munkásságával megteremtette a modern haikut, így a műfaj és forma ismét felvirágzott, és a mai napig népszerű az egész világon.

Kulcsszavak: Haiku, japán költészet, Maszaoka Siki

Abstract

Masaoka Shiki and His Characteristic Style, the Shasei

Masaoka Shiki, poet, essayist and literary critic is an important figure in modern Japanese literature and in the genre of haiku. He is considered to be one of the four Japanese haiku masters. During the Edo period, haiku achieved great popularity and success, but in the Meiji period it became an antiquated form bound by meaningless rules and flowery language. After reading all the haiku that had been written until his day, Shiki developed a modern style of haiku, and argued that it should record what one observed in nature or everyday life. He called this approach shasei. His works paved the way for a revolution in the writing and appreciation of haiku. Thanks to Shiki, the haiku is still a vital poetic form and it remains popular all over the world.

Keywords: Haiku, Japanese poetry, Masaoka Shiki

MÁTÉ ZOLTÁN

Curezure-gusza
*(részletek, bevezetővel)**Általános bevezető*

2019-ben ünnepeltük a magyar–japán diplomáciai kapcsolatok felvételének 150 éves évfordulóját. Ebből is érzékelhető, hogy a magyarok érdeklődése Japán és a japán kultúra iránt igen jelentős múltra tekint vissza. Az egyes korokban természetesen különböző motiváló ideológiák húzódtak meg a háttérben (pl. feltételezett rokonság, japonizmus stb.), de talán elmondható, hogy a tradicionális japán tárgyi és szellemi kultúra mint a misztikus Kelet, az egzotikum megtestesülése mindvégig meghatározó tényező volt. A 21. században azonban igen jelentős változás történt, ugyanis a populáris kultúra (manga, anime, J-pop) komoly kihívóként jelent meg a küzdőtérén, és talán nem túlzás azt állítani, hogy a fiatal generáció figyelmét Japán iránt elsősorban ez utóbbi jelenség ragadja meg, és szerencsés esetben ezt követi Japán mélyebb megismerése.

Hasonló jelenség figyelhető meg a japán irodalommal kapcsolatban is. Irreális elvárás – és ez nem csak Japánnal kapcsolatban mondható el –, hogy magyar fordításban ismerhessük meg egy másik nemzet teljes irodalmát, különösen olyan esetben, ahol ez a hagyomány több mint 1300 évre tekint vissza. Azt se felejtjük el, hogy jelen esetben a nyelvi kihívások is óriásiak, és itt nem misztifikálni szeretném a japán nyelv nehézségét, hanem olyan objektív tényezőre gondolok, mint pl. a japán nyelv rendkívül bonyolult írásrendszerének elsajátítása, hogy egyáltalán el tudjuk olvasni eredetiben az adott műveket.¹ Szerencsére ezzel a kihívással egyre többen megbirkóznak, de így is komoly dilemma lehetett, hogy mely művekkel kell kezdeni a sort. Mindenesetre a 19–20. század legjelentősebb íróinak számos műve vált elérhetővé a magyar olvasóközönség számára. Hogy néhány nevet említsek: Abe Kóbo, Akutagava Rjúnoszuke, Dazai Oszamu, Fukazava Hicsiró, Kavabata Jaszunari, Misima Jukio, Mori Ógai, Nacume Szószeki, Ōe Kenzaburó, Tanizaki Dzsunicsiró.² Napjainkban azonban nem feltétlenül ők számítanak a legolvasottabb, legismertebb japán íróknak a hazai könyvpiacra, mert az utóbbi egy-két évtizedben a kortárs irodalom legnépszerűbb íróit is egyre többen fordítják. A legjobb példa erre Murakami Haruki, akinek szinte a teljes munkássága elérhető magyar nyelven. Összességében elmondható, hogy az elmúlt 150 év japán irodalma tekintetében nincs szégyellnivalónk, kiváló szerzőktől kiváló fordítók által kiváló fordítások állnak rendelkezésre.

¹ Természetesen számos fordítás született közvetítő nyelv (angol, francia, orosz, német) alapján is.

² Kavabata Jaszunari és Ōe Kenzaburó irodalmi Nobel-díjasok.

Mindazonáltal – ahogy fentebb említettem – van még további 1150 év, amit most az egyszerűség kedvéért nevezzünk klasszikus japán irodalomnak. Sajnos ebben a tekintetben számos elmaradás van fordítás tekintetében, de ez érthető, hiszen a klasszikus japán nyelv ismerete még egy anyanyelvi beszélő esetében sem evidencia, márpedig tény, hogy a japán irodalom nyelvezetét egészen az Edo-korig „konzerválták”, vagyis a klasszikus kínai és a heian-kori japán nyelv ismerete nélkül reménytelen vállalkozás egy mű fordítása, és akkor még nem beszéltünk az ún. kulturális kompetencia, vagyis az adott korszak szokásainak, értékrendjének, kulturális elemeinek stb. ismeretéről. Természetesen itt is segítségünkre lehet egy közvetítő nyelv. Hamvas Béla is angolból fordította le *Gendzsi regényét*, Muraszaki Sikibu monumentális művét.³ Szerencsére ebben a tekintetben is vannak pozitív fejlemények. Klasszikus eredetiből történt Kamo no Csómei *A fűkunyhóból* című művének magyar fordítása, és Szei Sónagon *Párnakönyve* is remélhetőleg hamarosan elérhető lesz a maga teljességében.⁴ E két műhöz kapcsolódik műfajilag Josida Kenkó *Curezuregusza* című műve is, melyből alább néhány részlet olvasható.

A szerző

A mű szerzőjének eredeti, világi neve Urabe no Kanejosi (卜部兼好) volt. Szerzetbe vonulása után vette fel a Kenkó⁵ nevet (兼好法師), de egykori kiotói lakhelye alapján Josida Kenkónak (吉田兼好) is nevezik. Az Urabe család eredetileg a sintó valláshoz kapcsolódó tisztségek letéteményese volt, erre az időre azonban eltávolodtak ettől a feladattól. Apja, Kaneaki alacsony rangú tisztségviselő volt Go-Uda császár udvarában. Mivel az Urabe család nem számított jelentős politikai tényezőnek az udvarban, életéről kevés konkrét feljegyzés maradt fenn a hivatalos iratokban. A művében is csak egyszer tesz említést önmagával kapcsolatban, amikor az utolsó fejezetben visszaemlékezik 8 éves korára, amikor apját faggatja Buddha mibenlétéről. Életének egyes állomásaira költői tevékenysége alapján, az egyes antológiákban fellelhető információtöredékekből lehet következtetni.

Pontos születési dátuma sem ismert, a legvalószínűbb, hogy valamikor 1283 körül született, két évvel a mongol invázió után, Go-Uda császár és Kamejama leköszönt császár korában. 1301-től 1307-ig Go-Nidzsó császár udvarában szolgált, majd a császár halála (1308) után otthagya az udvari életet, és később (1313), kb. 30 évesen szerzetbe vonult. Kiotó környékén (Súgakuin, Kokava) élt visszavonultan, utazást tett Kelet-Japánban (Kantó), majd 1325 körül visszatért Kiotóba, ahol a Nidzsó-irányzat elismert szerzetes költőjeként folytatott élénk társadalmi életet. Kapcsolatot tartott fenn az udvari arisztokrácia és a harcos réteg számos tagjával.

³ Hamvas Arthur Waley angol fordítását vette alapul. Azóta megjelent a mű Gy. Horváth László fordításában is, mely Edward G. Seidensticker fordításának fordítása.

⁴ Szemerey Márton, ill. Mayer Ingrid fordítása. Ld. bibliográfia.

⁵ A 'Kanejosi' név írásjegyeinek sinojapán olvasata a 'Kenkó'.

Költőként egyebek mellett például 1335-ben részt vett egy udvari költészeti találkozón (内裏千首), létezik saját költeményeinek gyűjteménye (1346 兼好法師集), és császári antológiákba (勅撰集) 18 versét válogatták be.

Életének utolsó éveiről nem áll rendelkezésre adat, 1351-ben még bizonyíthatóan élt. Feltételezések szerint az ezt követő években hunyt el közel 70 évesen.

A mű keletkezése, felépítése, tartalma

Ahogy a szerző életéről, úgy magának a műnek a keletkezési körülményeiről sincsenek pontos, megbízható információk. Az mindenesetre bizonyosnak tűnik, hogy a mű csak a szerző halála után vált ismertté. Sokáig tartotta magát az a nézet, hogy Kenkó halála után a költő, Imagava Rjósun (今川了俊) gyűjtötte össze a szerző szolgálja, Mjósómaru (命松丸) segítségével Kenkó josidai lakhelyén a falra ragasztott, illetve szútrák hátoldalára írt feljegyzéseket, majd ezeket két kötetbe rendezte és a ma is ismert címet adta neki. Ezt az elképzelést erősítette az a tény is, hogy a mű legrégebb fennmaradt kézirat változata 1431-ből Sotecutól (正徹) származik, aki Rjósun tanítványa volt. Mindazonáltal a mai tudományos álláspont az, hogy a művet maga Kenkó állította össze.

A keletkezés idejét is számos bizonytalanság övezi. Az egyes fejezetekben leírt és egyértelműen datálható események alapján (pl. császárok, visszavonult császárok megnevezése, az egyes szereplők által betöltött tisztségek időpontja stb.) a mű 1330–31 között íród(hat)ott. Elképzelhető azonban, hogy bizonyos részek (kb. 1–30. fejezet) korábban kerültek lejegyzésre, később pedig javítások, betoldások is keletkezhetnek.

A mű sorsáról közel 100 évig nincs információnk, azonban a Muromacsi-korban Sotecut követően elsősorban a vaka- és rengaköltők körében rendkívüli tiszteletet vívott ki. Széleskörű ismertségre, komoly olvasórétegre azonban csak az Edo-korban talál többek között olyan neveknek köszönhetően, mint Macunaga Teitoku (松永貞徳) vagy Hajasi Razan (林羅山).

Noha a *Curezuregusa* – a klasszikus japán irodalom más műveihez hasonlóan – különböző kéziratváltozatokban maradt fenn, melyek között számos tekintetben eltérések vannak, a ma leginkább elterjedt szövegváltozat egy rövid bevezetőből és 243 fejezetből áll. Maga a 'fejezet' szó is némileg félrevezető, hiszen ez jelenthet akár egy-két sort, de a terjedelmesebb feljegyzések sem hosszabbak egy-két oldalnál. Mindez természetesen könnyen magyarázható a műfaj sajátosságaival, hiszen a japán prózairodalmon belül az ún. japán esszé⁶ egyik legjelentősebb alkotásáról beszélünk.

Tartalmi szempontból is nehéz lenne összefoglalni a művet, hiszen a fentiekből következően nem beszélhetünk összefüggő cselekményszálról. Ahogy a szerző

⁶ Zuihicu 随筆 'követni az ecsetet' „úgy írni, ahogy az ecset vezeti a kezét, vagyis az ösztönösen felakadó szavak, mondatok áradatát jegyzi le a szerző.” VIHAR Judit: *A japán irodalom rövid története*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994, 30.

a bevezetőben írja, „a lelkemen átsuhanó apró-cseprő dolgokat csak úgy céltalanul papírra vetem”, így az egyes fejezetek sem időrendi, sem tartalmi szempontból nem követik egymást. Ennek a ténynek azonban olvasói szemszögből van egy nagyon praktikus következménye. A könyvet bárhol fel lehet ütni, és ha csak néhány szabad percünk is van, bepillantást nyerhetünk olyan „apró-cseprő” dolgokba, mint pl. a korra jellemző múlandóság (mudzsókan 無常觀) érzése, a szerző vallási, filozófiai, esztétikai felfogása. De a mélyebb tartalmak mellett olvashatunk korabeli vagy a múltat felidéző anekdotákat, humoros történeteket is, ha éppen nem elmélkedő hangulatban vagyunk.

A fordítás

Magyar nyelven eddig Dombrády S. Géza és Szende Tamás fordításának köszönhetően nyerhettünk bepillantást a műbe, akik 37 fejezet(részletet) fordítottak le *Tsurezuregusa – Az időűzés terítéke* címmel. Ez hét esetben átfedést tartalmaz a jelen próbálkozással, ahol 78 rövidebb, de teljes fejezet olvasható.

A fordítással kapcsolatban szerzőként megjegyezném, hogy a mű eredetileg nem műfordításnak készült, mint ahogy magamat sem sorolom a műfordítók közé. Az egyetemi képzés során a klasszikus japán nyelv oktatásához felhasznált mintaszövegek szolgálnak a fordítás alapjául, ahol elsősorban a filológiai pontosság volt a szempont. „Tétlen, üres óráimban” ezeket a nyers szövegeket igyekeztem többé-kevésbé irodalmilag is „emészthetővé” csiszolni, és csak remélni tudom, hogy az eredménnyel nem sértettem meg Kenkó mester hagyatékát.

JOSIDA KENKÓ

Tétlen percek feljegyzései

Bevezetés

Furcsa módon hibbantnak érzem magam, amikor tétlen magányomban egész nap a tuskésztő dörzskő mellett a lelkemen átsuhanó apró-cseprő dolgokat csak úgy céltalanul papírra vetem.

4. Csodálatra méltó, ha valaki soha nem feledkezik meg arról, ami halála után vár rá, és nem távolodik el Buddha útjától.

5. Aki szerencsétlen csillagzata miatt mélabúba süllyed, az ne borotválja le a fejét meggondolatlanul (és álljon szerzetesnek), hanem a legjobb, ha magára zárja háza kapuit, hogy azt se lehessen tudni, él-e vagy sem. Ne várjon (az élettől) semmit, csak élje napjait.

Akimoto tanácsos⁷ állítólag azt mondta, hogy úgy szeretne gyönyörködni a holdban a száműzetésben, hogy nincs bűne. Biztosan ilyesmit érezhetett.

6. Jobb, ha egy előkelő embernek nincs gyermeke, nem is beszélve egy kevésbé számottevő személyről.

A korábbi Csúso herceg,⁸ Kudzsó főminiszter,⁹ Hanazono bal felőli miniszter,¹⁰ valamennyien azt kívánták, hogy nemzetségük szakadjon meg. *Az öregember története az utódlásról* című műben¹¹ Szomedono miniszter¹² is így nyilatkozik: „Jobb, ha az embernek nincs utódja. Kellemetlen lenne, ha a leszámazottak hitványabbnak bizonyulnának.” Mikor Sótoku herceg¹³ még életében elkészíttette a sírját, állítólag ezt mondta: „Ezt itt vágd ki, azt ott vágd le! Nem szeretnék ugyanis utódokat.”

8. Semmi nem kavarja fel jobban a férfi szívének nyugalma, mint a testi vágy. Óh, mily balga az emberi lélek!

Noha tisztában vagyunk az illatok mulékonyságával, ruháinkat füstölővel kis időre beillatosítjuk, és szívünk izgatottan megdobb e megfoghatatlan illatok hatására.

⁷ Minamoto no Akimoto 源頼基 (1000–1047), Goicsidzsó császár 後一条天皇 kegyeltje, a császár halála után (1036) 37 évesen szerzetesnek állt.

⁸ Kaneakira herceg 兼明親王 (914–987), Daigo császár 醍醐天皇 fia. A Csúso (中書) a Nakacukasza (中務) hivatal kínai megfelelője. (A szereplőket a szerző a hivatalukkal jelöli.)

⁹ Fudzsiwara no Koremicsi 藤原伊通 (1093–1165).

¹⁰ Minamoto no Arihito 源有仁 (1103–1147) Goszandzsó császár 後三条天皇 unokája.

¹¹ Az Ókagami (大鏡) című műre utal, noha abban a fenti idézet nem szerepel.

¹² Fudzsiwara no Josifusza 藤原良房 (804–872).

¹³ 聖徳太子 (573–621) Jómei császár 用明天皇 fia, Szuiko császárnő 推古天皇 régense. 917-ben összeállított életrajzában is szerepel, hogy szerény sírt építtetett magának.

Mikor a Kumei szent ember¹⁴ megpillantotta egy mosónőnek a hófehér lábikráját, állítólag elveszítette természetfeletti képességét. Ez teljességgel érthető, hiszen a nő kezének és lábának egészséges teltségében vagy bőrének tiszta, fénylő szépségében nem volt semmi mesterkéeltség.

II. Valamikor a tizedik hónap tájékán átkeltem a Kuruszu mezőn,¹⁵ hogy az egyik hegyi falut felkeressem. Egy végtelenbe vesző, mohás ösvényen jártam, amikor egy magányosan álló, de lakott kunyhóra bukkantam. A falevelekkel borított vízelvezető csatornából lecsöpögő vízcseppeken kívül semmilyen más hang nem hallatszott. Az áldozati víztartó polcon krizantémok és vörös juharleveles ágak heverték szanaszét, egyértelmű volt tehát, hogy lakik itt valaki. Megindító látvány volt, hogy így is lehet élni, de a kertben túloldalt volt egy nagy mandarinfa – ágai roskadoztak a gyümölcs súlya alatt –, amely gondosan körbe volt kerítve. Ez kissé kiábrándított, és úgy éreztem, bárcsak ne lenne itt ez a fa.

12. Micsoda boldogság lehet velünk azonos lelkületű emberrel meghitten beszélgetni, emelkedett, illetve hétköznapi témákról kendőzetlenül mesélni egymás szórakoztatására. Ilyen ember azonban nem igazán létezik, ezért amikor olyasvalakivel kerülünk szembe, akivel egy kicsit sem áll szándékunkban vitába szállni, az ember egyedül érezheti magát.

Érdemes egymás szavait megértő odafigyeléssel hallgatni, de ha a másik egy kicsit is különbözik tőlünk, vitatkozni fog, hogy ő bizony nem úgy gondolja. Unaloműzésnek talán megfelel, ha a vitát tovább folytatjuk, mondván: „Ebből következik, hogy így áll a helyzet...”.

Ami azonban a panaszok megosztását illeti, egy olyan emberrel, aki nem hasonlít hozzánk, jelentéktelen dolgokat talán megbeszélhetünk, de sajnos ez igen messze áll egy igazszívű baráttal folytatott beszélgetéstől.

13. Páratlan kikapcsolódást jelent, amikor egyedül a mécses fényénél kitergetek egy írást, és letűnt korok tanúival kötök barátságot. Ilyen írások Ven Hszüan¹⁶ szívhez szóló kötetei, Po Csü-ji¹⁷ gyűjteményei, Lao-ce szavai és Nanhua¹⁸ fejezetei. Az itthoni tudósaink is számos pompás művet írtak egykoron.

¹⁴ Jamato tartomány, Josino járásában található Rjúmondzsi 龍門寺 templomban lelki gyakorlatot végző szerzetes, aki ezáltal szert tett a repülés mágikus képességére. (Története megtalálható a *Kondzaku monogatari*-ban.)

¹⁵ Jamanasi tartomány Udzsi járása, a mai Kiotótól keletre eső terület.

¹⁶ Wen-xuan 文選, japánul 'Monzen'. Szerzője a déli Liang-dinasztia 梁朝 első császárának fia, Xiaotong 蕭統 (alias Zhao-ming herceg 昭明皇帝) (501–531). Az antológia harminc fejezetben a Kr. e. 3. századtól saját koráig 127 szerző verses és prózai munkáit tartalmazza, a klasszikus kínai irodalom tárháza, legfontosabb gyűjteménye.

¹⁷ Bai Juyi 白居易 (772–846), japánul 'Haku-kjoi', a Tang korszak egyik legismertebb kínai költője.

¹⁸ Csuang-csou (Zhuang Zhou) 莊周, más néven Csuang-ce (Zhuanzi) 莊子 taoista művére utal, aki a hagyomány szerint egy ideig a Nanhua 南華 hegyen élt.

15. Felfrissíti a lelket, ha az ember egy kis időre távol van otthonától, bárhol járjon is. Mikor szélteben-hosszában bejárjuk a környéket, a vidéki településeken, hegyi falvakban számos rendkívül szokatlan dolgot tapasztalhatunk. Keressük az alkalmat, hogy a fővárosba levelet küldjünk. Milyen szórakoztató megüzenni, hogy „Ne feledkezz el elintézni ezt meg azt alkalomadtán!”

Efféle helyen számos dologra kiterjed figyelmünk. A jó dolgok még jobbnak tűnnek, még a nálunk lévő tárgyak is. A művészek, jó megjelenésű emberek is kíválsóbbnak látszanak, mint általában.

Az is hangulatos, ha a világ elől elvonulunk egy templomba vagy szentélybe.

16. A kagura¹⁹ elegáns és elbűvölő. Általában a hangszerek hangjai közül a furulyát és bambuszfuvalát²⁰ kedvelem, de amit állandóan hallgatnék, az a biva lant és a citra.

17. Amikor félrevonulok egy hegyi kolostorba, és Buddhának szolgállok, úgy érzem, nincsenek tétlen percek, és szívem megtisztul a szennytől.

20. Egy bizonyos világtól elvonult remete azt mondta: „Én csak egy dolgot, az égbolthoz köthető emlékeimet sajnálom itt hagyni, pedig engem semmilyen béklyó nem köt e világhoz.” Valóban, ezt én is így gondolom.

21. A holdban való gyönyörködés gyógyírt jelent mindenre. Érdekes volt, amikor valaki kijelentette, hogy nincs a holdhoz fogható elragadó jelenség, mire egy másik ember vitába szállt vele, mondván, a harmat még inkább szívbemarkoló. De mi az, ami adott esetben ne lehetne megindító?!

A holdat, cseresznyevirágot ne is említsük, de a szél az, ami különösen megérinti az ember szívét. A sziklákon megtörő, tisztán csordogáló víz látványa mindig csodálatos.

Meghatódtam, amikor azt a verset²¹ olvastam, hogy „a Yuan és Xiang folyók éjjel-nappal keletre hömpölyögnek, egy pillanatra sem állnak meg egy bánatos ember kedvéért”. Xi Kang²² is ezt írja: „Amikor a hegyekben vagy vízparton kikapcsolodom, és a halakat, madarakat nézem, örül a szívem.” Semmi sem okoz akkora örömet, mint emberektől távol, egy tiszta vízű füves helyen céltalanul bóklászni.

¹⁹ Ősi elemeket őrző udvari (eredetileg sintó) zene.

²⁰ 'hicsiriki' kínai eredetű gagaku fúvóshangszer. Függőlegesen tartják.

²¹ Dai Shu-lun 戴叔倫 (732–789) költeménye a *Szantai* 三體詩 (1250) antológiából. (湘南即事: ...沅湘日夜東流去, 不爲愁人住少時...)

²² 嵇康 A „Bambuszliget hét bölcse” költőcsoport tagja (223–262) a Három királyság korában (Hszi Kang, Csi Kang néven is)

27. Végtelenül szívszorító érzés, amikor a trónátadási ceremónia²³ során az új császárnak átnyújtják a szent kardot, ékkövet és tükröt.²⁴

Az újonnan visszavonult császár²⁵ állítólag a leköszönésének tavaszán költötte ezt a verset:

Az udvari szolgáló személyzet mással törődik,

A felsőpretlen kertet lehullott szírom lepi.

Milyen magányos érzés lehetett, amikor nem jött senki a palotába, mert lefoglalták az új kor diktálta teendők. Ilyenkor egészen biztosan megmutatkoznak az ember érzései.

28. Talán semmi nem olyan megható, mint a császári gyászév.²⁶

Az ideiglenes palota²⁷ nyomasztó hangulatot áraszt: deszkapadlózatát lesüllyesztk, nádrolót függesztenek fel, melyen durva szövetcsík fut végig. A használati tárgyak is egyszerűek, továbbá mindenki a megszokottól eltérő ruházatot, kardot²⁸ és díszsínórt visel.

29. Mikor csendben elmerülök a gondolataimban, egyedül a tovatűnt idők iránt érzett vágyakozáson nem tudok úrrá lenni.

Miután az emberek nyugovóra térnek, kikapcsolódásként haszontalan tárgyait rendezgetem a végtelen őszi éjszakákon, selejtezem azokat az írásokat, melyeket nem akarok megtartani, és eközben előkerülnek már eltávozott emberek irományai, saját szórakozásra készült rajzok, melyek életre keltik bennem akkori érzéseimet. Hosszabb idő elteltével egy még életben lévő ember levele is felkavaró érzés, amikor felidézem, milyen körülmények között, melyik évben született. Szomorú belegondolni, hogy használati tárgyaink élettelenül, változatlanul, hosszan megmaradnak utánunk.

31. Egy gyönyörű hóeséses reggelen valakinek meg kellett üzennem valamit, ezért levelet küldtem, melyben egyetlen szóval sem említettem a havazást, mire ez a szórakoztató válasz érkezett: „Hogy is szentelhetnék figyelmet egy olyan torz lelkületű ember mondanivalójának, aki egy ecsetvonásnyit sem tér ki arra, hogy vajon mit szólnak ehhez a hóhoz?! Ez bizony végtelenül szánalmas lelkületről árulkodik.”

²³ 1318. február 26-án Hanazono 花園 császár lemondott a trónról Godaigo 後醍醐 császár javára.

²⁴ A koronázási ékszerek: Kusanagi no curugi, Jaszakani no magatama, Jata no kagami, melyeket a hagyomány szerint a Napistennő, Amateraszu Ómikami adott át unokájának, Ninigi no mikotónak, amikor a Földre küldte uralkodni.

²⁵ 新院 'Sin-in', Hanazono címe 1318 és 1333 között. Lemondásakor ugyanis már volt egy leköszönt császár, Gofusimi 後伏見.

²⁶ 諒闇 (りょうあん) Az év, amikor a császár valamelyik elhunyt szülőjét gyászolja. Ebben az esetben Godaigo császár szülőanyjának (Fudzsiwara no Tadako, Danten/Dacuten Mon'in) a haláláról lehet szó (1319. nov. 15.)

²⁷ 倚廬の御所 A gyász kezdetekor a császár 13 napra elvonul egy átmeneti helyre.

²⁸ Valójában feketére lakkozott hüvelyt használtak.

Mivel az illető ma már nem él, ezt a jelentéktelen epizódot sem tudom egykönnyen elfelejteni.

32. A kilencedik hónap huszadik napja tájékán egy illető invitálására pirkadatig séáltunk, és gyönyörködtünk a holdban. Egyszer csak felidéződött benne egy hely, bejelentette magát, majd bement. Az elhanyagolt kertet sűrű harmat borította, és mesterkéletlen, de átható illat lengte be. Mélyen szívbemarkoló volt a hangulat, hogy valaki visszavonultan él itt.

Az illető a kellő időben elhagyta a házat, de én még a hely varázsának hatása alatt álltam, és egy darabig takarásból nézelődtem, amikor a ház ura résnyire kinyitotta a bejárati ajtót, és a holdat nézte. Milyen kiábrándító lett volna, ha a vendég távozása után azon nyomban visszavonul! Honnan is tudhatta volna, hogy valaki még utána is figyel? Ez a fajta viselkedés biztosan mindennapos volt nála.

Úgy hallottam, az illető röviddel ezután elhunyt.

33. Amikor a jelenlegi császári palotát²⁹ építették, megmutatták udvari ügyekben jártas szakértőknek, akik semmi kifogásolnivalót nem találtak benne. Már közeledett az ünnepélyes költözés napja, amikor Genki, az egykori császárné³⁰ megtekintette. Elképesztő volt, amikor azt mondta, hogy „a Kan'in palotának³¹ a félhold-formájú ablaknyílása kerekesebb volt, és kerete sem volt.”

Ennek az ablaknak azonban levélszerű csúcsa és fából készült kerete volt, ezért kijavították a hibát.

34. A 'kaikó'³² egy kagylónak a héja, ami olyan, mint a tritonkürt kagyló,³³ de kisebb, nyílása pedig szűk és előreugró.

Muszasi tartomány Kanazava partvidékén³⁴ a helybeliek 'henatari'-nak hívták.

35. Nincs abban semmi kivetnivaló, ha egy csúnya kézírású ember vonakodás nélkül papírra veti leveleit. Az viszont irritáló, ha mással íratjuk arra hivatkozva, hogy csúnya.

36. Egyszer valaki ezt mesélte nekem: „Már hosszú ideje nem kerestem fel egy nőt, és tisztában voltam a hanyagságommal, és hogy emiatt mennyire neheztel rám, de nem találtam szavakat mentségemre. Ekkor a nő részéről váratlanul, nagy örömmel-

²⁹ Hanazono császár által építtetett palota. A Nidzsó Tominokódzsi palotára 二条富小路内裏 utal, ami 1317-ben készült el, de 1336-ban leégett.

³⁰ Gofukakusza császár 後深草天皇 felesége, Fusimi császár szülőanyja, Fudzsiwara no Insi 藤原惺子 (1246–1329).

³¹ Eredetileg Fudzsiwara no Fujucugu 藤原冬嗣 rezidenciája, később császári palota. 1259-ben leégett. Genki császárné ekkor 14 éves volt.

³² *Cerithidea cingulata*.

³³ *Charonia tritonis*.

³⁴ A mai Jokohama.

re üzenet érkezett: „Nincs egy felesleges szolgálja? Egyet küldhetne...” Micsoda jó természettel megáldott teremtés! Valóban.

37. Előfordul bizonyos helyzetekben, hogy egy közvetlen baráti viszonyban álló személy távolságtartónak, kimértnek látszik, és erre biztosan vannak, akik azt mondják, „Most ezt meg mire véljem...”, de számomra ez tisztességes, normális viselkedés.

Másfelől attól is biztosan meghatódnék, ha egy kevésbé közeli ember meghitt témákat osztana meg velem.

39. Valaki megkérdezte a szent életű Hóhentől:³⁵ „Hogy lehetne kiküszöbölni azt a zavaró tényezőt, amikor nembucu³⁶ közben elfog az álmoság, és a lelki gyakorlatot elhanyagolom?” „Ismételd a nembucut akkor, amikor ébren vagy” – válaszolta az igen bölcsen. Máskor azt mondta: „Az újjászületés akkor biztos, ha bizonyosnak véled, ha bizonytalanak gondolod, akkor bizonytalan.” Ez is bölcs. Azt is mondta: „Még ha kételkedve is, de ismételd a nembucut, akkor újjászületsz.” Ez szintén bölcs.

40. Inaba tartományban³⁷ egy bizonyos szerzetes lányának híresen szép orcája volt, és ennek hallatára sokan udvaroltak neki, de ez a lány csak gesztenyét evett, rizst és más gabonaféléket egyáltalán nem. „Ilyen különc szerzet nem való feleségnek”, gondolta az apja, és nem engedélyezte a házasságot.

45. A második rangú³⁸ Kin'jo bátyja, név szerint Rjógaku főapát rendkívül zsémbes természetű ember volt. Szerzetesi lakhelye mellett állt egy hatalmas ostorfa,³⁹ úgyhogy az emberek Ostorfa főapátnak hívták. A nevet méltatlannak érezte, ezért a fát kivágta. A gyökere viszont ott maradt, ezért Tuskó főapátnak nevezték. Erre még inkább méregbe gurult, a tuskót kiásta, mire annak a helyén egy nagy árok keletkezett. Így az emberek Vizesárok főapátnak nevezték.

47. Egy ember éppen a Kijomizu templom⁴⁰ felé tartott, amikor csatlakozott hozzá egy idős apáca, aki útközben végig azt hajtogatta, hogy „Kuszame, kuszame!⁴¹” „Nővér, miért mondd ezt?” – kérdezte tőle, de az válasza sem méltatta, sőt szünet nélkül tovább ismételte. Többszöri kérdésre végül mérgesen így válaszolt: „Ejnye már! Úgy tartják, hogy ha tüsszentéskor nem mondjuk el ezt a mágikus varázs-

³⁵ 法然上人 (1133–1212), az első amidista buddhista irányzat (浄土宗 'Tiszta Föld') megalapítója.

³⁶ 念仏 Amida nevének ismétlése (invokáció), amely egyedül elegendő az üdvözüléshez.

³⁷ A mai Tottori prefektúra.

³⁸ Fudzsiwara no Kin'jo 藤原公世, 1293-tól haláláig (1301) viselte a junior 2. rangot.

³⁹ *Celtis sinensis* var. *japonica*, japánul 'enoki' 榎.

⁴⁰ Kiotó Higasijama.

⁴¹ A tüsszentéskor használt kifejezés a 休息万命 (くそくまんみょう) rövidítéséből született.

igét, akkor az illető meghal. Tehát azért mondom, mert talán éppen most tüsszent a gondjaimra bízott úrfi, aki a Hiei-hegyen⁴² tanonc.”

Ez aztán a rendkívüli törődés!

51. A leköszönt császár a Kamejama palota⁴³ tavába akarta vezettetni az Ói folyó vizét, ezért megparancsolta a helybelieknek, hogy készítsenek vízemelő kereket. Temérdek pénzt adott nekik, ők pedig több napon át munkálkodtak, mire elkészítették, de amikor felhelyezték, egyáltalán nem forgott. Ezt-azt javítottak rajta, de végül nem működött, csak állt haszontalanul. Erre Udzsi faluból hívatott embereket, hogy készítsék el, mire ők könnyedén ácsoltak egyet, és amikor átadták, az úgy forgott, mint az álom, pompásan szállította a vizet.

A hozzáértő ember minden helyzetben nagy kincs.

52. A Ninnadzsi⁴⁴ egyik szerzetesét bántotta, hogy egészen idős koráig nem rótt a le tiszteletét az Ivasimizu szentélyben,⁴⁵ ezért egyszer elhatározta magát, és egyedül, gyalogosan elzarándokolt. Imádkozott a Gokuraku templomban, a Kóra szentélyben,⁴⁶ majd, mint aki jól végezte dolgát, hazatért, és gondolta, ennyi volt.

Ott így mesélte el társainak: „Elvégeztem, amit éveken át terveztem. Sokkal magasztosabb volt, mint amit hallottam. Mások, akik arra jártak, megmászta a hegyet, kíváncsi is voltam, vajon mi lehetett ott, de a fő célom a szentély meglátogatása volt, ezért a hegyre nem mentem fel.”

Jó, ha van valaki, aki apró-cseprő ügyekben is útbaigazít.

55. Ház építéskor a nyárból kell kiindulni. Télen bárhol lehet lakni, de forróságban egy nem megfelelő lakhely elviselhetetlen.

Mély állóvíz nem kelti a hűvösség érzetét, ellenben a sekélyen csordogáló víz sokkal hűvösebb. Apró dolgok szemléléséhez több fényt biztosít a tolóajtó, mint a felhajtható *sitomi*. A magas mennyezetű szoba télen hideg és sötét. Mindenki egyetért abban, hogy az épületeknél látványnak is érdekes, ha vannak ki nem használt részek, sőt ezek több célra is hasznosíthatók.

61. Nem előírás, hogy császári utód születésekor rizsfőző cserépedényt⁴⁷ kell ledobni a tetőről. Ez a mágia arra az esetre szól, ha a méhlepény megrekedne. Ha nem, akkor az esemény elmarad. A szokás az alsóbb néposztálytól indult ki, azonban

⁴² Az Enrjakudzsi 延暦寺 templomra utal.

⁴³ Az 1255-ben épült, Szentógoso 仙洞御所, Goszaga 後嵯峨上皇 és Kamejama 龜山上皇 leköszönt császárok által használt palota a mai Tenrjúdzszi 天龍寺 templom környékén állt.

⁴⁴ 仁和寺 A Singon szekta Omura ágának központja, Uda császár alapította 888-ban (Ninna 4. éve).

⁴⁵ Ivasimizu Hacsimangú 石清水八幡宮, a Kiotó közelében fekvő Jamata város Otokojama hegyének (142 m) csúcsán található. Kb. 20 km a távolság.

⁴⁶ Az Otokojama hegy lábánál fekvő kisebb templomok.

⁴⁷ Japánul 'kosiki'. Egyfajta szómágiára utalhat a 'kosi' (derék, csípő) és a 'ko' (gyermek) szavak vonatkozásában.

erre nincs biztos forrás. Az edényt Óhara⁴⁸ faluból rendelik. Egy régi kincstárban őrzött rajzon látható, ahogy egyszerű emberek ledobják a rizsfőzőt a gyerek születése helyén.

62. Enszei hercegnő⁴⁹ kisgyermek korában az alábbi dalt bírta üzenetként a leköszönt császár palotájába tartó emberre:

A kettes betű,
Az ökörszarv betűje,
Egyenes betű
És még egy görbe betű.
Ezekkel gondolkodok rád.⁵⁰
A jelentése annyi, hogy szeretettel gondol császár apjára.

63. Az újév második hetének ceremóniáján a főpap⁵¹ harcosokat gyűjt maga köré, mióta egyszer régen az eseményt rablók támadták meg. Felvigyázóknak⁵² nevezik őket, és mára szerepük igen jelentőssé vált. Mivel az adott évre vonatkozó jövődőlés a ceremónia menetének a függvénye, nem túl megnyugtató a harcosok szerepeltetése.

65. Manapság a fejfedők sokkal magasabbak lettek, mint régen. Akinek most régi fajta tároló doboza van, megtoldja a peremét, és úgy használja.

71. Amint meghalok egy nevet, rögtön úgy érzem, hogy ki tudom következtetni a hozzá tartozó arcot, de találkozáskor soha nem olyan az arc, mint amit korábban elképzeltem. Mikor régi történeteket hallgatok, úgy érzem, hogy az eset a jelen embereinek háza táján játszódhatott, és a szereplőket is gondolatban összekapcsolom a mai emberekkel. Vajon mindenki így érez?

Továbbá bizonyos helyzetekben, amikor valaki éppen mond valamit, látok vagy érzek valamit, elfog az érzés, hogy ez valamikor már megtörtént. Nem tudnám felidézni, hogy mikor, de határozottan úgy érzem, hogy tényleg megesett. Vajon csak én érzek így?

72. Közönséges dolog, ha ülőhelyünk körül sok eszköz hever. Ha a dörzskőben sok az ecset. Ha a házi szentélyben sok a Buddha-szobor. Ha a kertben sok a kő és a növényzet. Ha a házban sok a gyerek. Ha találkozáskor túl sok a szó. Ha egy kérényben saját jócselekedeteinket soroljuk.

⁴⁸ Kiotótól északra, de más írásjeggyel (大腹 óhara) jelenthet 'nagy hasat'.

⁴⁹ Essi hercegnő 悦子内親王 (1259–1332), Goszaga császár második lánygyermeke.

⁵⁰ A 'ko-(h)i-si-ku' (szeretve) szó leírására szolgáló hiragana írásjegyek.

⁵¹ Az első hónap 8. napján kezdődő, hét napon át tartó udvari, singon buddhista rituálé a Tódzsi templom főpapjának vezetésével.

⁵² Az incidens állítólag 1127-ben történt, 1241-ben a 'felvigyázók' 宿直人 (とねみびと) száma 35 fő volt.

Ami viszont akkor sem csúnya, ha sok: könyves taligában a könyvek, szeméthalmon a szemét.

74. Az emberek összesereglenek, mint a hangyák, igyekeznek keletre, nyugatra, rohannak északnak, délnek. Vannak előkelők, vannak alantas származásúak. Van köztük idős és fiatal. Van céljuk, ahova tartanak, és van házuk, ahova visszatérnek. Este lefeksznek, reggel felkelnek. Vajon miért e sürgés-forgás? Sívárognak a hosszú élet után, a hasznot hajszoják megállás nélkül.

Vajon miben reménykednek, amikor testüket gondozzák? Hisz csupán az öregség és a halál, amire számíthatnak. Ezek gyorsan elérkeznek, nincs megállás egy pillanatra sem. Míg várunk rájuk, vajon miben lelhetünk örömet? A tévelygő nem fél tőlük, mert csak a hírnévvel és a haszonnal törődik, és nem gondol bele, milyen közel a jövő. Az ostobák keseregnek, mert hisznek az örökkévalóságban, és nincsenek tisztában a változás törvényével.

79. Minden helyzetben helyes úgy tenni, mintha nem lennénk túlzottan jártasak. Egy valamirevaló ember nem beszél tudálékos arccal csak azért, mert ért valamihez. Egy vidékről érkezett tuskóra jellemző, hogy úgy válaszol, mintha mindenhez értene. Ilyenkor megeskik, hogy mélységesen szégyenkezünk, de szálnalmas látvány, amikor valaki nagyra tartja magát.

Feltétlenül bánjunk csínján a szavakkal azokon a területeken, amihez jól értünk. Jobb nem megszólalni, amíg nem kérdeznek.

84. Mikor a bölcs Fa-xian⁵³ Indiában járt, mindig elszomorodott, amikor otthoni legyezőt látott, és kínai ételt kért, amikor betegség döntötte le a lábáról. A történet hallatán valaki megjegyezte: „Micsoda dolog az, hogy egy ilyen kiváló ember enynyire nyámnyilának mutatkozott egy idegen országban!” Kójú apát⁵⁴ így válaszolt: „Micsoda pompás, emberi érzések!” Elragadóan emberi megjegyzés volt, nem számítottam rá egy szerzetestől.

88. Egy ember azt állította, hogy egy Ono no Tófú⁵⁵ által másolt Vakanróeisú-verseskötet⁵⁶ van a birtokában, mire valaki ezt mondta neki: „A szóhagyomány valószínűleg nem alaptalan, de hogy a Sidzsó főtanácsos⁵⁷ által összeállított művet Tófú

⁵³ Japánul Hokken 法顯 (337–422), kínai buddhista szerzetes. 399–412 között utazott Indiába és Ceylonba, hogy buddhista írásokat gyűjtsön, majd ezeket lefordítsa kínai nyelvre.

⁵⁴ A Ninnadzi templom szerzetese, a szerző kortársa.

⁵⁵ A Heian-kor híres kalligráfusa, 小野道風 (896–966). Fudzsiwara no Szukemasza (Szari) 藤原佐理 és Fudzsiwara no Jukinari (Kózei) 藤原行成 mellett a „három nagy kalligráfus” (szanszeki 三蹟) egyike.

⁵⁶ Fudzsiwara no Kintó 藤原公任 által összeállított kétkötetes versantológia, recitálásra szánt kínai versek (kb. 600) és japán dalok, vakák (kb. 200).

⁵⁷ Fudzsiwara no Kintó (966–1041), híres költő, legendásan jártas volt különböző művészeti ágakban. 1009-ben nevezték ki főtanácsosnak, mely posztról 1024-ben leköszönt. Lakhelye a Sidzsó (4. sugárút) mentén volt, innen az elnevezés.

másolta volna, ez mintha nem passzolna időben. Nagyon különös.” „Éppen ezért páratlan ritkaság!” – válaszolta, és még nagyobb gonddal őrizte.

90. A főtanácsos főapátnál szolgáló Otozurumaru ismeretségben állt Jaszura urasággal, és rendszeresen eljárt hozzá. Egyik alkalommal, amikor hazatért, megkérdezte tőle a főapát: „Merre jártál?” Mire ő ezt válaszolta: „Felkerestem Jaszura uraságot.” „Ez a Jaszura úr világi ember vagy szerzetes?” A kérdésre a fiú tiszteletteljesen összeérintette ruhaujjait, és így válaszolt: „Hm, nem is tudom... A fejét nem láttam.” Vajon miért csak a feje nem látszott?

92. Mikor egy illető íjazni tanult, két vesszővel a kezében fordult a céltábla felé. A mester így szólt: „Egy kezdő ne tartson egyszerre két vesszőt. A második vesszőben fog bízni, és az elsőnél lankadni fog a figyelme. Minden alkalommal az aktuális vesszőre kell koncentrálni, és nem az eredménnyel foglalkozni.” Mindössze két vessző esetében ki akarná a mester előtt az egyiket elpazarolni? A felületességgel mi magunk nem vagyunk tisztában, de a mester igen. Figyelmeztetése minden területre érvényes.

Aki Buddha útját járja, és este arra gondol, hogy lesz másnap reggel, reggel pedig, hogy lesz este, és újra meg újra eltervezi, hogy majd elmélyült lelki gyakorlatot fog végezni, az honnan is tudhatná, hogy a hanyagság egy szempillantás alatt megszűnik? Miért olyan rendkívül nehéz a jelen pillanatban azonnal megtenni valamit?

100. Amikor Koga főminiszter⁵⁸ a palota nemesi csarnokában⁵⁹ vizet akart inni, az egyik szolgálólány agyagcsuprot nyújtott feléje. „Facsészét adj!” – mondta, és abból ivott.

103. A Daigakudzsi palotában⁶⁰ az udvaroncok feladványokat fabrikáltak és oldottak meg, amikor csatlakozott hozzájuk az orvos Tadamori.⁶¹ Kin'akira⁶² kamarás és főtanácsos az alábbi rejtvényt adta fel: „Tadamori, aki nem látszik japánnak.” A megfejtés ‘kínai butykos’⁶³ volt, amin mindenki jót derült, mire Tadamori dérel-dúrral távozott.

⁵⁸ Koga Micsimicu 久我通光 (1187–1248) 1246-ban lett főminiszter (太政大臣), de 1248-ban betegség miatt lemondott. Jelentős költő, számos verse szerepel császári antológiákban.

⁵⁹ Tendzsó no ma (殿上の間); az udvari nemesség azon tagjainak tartózkodási helye, akik megjelenhetnek a császár előtt (általában az 5. rang felett).

⁶⁰ Go-Uda leköszönt császár 後宇多天皇 palotája 1308 és 1324 között. Eredetileg a tradicionális Singon-szektához tartozó buddhista templom volt, Kiotó nyugati, Szaga nevű részén.

⁶¹ Tamba Tadamori 丹波忠守, kínai betelepülők (kikadzsin) leszármazottja, költő, orvos.

⁶² Szaiondzsi (Szandzsó Kin'akira) 西園寺・三条公明, költő. A kamarás (dzsidzsú) tisztet 1326-ban, a főtanácsosi (dainagon) rangot 1336-ban nyerte el. Ugyanabban az évben elhunyt.

⁶³ Kara-heidzsi (唐瓶子) 'kínai, lakkozott fém- vagy fa szakésedény.' A 'kara' szóval az orvos kínai őseire utal. A 'heidzsi' szóval pedig a Taira (másnéven Heidzsi vagy Heike 平氏・平家) családra, amelynek szintén volt Tadamori (忠盛) nevű tagja.

106. A szent életű Sókú a Kója hegyről⁶⁴ éppen a fővárosba tartott, amikor egy keskeny ösvényen összefutott egy lóháton utazó nővel. A kantárt tartó legény rosszul vezette a lovat, és a szerzetes lovát belelökte az árokba.

A szent ember szörnyű mérgében ráförmedt: „Micsoda hallatlan tiszteletlenség!! Buddha négyféle követői közül a *bikunál*⁶⁵ alacsonyabb a *bikuni*, a *bikuninál* az *ubaszoku*, az *ubaszokunál* pedig az *ubai*. Az, hogy egy magadfajta *ubai* az árokba lök egy *bikut*, példátlan gaztett.” A kísérő így felelt: „Mit méltóztatik mondani? Nem értem.” A szerzetes erre még jobban méregbe gurult, és nyersen kifakadt: „Mit mondasz? Te hitetlen analfabéta!” Amikor észrevette, hogy milyen végtelenül csúnyán beszélt, megfordította a lovat, és elmenekült.

Ezt nevezem igazán nemes vitának!

109. Egy férfi, aki híres volt fáramászó képességéről, arra utasított valakit, hogy másszon fel egy magas fára, és vágja le az ágak végét. Amikor a helyzet nagyon veszélyesnek tűnt, egy szót sem szólt, de amikor az illető lefele mászott, és körülbelül az eresz magasságában járt, így szólt hozzá: „Nehogy hibázz! Óvatosan mássz le!” „De hiszen abból a magasságból akár le is ugorhatott volna. Miért mondta ezt?” – mondtam neki, mire ő: „Hát éppen ez az! Amikor az ember szédül, és az ágak veszélyesek, akkor ő maga is fél, ezért nem szólalok meg. Hibákat mindig egyszerű helyzetben vétünk.” Közönséges pórnép volt, de szavai felérnek egy szent bölcs tanításával. Ez van labdázáskor is. Miután az ember kivágja magát egy nehéz helyzetből, biztosan elvéti a könnyűnek vélt labdát.

110. Megkérdeztem egy embert, aki mesteri backgammon⁶⁶ játékos hírében állt, hogy mi a taktikája, mire ő így felelt: „Nem szabad úgy lépni, hogy nyerni akarunk. Úgy kell lépni, hogy ne veszítsünk. El kell gondolkozni azon, hogy melyik taktika vezet elkerülhetetlen vereséghez, és azt félretéve kell késleltetni a vereséget, még ha csak egy lépéssel is.”

Ez a tanítás hozzáértésről tanúskodik. Ugyanez az útja önmagunk pallérozásának és az ország irányításának.

116. A régi korok embere egy cseppet sem vesződött templomok és egyéb dolgok elnevezésével, hanem alkalomszerűen, egyszerűen nevet adott nekik. Mostanában ezek a nevek úgy hangzanak, mint amin sokat rágódnak, hogy bemutassák saját ötletességüket, ami szörnyen ellenszenves. Annak sincs értelme, hogy a személynevekben ismeretlen írásjegyeket igyekeznek használni.

Állítólag a felszínes ember jellemzője, hogy mindig a különlegeset hajszolja, és kedveli a különc véleményt.

⁶⁴ A Singon szekta központja.

⁶⁵ A szanszkrit 'bhikshu', férfi buddhista szerzetes, 'bhikshuni', női buddhista szerzetes, 'upasaka', Buddha férfi világi követői, 'upasika', Buddha női világi követői.

⁶⁶ Japánul *szugoroku*, két dobókockával játszott táblajáték.

117. Hétféle ember nem jó barátnak. Az első a magasrangú, előkelő személy, a második a fiatal, a harmadik a betegséget nem ismerő, tagbaszakadt ember, a negyedik az iszákos, az ötödik a rettenthetetlen, bátor harcos, a hatodik a hazug, a hetedik pedig a mohó.

Jóbarát háromféle létezik. Az első a barát, aki ad, a második az orvos, a harmadik pedig a bölcs barát.

119. A Kamakura menti vizekben található bonitó⁶⁷ hal páratlan csemegének számít azon a vidéken, napjainkban közkedveltségnek örvend. Egy helyi öreg elbeszélése szerint ezt a halat az ő legénykorában valamire való embernek nem szolgálták fel. A fejét az alacsonyabb rangúak sem ették meg, hanem levágták és eldobták.

A világ hanyatlásával ilyen szokások is beférkőznek a felsőbb körökbe.

120. A gyógyszerek kivételével jól meglelnénk a kínai dolgok nélkül. A könyveik széles körben elterjedtek Japánban, így akár le lehet őket másolni. A Kínából érkező hajók haszontalan dolgokkal zsúfolásig megpakolva térnek vissza veszélyes útjukról. Micsoda ostobaság ez? Hiszen ahogy az írásokban áll: „Kincsnek ne messzi országból szerzett dolgokat tarts!” „Ne tulajdoníts nagy értéket olyan kincsnek, amit nehéz megszerezni!”⁶⁸

124. Noha Zehó⁶⁹ szerzetesnek semmi szégyellnivalója nem volt a Tiszta Föld szektán⁷⁰ belül, mégsem kérkedett tudós mivoltával, hanem éjjel-nappal Amida Buddha nevét kántálva nyugodtan élte életét, ami igazán csodálatraméltó.

126. Valaki azt mondta nekem: „Amikor a szerencsejátékban az ellenfél folyamatosan veszít, és az összes pénzét fel akarja tenni, abba nem szabad belemenni. Észre kell venni, hogy megfordult a szerencse, és eljött a nyerőszériája. Az a jó szerencsejátékos, aki felismeri ezt az időpontot.”

127. Jobb nem megváltoztatni azt, aminek a változtatása nem jár haszonnal.

132. A Tobai Új Utat nem azután nevezték el így, hogy felépült a Toba palota,⁷¹ hanem a név már régtől fogva létezett. Állítólag az áll Rihó herceg⁷² naplójában, hogy

⁶⁷ *Euthymus pelamis*.

⁶⁸ Utalás az Írások könyve „Lü vérebei” fejezetére (Su csing Lü ao 書經 旅獒), illetve Lao-ce egyik sorára (不貴難得之貨): „ha nem kell többé a ritka, drága, megszűnik a nép kirablása” (Weöres Sándor fordítása).

⁶⁹ Kenkó kortársa, költő szerzetes. Császári antológiákban öt verse található.

⁷⁰ Ld. 39. fejezet.

⁷¹ Sirakava császár 白河天皇 parancsára, 1086-ban épített palota. Visszavonulása után Szentó udvar (仙洞御所) néven ismert. Később Toba császár 鳥羽天皇 kibővítette. Kiotótól délre helyezkedett el.

⁷² Sigeakira hercegre 重明親王 utal (906–954), Daigo császár fia. A Rihó (李部) név a Ceremoniák Minisztériumának (式部省) kínai elnevezésváltozata. Naplója töredékesen maradt fenn, ez a rész nem lelhető fel benne.

amikor Motojosi herceg⁷³ újévi köszöntőt mondott a császárnak, hangja végtelenül csodálatos volt, a Daikoku csarnoktól egészen a Tobai Új Útig elhallatszott.

136. Acusige,⁷⁴ az orvos a néhai excsászár⁷⁵ mellett teljesített szolgálatot, amikor felszolgálták a császári fogásokat. „Ha a most érkező különféle étkek írásjegyeit, hatásait meg méltóztatik kérdezni, akkor én arra kapásból válaszolok. Nyugodtan vesse csak össze a szakkönyvekkel, egyet sem fogok eltéveszteni.” – mondta. Éppen ekkor érkezett meg a néhai Rokudzso miniszter.⁷⁶ „Na, Arifusza, itt az alkalom, hogy művelődjünk!” – szól, és megkérdezte: „Elsőként mondd meg, hogy a 'só' írásjegyet melyik gyökkel írjuk!” „A föld gyökkel.”⁷⁷ – válaszolta. „Na, ezzel megmutattad a tudásodat. Ennyi elég is. Másra nem vagyok kíváncsi.” – mondta, mire nagy hangzavar és nevetés támadt, az orvos pedig megszégyenülten távozott.

140. Bölcs ember nem hagy vagyont maga után halálakor. Amennyiben kacatokat halmozott fel, bolondnak tartják, ha pedig értékes dolgokat, akkor sajnálják, hogy valószínűleg kötődött hozzájuk. Ha mindez mérhetetlenül sok, az még szomorúbb. Szörnyű látvány lesz, ahogy majd marakodnak, mondván: „Ezt én akarom...”. Ha van valami, amit halálunk után másnak szánunk, azt jobb még életünk során átengedni.

Úgy szeretnék élni, hogy csupán a mindennapok során feltétlenül szükséges tárgyak vegyenek körül, ezeken kívül nem szeretnék semmi mást birtokolni.

146. Meiun főapát⁷⁸ találkozott egy fiziognómuossal, és megkérdezte tőle: „Vajon veszélyt jelentenek-e számomra a fegyverek?” Az arcelemző így felelt: „Bizony a vonásai azt mutatják.” „Miféle vonások?” – kérdezte, mire a válasz ez volt: „A maga helyzetében nem kellene aggódnia sebesüléstől, de ha már egyszer felöltött önben, és rákérdezett, akkor ez már a veszély előjele.”

Valóban egy nyílvevő sebezte halálra.⁷⁹

⁷³ Motojosi herceg 元良親王 (890–943) Józei császár 陽成天皇 legidősebb fia.

⁷⁴ Vake no Acusige 和氣篤成, 1322-ben udvari főorvos 典藥頭, majd az udvari konyha vezetője 大膳大夫.

⁷⁵ Gouda császár, 1274-ben lépett trónra, de 1287-ben lemondott Fusimi császár javára. 1301–1308 és 1318–1321 között leköszönt császárként (in) irányított. 1307-ben szerzetbe vonult, 1324-ben meghalt.

⁷⁶ Minamoto no Arifuszat 源有房 (1251–1319) 1319-ben nevezték ki középső miniszternek (内大臣).

⁷⁷ Acusige válaszában a 'só' írásjegy egyszerűbb változatának gyökét mondta 「塩」, a másik sokkal bonyolultabb: 「鹽」

⁷⁸ 明雲座主 A főminiszter (太政大臣) Koga no Maszazane 久我雅実 unokája, a főtanácsos (権大納言) Akimicsi 顯道 másodszülött fia. 1167-től tíz éven át a Hiei hegy Enrjakudzsi templomának főapátja (座主).

⁷⁹ 1183-ban (10. hó 19. napja) Kiszó (Minamoto) no Josinaka 木曾義仲 felkelést robbantott ki a visszavonult Gosirakava ellen, és megtámadta a Hódzsúdzsi-beli palotáját. A csata közben Taterokuró Csikata 権六郎親忠 nyílvevője sebezte halálra. (A történetet a *Gempei dzsószuiki* 源平盛衰記 részletesen leírja.)

152. A Szaidaidzsi⁸⁰ szerzetese, Dzsónen⁸¹ hajlott derekával és hófehér szemöldökével valóban rendkívül erényesnek tűnt. Amikor ellátogatott a császári udvarba, a középső miniszter, Szaiondzsi⁸² szinte vallásos áhítattal felkiáltott: „Ó, mily nemes megjelenés!” Szuketomo⁸³ csak ennyit mondott a látványra: „Egyszerűen meg van öregedve...”

Másnap állítólag Szuketomo elővezettetett egy bozontos, szörnyen kivénhedt, kopott bundájú kutyát. „Ez aztán nemes látvány!” – mondta, majd a miniszternek ajándékozta.

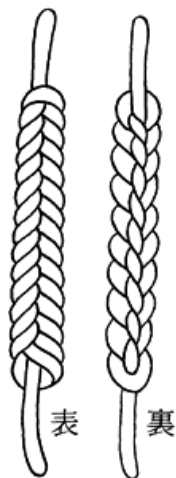
153. Amikor a szerzetbe vonult Tamekane főtanácsost⁸⁴ letartóztatták, és a harcosok gyűrűjében Rokuharába⁸⁵ szállították, Szuketomo uraság az 1. sugárút környékén mindennek szemtanúja volt, és így kiáltott fel: „Ó, de irigylem! Bárcsak velem is ez történne, hogy emlékeztessen földi létemre!”⁸⁶

159. „A mina csomót azért nevezik így, mert a zsinórt többszörösen megcsomózzák, ami így a mina kagylóra hasonlít.” – mesélte egy előkelő ember. A nina elnevezés téves.

161. Úgy mondják, hogy a cseresznyevirágzás a téli napfordulót követő 150. napon vagy a tavaszi napéjegyenlőség utáni 7. napon éri el a csúcspontját, de nem tévedünk nagyot, ha a tavasz első napjától számított 75. napot vesszük.

170. Különbösebb ok nélkül nem illő felkeresni valakit. Még ha van is valami dolgunk, annak végeztével gyorsan távozni kell. Ha sokáig időzünk, az nagyon terhessé válhat.

Amikor valakivel szemben ülünk, és ömlenek belőlünk a szavak, testünk elfárad, és lelkünk sem talál nyugalmat. Más dolgok rovására fecsérjük az időt, ez bizony mindkét fél számára haszontalan. Az sem helyes, ha nem szívesen beszélgetünk. Amikor valamihez nincs kedvünk, akkor azt inkább valljuk be. A fenti megállapítás nem áll arra az esetre, ami-



⁸⁰ 西大寺 Narában, a Singon Ricu ágának központi temploma 1236 óta. 765-ben alapították, de ekkor még a Hosszú irányzathoz tartozott.

⁸¹ 静然上人, a templom vezető szerzetese (長老), (1252–1331).

⁸² Szaiondzsi Szanehira 西園寺実衡 (1290–1326), a 83. fejezetben szereplő Kinhira 公衡 fia. 1324-ben, 35 évesen lett középső miniszter (内大臣).

⁸³ Hino Szuketomo 日野資朝 (1290–1332) 1324-ben 35 évesen lett tanácsos (権中納言). A Godaigo császár által a Kamakura bakufu megdöntésére szervezett államcsíny lelepleződése miatt száműzték Szado szigetére. Később kivégezték.

⁸⁴ Kjógoku Tamekane 京極為兼 (1254–1332), költő, Fudzsiwara Teika 藤原定家 leszármazottja. 1298-ban száműzik Szado szigetére, de 1303-ban visszarendelik a fővárosba. 1310-ben főtanácsosi rangot kap (権大納言), 1313-ban szerzetes lesz, 1315-ben a bakufu ismét száműzi Sikokura (Tosza tartomány).

⁸⁵ Kiotó ellenőrzésére a bakufu által létesített hivatal.

⁸⁶ Ld. 74. hivatkozást.

kor egy olyan ember mondja ráérősen, hogy „Maradj még egy kicsit! Beszélgessünk ma nyugodtan...”, akivel magunk is szívesen beszélgetnénk. Ruan Ji⁸⁷ kék szemével bárki rendelkezhet.

Nagyon is helyénvaló az, amikor valaki különösebb cél nélkül érkezik, kicsit elbeszélget, majd hazatér. Annak is nagyon örülök, amikor egy levélben mindössze annyi áll, hogy „Mivel régóta nem hallattam magamról...”

181. Egy nagy tudású ember azt mondta nekem: „A kojuki szó a »Fure fure kojuki, Tamba no kojuki«⁸⁸ dalban porhót jelent, mert hasonlít ahhoz, mint amikor a rizst porrá őrlik és átszitálják. A helyesen »Tamare kojuki«-nak⁸⁹ ejtendő sort mondják tévesen úgy, hogy »Tamba no«. A folytatást pedig úgy kell énekelni, hogy »Kaki ja ki no mata ni.«⁹⁰ Vajon már régen is így mondták?

Szanuki no Szuke⁹¹ naplójában is le van írva, hogy Toba excsászár⁹² kisgyermekként ezt énekelte hóeséskor.

183. A bikának levágják a szarvát, ha felöklel valakit, a harapós lónak pedig a fülét, hogy megjelöljék. A gazda bünt követ el, ha az állat nincs megjelölve, és így hagyja, hogy sérülést okozzon. Harapós kutyát nem szabad tartani. Ez mind vétség. Tiltja a törvény.

185. Jaszumori, Akita várának helyettes parancsnoka, Mucu tartomány kormányzója⁹³ páratlan lovas volt. Mikor egy lovat vezetett elő, és látta, hogy az páros lábbal könnyedén átugorja küszöböt, azt mondta, hogy „ez egy forróvérű ló”, és a nyeretg átrakatta egy másik lóra. Ha pedig nyújtott lábbal belerúgott a küszöbbe, így szólt: „Ez tompa, valószínűleg hibázni fog”, és nem ült fel rá.

Vajon egy hozzá nem értő ember is ennyire elővigyázatos lenne?

192. Szentélyt és templomot olyan napokon legjobb felkeresni, amikor mások nem látogatják, valamint éjszaka.

⁸⁷ 阮籍 Kínai költő (210–263), a Bambuszliget hét bölcsének egyike. Japánul Genszeki, magyarul Zsuan Csi. A neki kedves vendégeket állítólag kék szemmel, míg a nem tetszőket (tágra nyílt) fehér szemmel fogadta.

⁸⁸ Egy gyerekdal sorai lehetnek: „Ess, ess porhó, tambai porhó...” Tamba tartomány a fővárostól északnyugatra terült el, talán ezért kötötték össze a hóval.

⁸⁹ „Gyűlj halomba” – egyes elméletek szerint abban a korban ’Tammare’-ként ejtették.

⁹⁰ „A kerítésen és a fák ágai közt.”

⁹¹ 讃岐典侍 Fudzsiwara no Akicuna 藤原顕綱 lánya, Nagako 長子. Udvarhölgy Horikava, majd Toba császár udvarában (1100–?). Heian kor végén (1119?) született naplója fennmaradt. A bejegyzés szerint 1108 újévének második napján történt az eset.

⁹² A 74. császár (1103–1156) Apja, Horikava halála után (1107) mindössze öt évesen került trónra, majd 1123-ban lemondott Szutoku javára.

⁹³ Adacsi Jaszumori 安達泰盛, Adacsi Josikage 安達義景 harmadik fia (1231–1285). 1254-től Akita vár helyettes parancsnoka, 1282-től Mucu tartomány (a mai Aomori prefektúra) kormányzója.

195. Egy ember a kogai úton⁹⁴ ment, amikor észrevett valakit koszode ruhában, amihez ógucsit⁹⁵ vett fel, amint éppen egy fából faragott Dzsizó⁹⁶ szobrocskát mártott a rizsföld vizébe, és gondosan tisztogatta. Értetlenül nézte, amikor két-három karagintut⁹⁷ viselő férfi jelent meg. „Itt van.” – mondták, és elvezették az illetőt, aki nem más volt, mint öméltósága Koga középső miniszter.⁹⁸ Amikor még ép volt az elméje, derék és kiváló ember volt.

197. A létszámkorlát, 'dzsógaku'⁹⁹ kifejezés nem csak az egyes templomok szerzeteire vonatkozott. Az Engi éra ceremóniakönyvében¹⁰⁰ megtalálható az a bejegyzés, mely szerint az udvari szolgálólányokra is. Az összes kötött létszámú, alacsony rangú hivatal viselőnek ez lehetett a közös elnevezése.

198. Nemcsak a második, szuke rangfokozat esetében létezett tiszteletbeli cím, hanem a negyedik, szakan esetében is. Ez található *Az államügyek összefoglalása* című műben.¹⁰¹

199. A jokavai¹⁰² Gjószen főapát állítása szerint: „Kína a rjo hangnem országa, ricu hangnem nem létezik. Japán csak a ricu hazája, rjo nincs.”¹⁰³

200. A kure bambusz¹⁰⁴ levele keskeny, a folyami bambuszé széles. A vizesárok közelébe folyami bambuszt, a Dzsidszú csarnok¹⁰⁵ mellé kure bambuszt ültettek.

⁹⁴ Kiotó Fusimi negyedében található, Jamazakiba vezető kb. 8 kilométeres egyenes út.

⁹⁵ A 'koszode' rövid ujjú kimonó, az 'ógucsi' (bakama) bőszárú nadrág. Mindkettő a nemesi viselet része.

⁹⁶ Ksitigarbha az egyik legnépszerűbb bódhiszattva Japánban, a gyerekek védelmezője.

⁹⁷ A nemesség hétköznapi viselete.

⁹⁸ Minamoto no Micsitomo 源通基 (1240–1309) 1288-ban kapja meg a középső miniszteri címet (内大臣). Hat generációval korábbi őse, Minamoto no Maszazane Jamasiro tartomány Koga helységében hétvégi rezidenciát tartott fenn, innen ered a család neve.

⁹⁹ 定額 vagyis 'meghatározott mennyiség'.

¹⁰⁰ Engisiki 延喜式, Daigo császár uralkodása idején, 905–927 között összeállított 50 kötetes mű. Az udvari szokások, szabályok ceremóniák stb. lejegyzése kínai nyelven.

¹⁰¹ 政事要略, Koremune no Tadaszuke (Maszaszuke) 惟宗允亮 által 1010 körül összeállított mű. A Heian-kor jogrendszerének összefoglalása. Töredékesen maradt fenn (130 kötetből 26).

¹⁰² A Hiei hegy Enrjakudzsi templomának egyik pagodája.

¹⁰³ „...a félhang nélküli ötfokúság két, Japánban alapvető modusza, a *rio* és a *ricu*.” KÁRPÁTI János: *Tánc a mennyei kapu előtt, Zene és mítosz a japán rituális hagyományban (A kagura)*, Kávé Kiadó, 1998, 60.

¹⁰⁴ *Phyllostachys nigra var. Henonis*, 淡竹 (ハチグ), 唐竹 (カラタケ) Kínai eredete miatt kapta a 'kure' (呉) jelzót.

¹⁰⁵ A Sisindentől északra, a Szeirjódentől keletre fekvő épület, udvari multságok, szumóviadatok stb. helyszíne, egyfajta rendezvénycsarnok.

201. A Taibon és Gedzsó sztúpák közül a hegy¹⁰⁶ külső felén a Gedzsó,¹⁰⁷ beljebb a Taibon¹⁰⁸ található.

204. Amikor a bűnöst megkorbácsolják, hozzákötözik egy kínpadhoz. Ma már senki nincs, aki ismerné a pad formáját és a kötés módját.

209. Egy illető elvesztette a pert, melyben másvalaki rizsföldjéért pereskedett, ezért bosszúságában embereket küldött, hogy learassák és elvigyék hozzá az ottani termést. Ők azonban először az útba eső földeket aratták le. „De hiszen nem is ezek a vitatott földek! Miért tették ezt?” – vonta kérdőre őket, mire az egyik arató így válaszolt: „Nincs arra indok, hogy a kérdéses földet learassuk, de ha már egyszer azért megyünk, hogy értelmetlenséget tegyünk, miért is ne arathatnák bárhol?”

Ez aztán a meggyőző érvelés!

210. Nincs olyan mű, amely pontosan leírná, miféle madár az, amiről csak annyit mondanak, hogy „a jobuko madár¹⁰⁹ a tavaszhoz tartozik”. Egy Singon-szövegben az áll, hogy amikor dalol a jobuko madár, megtartják a lélekcsalogató rituálét. Ez azonban a földirigó.¹¹⁰ A Manjósú egyik hosszú versében¹¹¹ az alábbi szavak folytatásaként szerepel: „Egy ködpárás, hosszú tavaszi nap...” Úgy tűnik, hogy a földirigóban és a jobuko madárban van valami közös vonás.

212. Az őszi hold végtelenül csodálatos. Teljességgel szálnalmas, aki úgy gondolja, hogy a hold mindig ilyen, és nem tudja megkülönböztetni más évszaktól.

235. Egy olyan házba, amelynek van ura, nem tér be az, akinek nincs ott dolga, csak mert a kedve úgy tartja. Egy lakatlan helyre az arra utazó kénye-kedve szerint bemegy, rókák, baglyok és hasonló állatok fészkelik be magukat, mintha ott laktának, mivel emberi jelenlét nem zavarja őket, sőt mindenféle különös szerzet jelenik meg, mint például a fák szelleme.

Mivel a tükörnek nincs színe és formája, ezért minden, ami elé kerül, visszatükröződik. Ha a tükörnek lenne színe és formája, nem tükröződne benne semmi.

¹⁰⁶ Az indiai Bihar államban található „Keselyű-hegy” Rjúduszusen (靈鷲山 szanszkrit Gr̥dhrakūṭa) Buddha tanításainak egyik helyszíne.

¹⁰⁷ „Leszállás” 下乗, ugyanis az uralkodónak ezen a ponton le kellett szállni a kocsijáról, és gyalog kellett folytatnia útját.

¹⁰⁸ „A köznép távol tartása” 退凡, ugyanis ennél a pontnál tovább nem mehettek.

¹⁰⁹ A *Kokinshū* (905) tavaszi versei közt szerepel, a kommentárok általában a kakukkal azonosítják.

¹¹⁰ Az eredetiben szereplő ‘nue’ 鶴 a トラツグミ másik elnevezése (himalájai földirigó, *Zoothera dauma*). Mivel általában éjjel dalol, szerencsétlenséget hozó madárnak tartották.

¹¹¹ A *Manjósú* első kötetébe szereplő vers (1. 5), szerzője Ikusza (Konikisi) herceg: 霞立つ 長き春日の 暮れにける わづきも知らず むらきもの 心を痛み めえこ鳥 うら泣け居れば...; „A ködös, hosszú tavaszi nap beesteledett. Semmit sem értek, csak fáj a szívem, és sírok, mint a földirigó...”

A tér teljesen befogadja a tárgyakat. Lelkünkben a gondolatok maguktól bukkannak fel, talán azért, mert lélek nem is létezik. Ha a léleknek, mint a háznak, saját ura lenne, akkor az a számtalan dolog nem térne be hozzá.

243. Mikor nyolcéves lettem,¹¹² megkérdeztem az apámat:¹¹³ „Miféle szerzet egy buddha?” „Az ember válik buddhává.” – mondta az apám. „Hogyan lesz az emberből buddha?” – kérdeztem ismét. „Egy buddha tanítása alapján.” – válaszolta apám. „A tanító buddhát ki tanította?” „Ő is egy korábbi buddha tanítása révén.” – felelte. „A tanítást elkezdő, első Buddha miféle buddha volt?” – faggattam, mire apám nevetve mondta: „Lehet, hogy az égből hullott alá, de az is lehet, hogy a földből bújt elő.”

„Kérdéseivel sarokba szorított, és nem tudtam válaszolni.” – mesélte kedélyesen fűnek-fának.

Rezümé

A japán–magyar kulturális kapcsolatok jelentős múltra tekintenek vissza, így van ez a műfordítások esetében is. Sajnos azonban jelentős súlyponteltolódás figyelhető meg ezen a területen a modern (20. századi) és kortárs irodalom javára, ennek köszönhetően a japán irodalomtörténet több mint ezer éve (8. századtól 19. századig) csak korlátozottan érhető el magyar nyelven. Jelen írás ezt a hiányt próbálja enyhíteni azáltal, hogy a középkori (14. század) japán esszéirodalom egyik kiemelkedő alkotásából kínál szemelvényeket az olvasó számára. Kenkó szerzetes Curezure-guszája ugyan térben és időben is a messzi távolban született, a sorokból kiolvasható érzések, gondolatok a legtöbb esetben mindmáig elevenek, időtállóak és a jelenben is hatnak.

Kulcsszavak: Josida Kenkó, Curezure-gusza, (középkori) japán esszéirodalom, zuihicu, múlandóság, mudzsókan, magyar fordítás

Abstract

Tsurezuregusa (Selections in Hungarian with an Introduction)

Japanese-Hungarian cultural relations look back on a considerably long history, and the same holds true for literary translations as well. Unfortunately, however, there has been a remarkable shift of emphasis in this field toward modern (20th c.) and contemporary literature. As a consequence, the masterpieces of Japanese literature covering more than 1000 years (from the 8th to the 19th c.) are available in Hungarian only to a very limited degree. The purpose of this

¹¹² A szerző pontos születési dátuma nem ismert, de általában 1283-ra teszik. Ezek szerint az eset 1290-ben történt.

¹¹³ Urabe Kaneaki 卜部兼顕 (Kanejosi/Kenkó a harmadszülött fia volt.)

paper is to help fill this gap by presenting a selection from one of the most famous representatives of zuihitsu ("literary essay"), a medieval (14th c.) Japanese genre of prose. Although the social and cultural circumstances in which Kenkō, a Buddhist monk, penned Tsurezure-gusa (Essays in Idleness) may seem remote in space and time, the emotions and thoughts that can be gathered from its lines have in most cases preserved their freshness and stood the test of time until our days.

Keywords: Yoshida Kenkō, Tsurezuregusa, Essays in Idleness, (medieval) Japanese essay literature, zuihitsu, (Buddhist concept of) evanescence, mujōkan, Hungarian translation

Felhasznált irodalom

DONALD KEENE (transl.): *Essays in Idleness, The Tsurezuregusa of Kenkō*, Charles E. TuttleCo. Tokyo, 1991.

HOLTI Mária – PHILIPP Berta (ford): *Párnakönyv, Japán irodalmi naplók a X-XI. századból*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1966.

KANDA Hideo, NAGAZUMI Jasuuaki, JASZURAOKA Kószaku (szerk.): *Hódzsóki, Curezuregusza*, Nihon Koten Bungaku Zensú (27) Sógakukan, Tokió, 1971.

KÁRPÁTI János: *Tánc a mennyei kapu előtt, Zene és mítosz a japán rituális hagyományban (A kagura)*, Kávé Kiadó, 1998.

KOIDE Hikari: *Bunpōzenkai Curezuregusza* (Koten Kaisaku sirizu), Óbunsa, Tokió, 1988.

MURASZAKI Sikibu – HAMVAS Béla (ford.): *Gendzsi regénye*, 1–3 köt., Európa Kiadó, Budapest, 1963.

MURASZAKI udvarhölgy (MURASZAKI Sikibu) – GY. HORVÁTH László (ford.): *Gendzsi szerelmei*, 1–3 köt., Európa Kiadó, Budapest, 2009.

NISIO Minoru, JASZURAOKA Kószaku (szerk.): *Sintei Curezuregusza*, Ivanami Soten, Tokió, 1991.

TOMIKURA Tokudzsiró, KISI Sózó (szerk.): *Kansó Nihon Koten Bungaku 18, Hódzsóki, Curezuregusza*, Kadokava Soten, Tokió, 1993.

VIHAR Judit: *A japán irodalom rövid története*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.

YASUTANE – CHOMEI – BUNTING (ford.: FÜLÖP József – SZEMEREY Márton): *A fűkunyhóból*, Gondolat, Budapest, 2017.

1749.hu/szepirodalom/proza/parnakonyv-reszlet.html
terebess.hu/keletkultinfo/josida_kenko.pdf

MAYER INGRID

A Párnakönyvről

A Heian-kor (794–1185) virágzó irodalmát udvari irodalomnak is nevezik, mivel a mára klasszikussá vált művek jelentős részét a császári udvarral kapcsolatban álló nemesek írták. Általánosságban fontos kiemelni, hogy nem csak egy műnem jellemezte a korszak irodalmát: a líra mellett az epika is kibontakozott. Közismert továbbá a női szerzők nagy számú jelenléte az irodalmi életben, különösen a korszak közepén és végén.¹

A Heian-kor közepén, Icsidzsó császár (980–1011, uralk. 986–1011) udvarában keletkezett Szei sónagonnak (966 k.–1025 k.), Teisi császárné udvarhölgyének ma *Párnakönyvként*² ismert fő műve. A szerző életéről keveset tudunk, és azt is szinte kizárólag a *Párnakönyv* soraiból. Mivel nem dátummal ellátott bejegyzésekről van szó, még az udvarban eltöltött idejével kapcsolatban is más-más eredményre jutottak a kutatók. Egyes becslések szerint legkorábban 991-ben kerülhetett oda és jó tíz évet szolgált, de ma inkább ennél néhány évvel későbbre teszik a kezdő időpontot.³

Szei sónagon valószínűleg nem sokkal azután kezdhetette írni a könyvét, hogy az udvarhoz került, azonban nem tudni, Teisi császárné halála (1000. vége) után meddig maradt szolgálatban. A *Párnakönyv* utolsó datálható fejezeteinek (például a lentebb fordításban közölt 7. szakasz) eseményei 1000. első felében történtek. Szintén a szöveg alapján valószínűsíthető, hogy 995–996 körül már készen volt a *Párnakönyv* egy része, és ismertté is vált az udvarban, de Szei sónagon feltehetőleg még évekig írta tovább művét.

Mivel a költészet egyfajta kommunikációs eszköz, így a mindennapok része volt a kora középkori Japánban, nem meglepő, ha valaki *vakákat* (和歌, 'japán dal') írt. Ugyan verseket is találunk a *Párnakönyv*ben, alapvetően azonban prózai mű: a fejezetek számát tekintve körülbelül negyedrészt esszéket, negyedrészt naplószerű részeket⁴ tartalmaz, a fejezetek felét azonban különböző lisák, felső-

¹ Lásd erről bővebben pl.: CUNODA Bun'ei: „Nihonbunka to kókjú”. In Kokubungaku Hensúbu (szerk.): *Kókjú no szubete*, Tokió, Gakutósza, 1988, 6–13.

² Szei sónagon: *Makura no szósi*, 清少納言『枕草子』('párna-füzet'). Régebben ingadozott az elnevezése, pl. 清少納言抄 (*Szei sónagon só*), 清少納言記 (*Szei sónagon ki*), 清少納言草子 (*Szei sónagon szósi*), stb. Lásd bővebben: MACUO Szatosi, NAGAI Kazuko (szerk.): *Makura no szósi: Sinpen nibon koten bungaku zensú* 18, Tokió, Sógakukan, 1997, 494.

³ NAGAI Kazuko, MACUI Szatosi: „Kaiszecu”. In MACUO Szatosi – NAGAI Kazuko (szerk.): *Makura no szósi: Nibon koten bungaku zensú*, Tokió, Sógakukan, (1974) 1978, 15.

⁴ Konkrét eseményeket írnak le, de nem minden esetben derül ki, hogy mikor történtek. A szöveg mennyisége szempontjából ezek teszik ki a *Párnakönyv* legnagyobb részét.

rolások⁵ teszik ki, és ezek adják valójában a *Párnakönyv* egyedi jellegét. Előfordul az is, hogy egy felsorolásnak indult részből esszé kerekedik, így nem mindig éles a határvonal a fejezetfajták között. Ez az összetett prózai műfaj az ún. *zuibicu* (随筆, 'vegyes írások'), amelynek Szei sónagon az első képviselője japán nyelven.⁶

A *Párnakönyv* eredeti példánya nem maradt fenn. A legrégebbi ismert másolatai bő kétszáz évvel később, a Kamakura-kor (1185–1333) első felében⁷ készültek. Mivel nincsen benne átfogó, egyértelmű rendező elv, a későbbi korokban többen készíttetést éreztek a fejezetek rendszerezésére, csoportosítására. Az utólagos szerkesztések miatt már eleve nehezen lenne rekonstruálható az eredeti szöveg, de a helyzetet bonyolítja, hogy a *Párnakönyv* már félkész állapotban terjedni kezdett, így napjainkra négy igen eltérő változat maradt fenn, különböző korokban készült kéziratos másolatokban. Vannak vitatott részek, amelyeknek megkérdőjelezhető a szerzősége, illetve a fejezetek pontos eredeti sorrendjét illetően is csak feltételezésekre támaszkodhatunk. A másolók gyakran igen szabadon kezelték a kéziratot az eltelt évszázadok során: nem csak egy-egy szót, hanem teljes mondatokat is kivetk, hozzátettek vagy átírtak benne. A kortárs *Gendzsi monogatari*⁸ szövegváltozatainak különbségei ehhez képest elenyészőek, mert ott csupán a kézi másolásból illetve a kézirat sérüléseiből (rovarkár, stb.) adódó apróbb különbségekkel, illetve az ezekből eredő értelmezési kérdésekkel kell számolnunk. Ma a legelterjedtebb álláspont szerint a *Szankanbon*-változat⁹ állhat a legközelebb a Szei sónagon által írt eredetihez. Noha ennek is két alváltozata alakult ki, a mai kiadások többsége, illetve az alább közölt magyar fordítás is a *Szankanbon* tekinteti kiindulópontnak.

A nagyobb európai nyelveken már a 19. század második felében bemutatták a *Párnakönyvet*. Angolul a legnagyobb hatású Arthur Waley munkája¹⁰ volt (1928), azonban az Ivan Morris készítette első teljes angol fordításra¹¹ 1967-ig kellett vár-

⁵ Kétféle típus van, az ún. *va*-típusú listák és a *mono*-típusú listák. Az előbbiben főként tárgyakról ír (Fák, Hegyek, Házak, Hidak), az utóbbiban pedig érzésekről, attitűdökről (Félelmetes dolgok, Idegesítő dolgok, Tisztának tűnő dolgok; Dolgok, amelyek a régi szép időket idézik).

⁶ Híres példák később Kamo no Csómei *Hódzsóki* és Josida Kenkó *Curedzuregusza* című, *zuibicu* műfajú írásai. (Az előbbi megjelent magyarul: BUNTING, Basil; KAMO no Chomei; YOSHISHIGE no Yasutane; FÜLÖP József (ford.); SZEMEREY Márton (ford.): *A fűkunyóból*, Budapest, Gondolat, 2017.)

⁷ A ma ismert legrégebbi másolatot a Maeda család őrizte, ez az ún. *Maedakebon* 前田家本. Ez egy utólag szerkesztett, eredetileg valószínűleg öt kötetes kézirat, amelyből négy maradt fenn. Az említett fejezettípusokat itt külön kötetekbe válogatták, és feltehetőleg két másik változat, a *Nóinbon* 能因本 és a (szintén fejezettípusonként csoportosított) *Szakaibon* 堺本 egybeszerkesztésével készült. Lásd pl. ISIDA Dzsódzsi: „Kaiszecu”. In Isida Dzsódzsi (szerk.): *Simpan Makura no szósi* I., Tokió, Kadokava Soten, (1979) 1999, 407.

⁸ Muraszaki sikibu: *Gendzsi monogatari*, 紫式部『源氏物語』(magyarul MURASZAKI Sikibu, HAMVAS Béla (ford.): *Gendzsi regénye* I-III, Budapest, Európa, 1963. és MURASZAKI Sikibu, GY. HORVÁTH László (ford.): *Gendzsi szerelmei* I-III, Budapest, Európa, 2009.)

⁹ *Szankanbon* (三卷本 'három kötetes könyv').

¹⁰ WALEY, Arthur (ford.): *The Pillow-Book of Sei Shōnagon*. London, George Allen & Unwin Ltd., 1928.

¹¹ MORRIS, Ivan (ford.): *The Pillow Book of Sei Shōnagon In Two Volumes*. Columbia College Program of Translations from the Oriental Classics. New York, Columbia University Press, 1967.

ni.¹² Egy évvel azelőtt jelent meg a Waley-féle *Párnakönyv* magyar változata (Philipp Berta ford.)¹³ néhány másik klasszikus mű szemelvényeivel¹⁴ egy kötetben. A készülő teljes magyar kiadásból közlünk most két hosszabb naplószerű szakaszt, amelyek a 83. fejezet első felében leírt Hitacsi no szuke-epizód¹⁵ kivételével eddig nem voltak olvashatóak magyarul. További online publikált részletek¹⁶ a másik két fejezettípus, a listák és az esszék, karcolatok példáival egészítik ki a képet.

Részletek Szei sónagon *Párnakönyvéből*¹⁷

Fordította: Mayer Ingrid

Ötödik rangra¹⁸ emelték a macskát, aki Ófelségénél¹⁹ szolgált, attól fogva „Mjóbu²⁰ kisasszonynak” szólították, de annyira aranyos volt, hogy Ófelsége is mindig dédelgette, csakhogy egyszer elheveredett kint a tornácon, mire gondozó dajkája, Muma

¹² A *Párnakönyv* fordításairól lásd részletesen: HENITIUK, Valerie: *Worlding Sei Shōnagon – The Pillow Book in Translation*, Ottawa, University of Ottawa Press, 2012.

¹³ HOLTI Mária (ford.), PHILIPP Berta (ford.): *Párnakönyv – Japán irodalmi naplók a X-XI. századból*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1966, 5-122; BUDA Attila: „A Meidzsi előtti japán irodalom magyar fordításai”. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 124, 4. sz. (2020) 463 (452-471); VÉGH József: „Tengerbezárt ég Tenger a IX-X. századi japán költészetben”. *Műhely*, 25, 3. sz. (2002) 103-106.

¹⁴ Például a fent említett Muraszaki sikibu naplójának részleteivel.

¹⁵ HOLTI: i. m. 47-49.

¹⁶ SZEI SÓNAGON, MAYER Ingrid (ford.): „Párnakönyv (Részlet)”. 1749 – *Online Világirodalmi Magazin*, 1., 2020.06.02. 1749.hu/szepirodalom/proza/parnakonyv-reszlet.html (ellenőrzés: 2020. 10. 01.)

¹⁷ A fordítás a *Szōkanbon* 三卷本 szövegváltozat alapján készült, elsősorban ezt a szövegkiadást követve: MACUO Szatosi, NAGAI Kazuko (szerk.): *Makura no szōsi*, Sinpen nihon koten bungaku zensū 18, Tokió, Sōgakukan, 1997. Az értelmezésben az alábbi kiadások kommentárjait is segítségül hívtuk: *Szōkanbon*-szövegváltozatok kommentárral: TANAKA Dzsutaró (szerk.): *Makura no szōsi*, Nihon koten zensō, Tokió, Aszahi Simbunsa, 1947; HAGITANI Boku (szerk.): *Makura no szōsi* I-II, Sincsó nihon koten sūszei, Tokió, Sincsósa, 1977; ISIDA Dzsódzsi (szerk.): *Makura no szōsi* I-II, Kadokava Szofia bunko, Tokió, Kadokava Soten, 1979; VATANABE Minoru (szerk.): *Makura no szōsi*, Sin nihon koten bungaku taikēi 25, Tokió, Ivanami Soten, 1991; UESZAKA Nobuo – KANSZAKU Kóicsi – JUMOTO Nagisza – SZUZUKI Mija (szerk.): *Makura no szōsi* I-III, Kódansa gakudzsucu bunko, Tokió, Kódansa, 1999. *Nóinbon*-szövegváltozat kommentárral: MACUO Szatosi, NAGAI Kazuko (szerk.): *Makura no szōsi*, Nihon koten bungaku zensū 11, Tokió, Sōgakukan, 1974.

¹⁸ Csak ötödik rang fölöttiek léphettek be a palotába.

¹⁹ A fordításban Icsidzsó császárt 一条天皇 „Ófelsége”, Teisi császárnét 定子 „úrnő” néven említjük. Helyszín a Szeirjóden 清涼殿, a belső palotaépületeken belül is a császár „munkahelye”, ahol napközben tartózkodik. Jelen események 1000-ben történhettek. A császár 21, Szei sónagon 清少納言 talán 34 éves. Néhány héttel korábban a befolyásos Fudzszivara no Micsinaga 藤原道長 (966-1027) lánya, Sósí 彰子 vette át Teisi helyét *csügú*ként 中宮, Teisit pedig *kōgō*皇后rangra emelték, tehát gyakorlatilag két császárné lett. (Sósí alig két-három hónappal azelőtt került az udvarba 12 évesen.) Ugyanezen év végén Teisi 24 éves korában belehalt a harmadik gyermeke születésébe.

²⁰ *mjóbu* 命婦: ötödik rang feletti udvarhölgyek elnevezése.

no mjóbu²¹ rászólt: „Micsoda dolog! Tessék bejönni!”, de hiába, mert pont odasütött a nap, és a cica csak feküdt tovább, szóval gondolta, kicsit ráijeszt: „Okinamaro, hajrá! Kapd csak el ezt a Mjóbu kisasszonyt!”, a szegény kutya pedig komolyan vette és nekilódult, mire a cica halálra rémült és gyorsan beszaladt a bambuszrolón belülré. Őfelsége éppen a reggeliző helyiségben tartózkodott, és rendkívül megdöbbsent, amikor ezt meglátta. Bebújtatta a macskát a ruhájába, hívatta a titkárait²², előállt Tadataka²³ és Narinaka²⁴, Őfelsége pedig megparancsolta, hogy „Büntetésből verjétek el Okinamarót, és zavarjátok el a Kutyák szigetére²⁵, méghozzá most rögtön!”, mire még többen jöttek és elindult a hajtóvadászat. Muma no mjóbu is megkapta a magáét: „Lecserélem a dajkát. Ez így már mégsem járja!” – szölt Őfelsége, ő pedig utána a szeme elé sem mert kerülni. A kutyát elkapták, és a palotaőröknek megparancsolta, hogy száműzzék.

Sajnálkozva mondogattuk, hogy „Szegényke, pedig milyen otthonosan járt-kelt itt! Ki gondolta volna még, hogy így jár, amikor a harmadik hónap harmadik napján a *Tó no ben*²⁶ fűzfavessző-fejdísszel, barackvirág-hajtúkkal ékesítette, cseresznyefaággal övezte fel, úgy sétáltatta?” Beszéltük, hogy „Milyen okosan figyelte mindig, ahogy úrnőm eszik... Úgy hiányzik!”, aztán három-négy nap múlva déltájban halottunk egy kutyát iszonyatosan vonyítani, füleltünk, hogy vajon miféle kutya lehet az, amelyik ilyen sokáig nem hagyja abba, s közben egy falka kutya odasereglett megnézni. Egyszer csak szaladt hozzánk az árnyékszékcucolónó: „Micsoda szörnyűség! Két *kuródo* püföl egy kutyát. Meg fog halni! Azt mondják, hiába száműzték, mert visszajött, azért büntetik meg.” – hadarta. Szegény pára! Hát Okinamaro volt az. „Tadataka és Szanefusza meg a többiek verik!” – mondta, és miközben mi odaküldtünk valakit, hogy állítsa le őket, végre-valahára abbahagyta a vonyítást, viszont beszámoltak róla, hogy „Megdöglött, és kihajították az őrházon kívülre.”, mi pedig egész este bánkódtunk, amikor egy összevert, rémes kinézetű, szerencsétlen kutya vonszolta magát reszketve felénk, „Lehet, hogy Okinamaro? Melyik másik ilyen kutya lódörögne itt?” – mondta valaki, és szólongatták is a nevén, de nem hallgatott rá. Ki azt mondta, hogy ő az, ki azt, hogy az nem lehet, de úrnőm így szólt: „Ukon²⁷ felismeri. Hívjátok ide!”, mire értéküldtek, és Ukon előállt. Rámuta-

²¹ Muma no mjóbu 馬命婦: 'lovass' vagy 'lovász hölgy', a macska dajkája. A férje vagy a bátyja a Császári Lovarda tisztségviselője lehetett, onnan kaphatta a nevét.

²² titkár: *kuródo* 蔵人. Hivatalnok. Szó szerint kincstárnok, ez utal eredeti feladatukra, amely az iratraktár kezelése volt, de idővel kibővült a munkakörük; közvetlenül a császár közelében mozogtak, és egyre nagyobb befolyásuk lett az udvari élet mindennapjaiban.

²³ Minamoto no Tadataka 源忠隆: ez év elején, frissen kinevezett *kuródo*. A következő részletben (83. szakasz) is szerepel.

²⁴ Narinaka: róla nem tudni bővebbet.

²⁵ Ténylegesen létező sziget lehetett a Jodo folyónál 淀川, ahová a kóbor kutyákat helyezték el.

²⁶ Fudzsiwara no Jukinari/Kózei 藤原行成 (972–1027), többször szerepel a Párnakönyvben. A kor elismert költője és meghatározó kalligráfusa, de számottevő politikai karriere is volt. Naplója értékes forrás a korabeli viszonyok megismeréséhez.

²⁷ Ukon no naisi 右近内侍: nem a császárné, hanem a császár udvarhölgye, de Teisi császárné is megbízott benne. Több helyen szerepel, például az itt közölt 83. szakaszban is.

tott, és megkérdezte, hogy ez Okinamaro-e. „Hasonlít, de ez a kutya borzalmasan néz ki. És őt elég volt a nevének szólítani, örömmel odajött, de ezt hiába hívom, nem jön. Nem, nem hinném, hogy ő az. Egyébként is megmondták, hogy agyonverték és kidobták. Hogy élhette volna túl, ha ketten is ütötték?” – mondta, úrnőm pedig elszomorodott.

Amikor besötétedett, adtunk neki enni, de nem kért, és abban maradtunk, hogy ez nem ő, aztán másnap reggel, amikor úrnőmnél voltam, éppen fésülték és kezét mosott, én pedig tartottam neki a tükröt, hogy megnézhesse magát, észrevette, hogy egy kutya fekszik az oszlop tövében, „Jaj, tegnap mennyire elverték Okinamarót! Valószínűleg bele is halt szegény. Vajon mivé született újjá? Mennyit szenvedhetett!” – mondtam mintegy önmagamnak, mire az a kutya megrázkódott és potyogni kezdtek a könnyei – nagy meglepetésünkre tehát akkor mégis csak Okinamaro volt! Egyrészt sajnáltam, amiért előző nap nem akarta felfedni a kilétét, másrészt pedig ennél jobban nem is lehettem volna elragadtatva. Letettem a tükröt, és megkérdeztem: „Te vagy az, Okinamaro?”, de csak feküdt a földön és zokogott. Úrnőm is elborzadva mosolygott. Hívatta Ukont, hogy ez és ez történt, mire aztán mindenkinek olyan jókedve kerekedett, hogy azt már meghallotta Ófelsége, és átjött hozzánk. „Milyen különös! Ki gondolta volna, hogy a kutyáknak is vannak érzéseik!” – nevetett ő is. A nála szolgáló udvarhölgyek is átjöttek hozzánk, amint tudomást szereztek az esetről, én pedig hívtam Okinamarót, aki ezúttal felállt és szót fogadott. „Jaj, még nagyon fel van dagadva az arca. Be kell kötözni.” – mondtam, „Na végre bevallottad, hogy sajnálod!” – nevettek a többiek, ami fülébe jutott Tadatának, és a konyha felől megüzente, hogy „Ez igaz? Megyek megnézni!”, mire én „Most miért ijeszget? Nincs itt semmiféle kutya.” – üzentem vissza, mire ő: „Úgyis eljön az idő, amikor megtalálom. Nem fogjátok sokáig rejtegetni!” – fenyegetett.

Nemsokára őfelsége megbocsátotta tettét, és minden újra olyan lett, mint régen. De az, amikor reszketve-sírva előkerült együttérző szavaimra, az egészen csodálatra méltó és megható volt. Egy ember persze sírni kezd, ha ilyesmiket mondanak neki.

83.

Egyszer,²⁸ amikor úrnőm a saját palotájában²⁹ tartózkodott, éjjel-nappali szútraolvasást tartottak a nyugati oldalfolyosón, kilógatták a Buddha-képeket és hasonlókat, meg persze volt ott egy csomó szerzetes.

Úgy a második napon egy kétes alak hangját hallottuk a tornác tövéből: „Hát csak akad itt nekem némi áldozat-maradék!” – közölte, mire azt válaszolták neki: „Hogyhogy? Máris?”³⁰ de erre már felálltam és kimentem megnézni, hogy ki vete-medhet ilyesmire, hát egy öregedő apáca volt az, rettenetesen szutykos ruhában, szörnyen nézett ki. „Miket hord ez itt össze?” – kérdeztem, mire megjátszott han-

²⁸ Feltehetőleg 998 vége és 999 eleje között. Teisi császárné 22, Szei sónagon talán 32 éves.

²⁹ *Siki no miyōsi* 職の御曹司: A belső császári palota épületegyüttesének közvetlen közelében állt, eredetileg a császárnét (*csūgū* 中宮) kiszolgáló hivatalok helye, de a császárné ideiglenes lakhelye is lehetett.

³⁰ A szertartás még véget sem ért.

gon ő maga felelt: „Buddha tanítványa volnék, és hiába kértem, hogy szánjanak meg engem évégett egy kis maradékkal az áldozati ajándékokból, mert sajnálták tőlem ezek a boncok.” Jól és szépen beszélt. Kár, hogy egy ilyen ember ennyire mélyre jutott, ugyanakkor nekem túl hivalkodónak tűnt, „Szóval mást nem is eszel, csak maradék áldozati ételeket? Mily’ rendkívül felemelő lehet!” – jegyeztem meg, ő pedig kedvem keresve válaszolt: „Hát hogyan ennék meg mást! Csakhogy az nincs, így a koncert folyamodom!” Gyümölcsöt, rizskekszet és egyebeket csomagoltam össze neki, mire viszont felbátorodott és elkezdett bizalmasan csevegni mindenféléről.

Kijöttek a fiatalok, és elkezdtek kérdezgetni, hogy van-e párja, van-e gyereke, hol lakik, ő pedig mórlikálva válaszolgatott, mindenfélét összehordott, ők meg ki sem fogtak a kérdésekből, hogy például tud-e énekelni, tud-e táncolni. Mire ő:

*Kivel, ó kivel háljak este?
Hát a Hitacsi no szukével!
Jó bőrrel hálni is jó!*

...és így tovább, a vége még jó hosszúra nyúlt. Aztán:

*A Férfibegy ormán lángvörös falevél,
Nembiába ám a név!
Nembiába ám a név!*

Ráadásul visszataszítóan rázta a fejét hozzá, mi pedig borzadva nevettünk, majd rászóltunk: „El innét! Eriggy!”, de én akkor még megkérdeztem: „Szegénykém, mit adjunk neki?”, amikor pedig úrnőm ezt meghallotta, közbeszólt: „Mire rá nem vettétek ezt a szerencsétlent? Hallgatni sem bírtam, be kellett fognom a fületem! Adjatok neki egyet azokból a ruhákból, és gyorsan távolítsátok el innen!”, s mi megmondtuk, hogy „Őfelsége adománya. A te gúnyád piszkos, itt van ez, ez már maradjon ám fehér!”, azzal odadoztuk neki, ő pedig előbb a földre borult, majd fogta, és nem átalott a vállára terítve hálaadó táncba³¹ kezdeni! Ez már tényleg mindennek a teteje volt, úgyhogy inkább bementünk.

Viszont úgy tűnik, rákapott a dologra, mert onnantól fogva folyton úgy lófrált, hogy szem előtt legyen. Mi már csak Hitacsi no szukénak hívtuk. Ruháját nem cserélte fehérre, hanem továbbra is a koszosban járt, mi meg csak méltatlankodtunk, hogy vajon hová lett a másik? Egyszer, amikor átjött hozzánk Ukon, úrnőm elmesélte, hogy „Ideszoktatták ezt a szerencsétlent, rendszeresen addig ügyeskedik, míg be nem jut.” – mondta, és egy Kohjóe nevű hölgyére bízta az eddig történetek elmesélését, „De megnézném én is! Feltétlenül mutassa meg nekem, felség! Ezek szerint itt nagy kedvenc. Nem fogom elcsábítani innen!” – nevetett Ukon.

Később jött egy másik koldus apáca, aki viszont nagyon finom modorú volt, őt is odahívtuk és kikérdeztük, de megsajnáltam, mert annyira szégyellte magát

³¹ Ez bevett módja volt a köszönetnyilvánításnak, azonban egy koldustól inkább felháborító.

előttünk, szóval ő is kapott egy ruhát úrnőm kegyéből, amiért földre borult, ami még hagyján, csak aztán távozóban elsírta magát örömében, és ezt meglátta Hitacsi no szuke, aki pont akkor ért oda. Utána jóideig nem láttuk, nem mintha hiányzott volna.

A tizenkettedik hónap tizedik napja után hatalmas hóesés volt, a lányok³² rengeteg hordtak össze a tornácra, erre mi kitaláltuk, hogy akkor már csináltatni kéne a kertbe egy igazi hegyet, oda is rendeltük a szolgákat, és közöltük, hogy őfelsége parancsa, amire persze ugrottak is, és nekiálltak. Azok a hivatalnokok is beszálltak, akik a Karbantartó Hivatalból³³ jöttek takarítani, úgyhogy jó magas lett. Még a Császárnéi Hivatalból is odafáradtak többen, hogy tanácsokat osztogatva szórakozzanak. A három–négy karbantartóból lett vagy húsz emberünk. Úrnőm értékületet még az otthon lévőknél is. Mivel azokkal közölték, hogy „Három napot biztosan beszámít majd őfelsége azoknak, akik ma segítenek a hegy építésében. Akik viszont nem, azoktól levon ugyanannyit!” – erre némelyek fejvesztve siettek oda azok közül, akik értesültek róla. Akik messze laknak, azokhoz mondjuk el sem ért a hír.

Amikor végre elkészültek, úrnőm odakérette a Császárnéi Hivatal tisztségviselőit, és felmarkoltatott velük két nagy köteg selyemtekercset, amit kilódtítottak a tornácra, és azokból aztán egyenként vihetett ki-kí magának – sorban mindenki meghajolva megköszönte, övébe tűzte³⁴ és távozott. Azok is vadászruhában jelentek meg, akiket különben csak a hivatali köntösükben látunk.

„Szerintetek meddig marad meg?” – kérdezte úrnőm a jelenlévőktől; „Tíz napig kitart!”, „Annál tovább is!” – mondták, de mindenki nagyjából annyit, ezért amikor hozzám fordult, hogy mit szólok, azt feleltem: „Szerintem az első hónap tizedik napján túl is meglesz.”, de erről még úrnőm is úgy vélte, hogy az ki van zárva. A hölgyek mind azt mondták, hogy még idén vége lesz, az év utolsó napjait sem éri meg, én pedig magamban beláttam, hogy túl távoli időpontot adtam meg, valószínűleg tényleg nem bírja odáig. A hónap elejét kellett volna mondanom. Még ha nem is lesz úgy, hát már kicsúszott a számon, szóval kötöttem az ebet a karóhoz.

Husadikán esett az eső, de semmi jele nem volt, hogy el akarna tűnni. Csak a magasságából vesztett egy picit. Elment az eszem, még a Fehér-hegy Kannon bódhiszattvájához is imádkoztam, hogy ne hagyja elolvadni.

Különben aznap, amikor a hegyet építettük, őfelsége valamilyen ügyében nálunk járt Tadataka ceremóniamester,³⁵ én ülopárnát kínáltam neki és beszélgettünk, ő pedig megjegyezte: „Ma nincs olyan ház, ahol ne építették volna hóhegyet.

³² *Nyókan*女官 alacsonyabb rangú udvarhölgyek.

³³ Tonomori dzukasza 主殿司: Karbantartó Hivatal, a császárnéi udvartartás 12 hivatalának egyike. A takarítás, a világítás és a kertészkedés tartozott a felügyelete alá. Mivel csak az első két írásjegy szerepel, az alapján lehet szó a Tonomo rjóról 主殿寮is, amely ennek a „férfi” változata, a császári udvar Karbantartó Hivatala (amelyet Tonomo dzukaszának is neveznek). Néhány sorral később már egyértelműen az utóbbit említi.

³⁴ Az ajándékot vagy fizetséget vállra terítve vagy övébe tűzve illet megköszönni.

³⁵ Sikibu no dzsó Tadataka 式部丞忠隆: ezt a pozíciót csak hat évvel az itt leírt események után töltötte be, 1004-ben. Vagy visszamenőleg tüntette fel Szei sónagon, vagy rosszul emlékezett.

Őfelsége is készítettett egyet a belső kertjében. A Koronahercegnél³⁶ és a Kokidenben³⁷ is csináltattak. Sőt a Kjógoku-rezidencián³⁸ is.” Erre aztán ezt költöttem:

*Egyedülálló
ritkaság úgymond nálunk
itt ez a hóhegy
de másból is megesett már
ugyanez az eset.*

Felolvastattam valakivel, aki mellettem ült, mire ő ide-oda billegette a fejét, végül annyit mondott: „Ezt nem szennyezhetem be holmi válaszverssel. Hogy is ne! Oda-állok inkább a bambuszrolók elé és világga kürtölöm!” – ezzel felállt és elment. Nem értem miért, hiszen úgy hírlik, nagyon szereti a költészetet. Amikor úrnőm meghallotta, azt mondta: „Biztos azt gondolta, hogy túl jó.”

A hónap vége felé egy kicsit zsugorodott, de azért még mindig nagyon magas maradt, mi pedig déltájban kiültünk a tornácra, és akkor egyszer csak előkerült Hitacsi no szuke. „Mi lelt, hogy nem láttunk ennyi ideig?” – kérdeztük, „Hát, nagy balszerencse ért” – felelte. „Mi történt?” – kérdeztük, mire ő: „Elmondom, mit gondoltam” – és elnyújtva szavalni kezdett:

*Majd' megfulladtam
Lábam nem uszony, iszony
Kint a tengernél
Miféle perszónára
Pazarolták a borgot?*

Azután csúnya kacagásban tört ki, de mivel senki sem vette a fáradságot, hogy rápillantson, felmászott a hóhegyre és összejárkálta, mielőtt elment volna. Megüzentük Ukonnak, hogy mi történt, mire ő: „Miért nem adatok mellé valakit, hogy idekísérje? Biztos nem tudta, menjen vagy maradjon, ezért szegénykém inkább emberfeletti küzdelmek árán felküzdötte magát a hóhegy bérceire.” – Ezen megint jót neveltünk.

Nos, eljött az év vége, és a hóhegy mit sem változott. Elsején éjjel rengeteg hó esett, örömmel nyugtáztam, hogy megint mennyivel emelkedett, de úrnőm ekkor kijelentette, hogy: „Ennek így semmi értelme! Hagyjátok meg az eredetit, a mostanit pedig söpörjétek le!” Amikor reggel nagyon korán a saját szobámban tartózkodtam, a Császárnéi Hivatal őrkapitánya jelent meg a hidegtől vacogva, és éjszakai

³⁶ A későbbi Szandzsó császár 三条天皇.

³⁷ Itt ekkor Icsidzsó császár *nyógo* 女御rangú felesége lakott, Fudzsiwara no Gisi/Josiko 藤原義子.

³⁸ A nagyhatalmú Fudzsiwara no Micsinaga 藤原道長lakhelyének említése azért is elgondolkodtató, mert ő volt az, aki nem sokkal később a saját lányát is megtetette császárnénak Teisi mellé (aki viszont az ő bátyja, Micsitaka lánya volt), és kezdettől fogva ellenérdekelt volt Teisi és egész udvartartásával szemben. Szerepe volt abban is, hogy Teisi bátyját, Korecsikát korábban száműzték az udvarból.

munkaköpenye ujján, ami sötétzöld volt, mint a citromfa levele, egy fenyőágot tartott, amelyre világoszöld papírban kötöttek valamit. „Ez honnan jött?” – kérdeztem, „A kamói főpapnőtől.”³⁹ – felelte, aminek úgy megörültem, hogy át is vettem és visszamentem úrnőmhöz.

Még aludt, ezért megpróbáltam egyedül felemelni a fekvőhelyénél lévő rácsot úgy, hogy go-játéktáblákat és hasonlókat cipeltem oda,⁴⁰ de túl súlyos volt. Mivel csak féloldalasan tudtam fogni, megnyikordult, arra meg felébredt, és kérdezte, hogy „Hát ezt miért csináltad?”, „Hogyne csináltam volna, ha egyszer levél érkezett a Szaiintól!” – feleltem, „Valóban elég hamar ideért!” – kelt fel úrnőm. Kinyitotta a küldeményt, arasznyi nyúlkalapács⁴¹ volt benne kettő is, a fejük nyúlpálca⁴²-szerűen becsomagolva, csúcsvirággal, páfránnyal, hegyi sással és hasonlókkal gyönyörűen kidíszítve, viszont levél nem volt hozzá. „Kizárt, hogy csak így van magában” – mondta úrnőm, nézegette, és közben kiderült, hogy a nyél végénél, a papíselelten, amibe a kalapácsfejet csomagolták, ez állt:

*Visszhang a hegyről
Fejszecsapkodás hangja.
Kérdelem én, mi az?
Hát az ünnepi pálcák
Készülnek már odafent.*

Öröm volt nézni azt is, ahogy úrnőm megfogalmazza a válaszát. Akár ő írt a főpapnőnek, akár válaszolt neki, rendkívüli odaadással tette, sokat hibázott íráskor, ebből is látszott, milyen fontos neki. A küldönc fehér szőttesből készült béleletlen alsóruhát, azon mélyvörös köntöst viselt, ami gondolom a belül halványpiros típusú lehetett. Szép látvány volt, ahogy gázolt visszafelé a hóban, vállán a küldeményünkkel. Csak az a kár, hogy soha nem tudhattam meg, mit válaszolt akkor úrnőm.

Ami pedig a hóhegyet illeti, tisztára olyan volt, mint az igazi Fehér-hegy ott Kosiban, semmi jelét nem mutatta, hogy el akarna tűnni. Fekete lett ugyan, és nem igazán lehetett benne már gyönyörködni, de én mámoros voltam az örömtől, hogy nyertem, és alig bírtam kivárni a tizenötödikét, hogy tényleg úgy legyen. Csakhogy még mindig azzal jöttek nekem, hogy „Hetedikén már meg se lesz!”, szóval mindenki nagyon szerette volna a végkifejletig figyelemmel kísérni az eseményeket,

³⁹ Szaiin 齋院: a Kamo-szentély főpapnője. Ezt a pozíciót 975-től 1031-ig Murakami császár lánya (tehát Icsidzsó császár nagynénje), Szensi hercegnő 選子内親王 töltötte be. A korabeli irodalmi élet egyik kulcsfigurája volt, őt császárnak szolgált. Itt, 999-ben 36 éves.

⁴⁰ Hogy felálljon rá.

⁴¹ Udzuicsi 卯槌 'nyúlkalapács': Az új év első nyúl napján váltott ajándéktárgy, ezzel üzték el a balszerencsét. Hosszúkás, szögletes fadarab, amelyet hosszában kifűrtak, és többszínű fonalból készült rojtot lógattak ki belőle.

⁴² Udzue 卯杖 'nyúlpálca': bő másfél méteres rúd, amelyet szintén az év első nyúl napján készítettek.

amikor hirtelen kiderült, hogy úrnőm három napra elvonul⁴³ Öfelségéhez. Nagyon csalódott voltam. „Most nem fogom megtudni, hogy mi lesz a hegyem sorsa” – keseregtem magamban. A többiek is azt mondták, „Pedig mennyire kíváncsiak letünk volna rá!”, sőt úrnőm is így volt ezzel, én pedig hiába szerettem volna, hogy szemtanúja legyen annak, hogy jól tippeltem, mert elkezdték kicipelni a holmijait, de nekem a hatalmas felfordulás közepette sikerült odahívnom a tornáchoz egy kertészt, aki ott lakott a közelben, a vályogkerítés mellé épített kis tető alatt vert tanyát. „Viseld jól gondját ennek a hóhegynek, ne hagyd, hogy gyerekek vagy bárki más összetapossa és szétszórja vagy tönkretégye, vigyázz rá, és tizenötödikéig lankadatlanul légy szolgálatban! Ha megmarad aznapig, bőséges jutalmat kapsz úrnőmtől. Én magam is alaposan meghálálom majd.” – győzködtem, és noha ki nem állhatják a konyhások és a szolgák, adtam neki gyümölcsöt meg egy csomó más mindenfélét, mire elmosolyodott: „Mi sem könnyebb ennél! Szigorúan őrizni fogom! Nem hagyom, hogy felmásszanak rá a gyerekek!” – jelentette ki. „Ne hagyd! És jelentsd nekem, ha valaki nem fogad szót!” – kötöttem a lelkére, úrnőm pedig bevonult a Palotába, én hetedikéig vele voltam, aztán hazamentem.

Közben viszont annyira aggódtam, hogy boldog-boldogtalant odaszalasztottam, udvarhölgyektől kezdve az éjjeliedény-felelősen át a szolgálólányokig, hogy ellenőrizték a kertészt. A hetedikéi ünnepi lakoma⁴⁴ maradékából is küldtem neki, és jót nevettünk azon, hogy mennyire megköszönte.

Otthon is, amint megvirradt, első dolgom volt odaküldeni valakit, hogy lássa, mennyire komoly az ügy. Tizedike táján megüzente: „Van annyi, hogy kitartson még öt napot”, aminek igen megörültem. De küldtem érte délben, küldtem este, mígnem eljött a tizennegyedik este, amikor rettenetesen zuhogni kezdett az eső, „Na, ezzel eltűnik biztosan!” – estem kétségbe, „Mikor már csak egy-két nap hiányzott!”, egész éjjel ébren voltam és siránkoztam, aki csak hallotta, mindenki rajtam röhögött, hogy megbolondultam. Valaki kiment, akkor már én is ébren ültem, és fel akartam kelteni egy szolgát, de nem sikerült felébresztenem senkit, amin nagyon feldühödtem, aztán mikor végre előkecmergett egy, elzavartam megnézni, azzal jött vissza, hogy: „Jelenleg akkora, mint egy kerek ülőpárna. A kertész nagyon vigyázz rá, a gyerekeket sem engedi oda. Azt mondta, hogy holnap reggel is meglesz még, és alig várja a jutalmat.” – aminek én úgy megörültem, hogy kitaláltam, költök egy verset, és majd reggel, ha végre eljön a másnap, elküldöm úrnőmhöz a hóval, amit beletetetek valamibe. Bárcsak tartanék már ott!

Még sötétben keltem, küldöncöm kezébe nyomtam egy fadobozt, és utasítottam, hogy: „Ebbe hozd el nekem a fehér részét. Ahol koszos, dobd ki!” – majd elküldtem, de nagyon hamar visszatért, edényt lóbálva, hogy: „Nyomtalanul eltűnt!” – amin iszonyúan ledöbbentem, és a telitalálat költeményem, amiről reméltem,

⁴³ A saját palotájából (Siki no mizōsi 職の御曹司) a belső palotába, ahol a császár lakik.

⁴⁴ Az első hónap hetedik napján ették a hétfűkását (*nanakusza-gaju* 七種粥), ez több helyen felbukkan még a *Párnakönyv*ben. Itt valószínűleg Szei sónagon kapott a császárné lakomájából, és azt adja tovább.

hogy szájról-szájra jár majd, és mit össze nem szenvedtem vele, amíg megírtam, nagy bánatomra értelmét veszítette. „Az meg hogy lehet?! Tegnap még annyi volt belőle, hogy tűnhetett el az éjszaka?” – keseregtem. „A kertész azt mondja, hogy tegnap egészen sötét volt már, amikor még megvolt. Gondolta, hogy megkapja a jutalmát, most meg ott csapkodta a kezét csalódottságában.” Szóval épp nagy volt a felbolydulás, amikor üzenet érkezett a palotából. „Nos, megvan-e még ma is a hó?” – állt benne úrnőm kérdése, én pedig bármennyire is fájt, azt válaszoltam, hogy: „Mindenki azt mondta, hogy még az óévben vége lesz, mert elsejéig sem bírja, mégis megvolt tegnap napszálltaig, és én amondó vagyok, hogy ez így is csodálatos. Túlzás is lett volna, ha kitart máig. Éjszaka valaki irigységből eltakarította – ezt az üzenetet adasd át neki!” – mondtam.

Huszedikán, amikor munkába álltam, első dolgom volt, hogy ezt előszóban is megemlítsem úrnőmnek. Hogy mennyire borzasztó érzés volt, amikor a küldöncöm szinte rögtön visszatért, mint az a mutaványos, aki felmutatta a dobozfedőt, hogy: „Eldobtam ami volt!”,⁴⁵ és hogy szerettem volna valaminek a fedelére egy kis hegyet készíteni, és fehér papíron küldeni mellé egy szépen írt verset... Ő pedig majd megszakadt a nevetéstől. És mindenki más is nevetett körülötte, végül így szólt: „Biztosan bűnhődnöm kell még azért, hogy keresztbe tettem neked valamiben, amit ennyire szíveden viseltél. Az az igazság, hogy tizennegyedikén éjjel odaküldtem néhány legényt, hogy eltakarítsák. Olyan vicces volt, hogy erre pont rátapintottál a válaszodban. Az a nő⁴⁶ meg előkerült, kezét összetéve könyörgött, de megmondták neki, hogy ez az én parancsom. És a te otthonodból érkezőknek el ne árulja, mert ha mégis, földig rombolják a lakhelyét, aztán a Baloldali Testőrség épületének déli vályogkerítéséhez hordták az egészet. Beszámoltak róla tudomásom szerint, hogy milyen kemény és sok volt, és talán huszedikáig is kitartott volna. És az idei első hó is rájött volna még. Őfelsége is meghallgatta a történetet, és megjegyezte, hogy micsoda jól átgondolt vita volt, sőt az udvaroncoknak is beszélt róla. Nos, de akkor halljuk azt a költeményt! Most, hogy így feltártam az igazságot, tiszta sor, te nyertél.” Mindenki helyeselt, de én: „Hogy is ne! Miért állnék neki szavalni, miután megtudtam ezeket a lehangoló híreket?” – tényleg megbántódtam és elszomorodtam, aztán akkor ájtott hozzánk Őfelsége, és így szólt: „Pedig mindig azt hittem, hogy kedvel téged, de most már nem lennék ebben olyan biztos!”, ettől pedig még rosszabbul éreztem magam, hogy majdnem elsírtam magam. „Ez annyi-

⁴⁵ A mutaványos arra a történetre utalt, amely a *Mabájána Mabáparinirvána-szútrában* szerepel Buddha egyik korábbi életéből, amikor Szesszen-dódzsinak (雪山童子 'Hóhegy-gyermek') hívták. A fiú találkozik Sakrával (帝釈天) a Himálájában (másik nevén Szesszen 雪山), aki ráksaszának ('démon', 羅刹) változva félig elmond neki egy tanítást, tulajdonképpen a buddhizmus lényegét, majd közli, hogy túl éhes a folytatáshoz. A fiú megígéri, hogy a saját testét adja neki, csak hadd tudja meg a folytatást. A démon elmondja, a fiú pedig felmászik egy magas fára, és a mélybe veti magát. Sakra gyorsan viszszaváltozik, és elkapja.

⁴⁶ Jelen fordítás a *Szunkanbon*-változat alapján készült, amelyben nő (*onna* 女) a kertész, de a *Nóinbon*-változat szövege szerint öregember (*okina* 翁). A mostanihoz hasonlóan, a kéziratok másolásakor keletkezett egyetlen írásjegybéli eltérés is okozhat jelentős különbségeket.

ra borzasztó! Olyan nehéz az élet! Úgy örültem, amikor később havazott még, de akkor úrnőm közölte, hogy annak nincs értelme és söpörjék le.” – panasztam el neki, mire Őfelsége csak nevetett: „Biztos nem akarta, hogy te nyerjél!”.

Rezümé

A kora középkori Párnakönyv az első japán nyelvű zuihicu, amely naplójellegű feljegyzések mellett kisebb esszéket és jellegzetes listákat tartalmaz. Szerzője Szei sónagon, aki évekig szolgált a császári udvarban Teisi császárné udvarbölgyeként. A kortárs Gendzsi monogatárral ellentétben nem fikció, de magas irodalmi értékkel bír. Eredeti példánya nem maradt fenn, a szöveg rekonstrukciója számos nehézségbe ütközik. Teljes magyar kiadása mindenzidáig nem jelent meg, jelen kötetben szemelvényeket közlünk a készülő teljes fordításból.

Kulcsszavak: Heian-kor, zuihicu, kora középkori japán irodalom, japán próza, női szerzők, japán írók

Abstract

On The Pillow Book

The early medieval Pillow Book is the first zuihitsu written in Japanese, containing diary entries as well as short essays and lists. It was written by Sei Shonagon, who served years in the imperial court as a lady-in-waiting of Empress Teishi. The Pillow Book is not a fictional work like the Genji Monogatari, but it is considered to have a high literary value. The original text of The Pillow Book is lost, and reconstructing this ur-text is challenging due to the various versions and re-editions of the book. So far no unabridged translation has been published in Hungarian. Selected parts from the upcoming unabridged translation are published below.

Keywords: Heian period, zuihitsu, Classical texts, Japanese prose, female authors, Japanese women writers

RECENZIO

VARRÓK ILONA

Farkas Mária Ildikó: *A japán modernizáció ideológiája*. Károli Könyvek – Monográfia, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018, 186 pp.

A tanulmánykötet Farkas Mária Ildikó habilitációs témája, a Meidzsi-restauráció ideológiája a japán identitás kora újkori kialakulása a kokugaku mozgalommal összefüggésben.

A kötet a következő kérdésköröket járja körül igen nagy alapossággal:

A modernizáció, civilizáció, kultúra, kulturális identitás, tradíció, nemzet, az önálló japán civilizáció teóriája, a japán modernizáció értelmezése és az előzmények jelentősége, az Edo-kor (1600-1868) újraértelmezése: koraújkor, mint a későbbi modernizáció alapja, összehasonlító elemzés Japán és Közép-Európa vonatkozásában, a japán kulturális hagyomány szerepe, hatása a modernizációban, a kulturális identitás kérdése, ezen belül a kultúra közös felfogása (és benne a nyelv fontossága), mint a kollektív identitás alapja, mint a modern nemzettudat formálódásában meghatározó szerepet betöltő tényező, és mint a japán kollektív (kulturális és nemzeti) identitás diskurzusának legfontosabb összetevője, a modernizáció és tradíció viszonya a japán modernizációban.

Már a felsorolásból is látható, hogy mennyire gazdag tartalmú alaplőről van szó.

Ezeknek a kérdéseknek (elsősorban a *nihondzsinron /nihondzsin to wa nanika* – kik vagyunk mi japánok) új szempontok szerinti, összehasonlító perspektívában történő vizsgálatára most első ízben került sor ennek a kötetnek a megjelenésével, ilyen megközelítésben eddig sem Japánban, sem Japánon kívül nem vizsgálták ezt a kérdéskört.

Nyugati kutatók gyakran hajlanak arra, hogy Japánra úgy tekintsenek, mint a kelet-ázsiai kultúrkör részére és azon belül a kínai civilizáció körébe tartozó országra. Japán kutatók viszont ezzel szemben a japán kultúra egyediségét emelik ki, ez a forrása a tanulmányban is említett „*Nihondzsinron*” („a japánság elmélete”) diskurzusnak, ami valamilyen szinten mindig jelen van Japánban. Ahogy a tanulmányban is idézett Robert Bellah írja, az egyediség érzése összefügg a japánok erős azonosulásával saját kultúrájukkal, egy japán ember külföldön sohasem feledkezik meg róla, hogy ő japán, és fordítva, egy külföldi Japánban sohasem feledkezhet meg róla, hogy ő nem japán.¹

¹ ROBERT BELLAH: „Japan's cultural identity, Some Reflections on the Work of Watsuji Tetsuro”, *The Journal of Asian Studies*, Association for Asian Studies, Vol. 24, No. 4 (Aug., 1965), 573. DOI: 10.2307/2051106

Farkas Ildikó tanulmánya a japán identitás kérdéskörének egy olyan elemét – a japán kulturális identitás és a japán nyelv összefüggéseinek kérdését – helyezi fókuszába, amely különösen aktuális a mai változó világunkban, ugyanakkor számunkra, akik azt valljuk, hogy „nyelvében él a nemzet”, még inkább érdeklődésre tarthat számot. Még érdekesebbé teszi a témát az a tény, hogy – értelemszerűen eltérő körülmények között, más kontextusban és más hangsúlyokkal, de hasonló indíttatással –, szinte ugyanarra az időszakra tehető a tanulmány egyik fő témájául választott *kokugaku* mozgalom és azon belül Motoori Norinaga munkássága, aki, – ahogy a tanulmány is kiemeli – a nyelv elsődleges szerepét hangsúlyozta az identitás és a különbözőség megfogalmazásában, mint a Kölcsény és Kazinczy vezette nyelvújító mozgalmunk.

A kötet bevezetőjében a szerző a következőképpen foglalja össze a monográfia célját:

„Jelen kötet Japán történelmével foglalkozik, de nem „klasszikus” történelemkönyv, elsősorban nem a politikai vagy gazdasági történésekkel foglalkozik, hanem a japán történelmi fejlődés értelmezésének lehetőségeivel. Nem célja (reálisan tekintve nem is lehet), hogy megoldja a rejtélyt, ha van ilyen rejtély; nem kínál egyértelmű magyarázatokat, inkább adalékot kíván hozzátenni a kérdések megvitatásához, tovább gondolásához. Szubjektív narratíva, ennek megfelelően szelektált szakirodalommal és teoretikai alapvetéssel, ami természetesen önmagában is vita tárgyát képezheti. Ez azonban talán nem hiányosság, hiszen a cél éppen az, hogy újabb szempontokkal, interdiszciplináris megközelítésekkel, újabb metodikával, az összehasonlító elemzés segítségével a problémakör összetettségét érzékeltető kérdések és gondolatok jölessenek létre. A kötet minden fejezete egy önálló monográfia témája lehetne, ebben a formában csak a problémafelvetés, a szempontok felmutatása, a megközelítés lehetőségeinek bemutatása lehet a célkitűzés, korántsem a teljes kép felrajzolása.”

Japán 19–20. századi modernizációjának értelmezése, sikerességének magyarázata évtizedek óta foglalkoztatja a Japánnal foglalkozó kutatókat, az a kérdés, hogyan tudott Japán a 20. században katonai, majd gazdasági nagyhatalommá fejlődni a legfejlettebb ipari országok közé kerülni.

A szerző vázlatosan áttekinti a japán modernizáció folyamatát, főként azt mutatja be, hogyan jelenik meg mindez a szakirodalomban, milyen értelmezési kísérletek születtek a japán siker magyarázatára, mi vezetett ahhoz az értelmezéshez, hogy a japán modernizáció eredményességében nem a külső, nyugati hatásnak, hanem a belső történelmi-társadalmi előzményeknek volt meghatározó szerepe. A történelmi áttekintés bemutatja, hogy Japán a Nyugattal szemben milyen gazdasági, technikai hátránnyal indult a Meidzsi restauráció után, hogyan sikerült gyors gazdasági növekedést elérnie már az 1884-től az első világháború végéig tartó időszakban is, hogyan járult hozzá ehhez „a tudatos fejlesztési politika, a gazdaságirányítás rendszere, az oktatás fejlesztése, a hagyományos kollektív vezetés, a jól szervezett közösségek együttműködő munkája”. A szerző kiemeli annak jelentőségét, hogy a 20.

században a különböző értelmezési irányzatokban nagyjából azonos tézis jelent meg a szakirodalomban, miszerint a japán modernizációt elsősorban Japán belső viszonyai tették lehetővé és sikeressé, valamint, hogy a 19. században kezdődő modernizáció belső feltételei már a nyugatiak érkezése előtt jelen voltak Japánban, és hogy ennek megfelelően a kutatásban az utóbbi évtizedekben a modernizáció előfeltételeként az Edo-kor viszonyainak tanulmányozása került előtérbe. A változások sikere Japánban a nagyfokú kontinuitásban rejlik, az Edo-korban kialakult, a növekvő piacgazdasághoz és az információs forradalomhoz köthető új, polgárosult életmódban és társadalmi létformában keresendő.

A könyv bemutatja az Edo-korszak 18. századi japán kulturális mozgalmát, a kokugakut, amelynek elsődleges célja az „eredeti japán jelleg” kutatása volt és nemcsak az akkori kulturális életet alakította át, hanem meghatározta a japán nemzeti ideológiát is az elkövetkező évszázadokra, és amelynek köszönhetően a modernizálódó Japánnak a 19. század végén sikerült kialakítania sajátos japán identitását, megőriznie kulturális-szellemi értelemben sajátos arculatát, hagyományos kultúrájának jelentős részét. Részletesen ismerteti a könyv a *kokugaku* kialakulásának történetét, a kiemelkedő *kokugaku* tudósok nézeteit, különösen Kamo no Mabucsi és Motoori Norinaga munkásságát, akik az addigi kínai és buddhista eredetű interpretáció és fogalmak helyett teljesen új megközelítéssel, új szempontból magyarázták az ókori japán szövegeket. A japán kultúrát, nyelvet, irodalmat tanulmányozó tudósok munkásságának eredményeként „új diskurzus alakult ki, amelynek témája a japán kultúra, a japán nyelv, irodalom, történelem lett, és amely a japán kultúra és a japánság új koncepcióját fogalmazta meg. Legfontosabb összetevője a nyelv, amelyhez szorosan kapcsolódott az irodalom és a múlt, az ősi mitológia.” – írja a szerző.

Bemutatja, hogyan társultak a 19. század elejére politikai célok az eredendően kulturális mozgalomhoz, hogyan vált nemzeti mozgalommá a nyugati hatalmak Japánban való megjelenésével, amelynek egyik fő célkitűzése a nemzeti függetlenség védelme és a „nyugati hatalmakkal való egyenrangúság” kivívása lett. Végül kitér a *kokugaku* második világháború utáni megítélésével kapcsolatos nézetre, miszerint az 1930–1940-es évek japán militarizmusának és fasizmusának kialakulásához nagy mértékben járult hozzá, és ami miatt a közbeszédben, mind a tudományos kutatásban szinte „tabu” témának számított. Ír a *kokugaku*-kutatás 1970-es évektől történő újjáéledéséről, a modernista értelmezéséről és a legújabb tendenciákról és kutatásokról, konklúzióként azt szűrve le, hogy „a *kokugaku* nem pusztán Edo-kori jelenség, hanem a modern japán történelemnek is fontos alkotója, amelynek ismerete nélkül nem lehet a modern japán történelmet megfelelően értelmezni.”

Felveti a kötet azt a kérdést, hogy szigetország jellegéből adódóan Japán mennyire része a kelet-ázsiai (kínai) civilizációnak, mivel történeti fejlődésében Kelet-Ázsia többségétől jelentős eltéréseket mutat, „főként abban különbözik Ázsia többségétől, hogy 19. századi modernizációját elsősorban saját belső erőforrásaira alapozva tudta véghezvinni”. Lényeges különbségként emeli ki a szerző, hogy

a japán identitás megfogalmazása már a modernizáció és a nyugatiak érkezése előtt megtörtént Japánban, míg más ázsiai népeknél (pl. India, Kína) a nemzeti mozgalmak a nyugati hatalmak megjelenése *után*, a gyarmatosításra adott válaszként születtek meg, ilyen tekintetben tehát Japán modern kori, (sőt középkori) fejlődését inkább az európaival, azon belül is elsősorban a közép-kelet-európai régió viszonyaival lehet összehasonlítani, nem az ázsiaival. Ezzel kapcsolatban kitér a nemzetfogalom értelmezésének különbségeire is. Összeveti a főként angolszász nyelvterületen elterjedt modernista felfogást, mely a Nyugat-Európában lezajlott „államnemzeti” fejlődést tekinti a „fejlettebb” iránynak, és az ettől eltérő fogalmakat és folyamatokat (pl. Kelet-Közép-Európában, de máshol is, akár Japánban) az elmaradottság következményének tartja, a nemzetek „kultúrnemzeti” koncepciójával, mely a kulturális nemzeti identitás, a közös származás, anyanyelv és kultúra alapján értelmezi a közösséget. Részletesen foglalkozik a nemzetet mint „kitalált közösséget” értelmező elmélettel Különösen jelentős Japán és Közép-Kelet-Európa összehasonlítása, mivel erre eddig sem a japán, sem a nemzetközi szakirodalomban nem tettek kísérletet.

Végül lássunk két meghatározó idézetet a kötetből:

„Ebből a szempontból a *kokugaku* olyan nemzetépítő mozgalomnak tartható, amely véleményem szerint nem a nyugat-európai fejlődéssel mutat hasonló jellegzetességeket (ahol a nacionalizmus a modernitáshoz kötődött), hanem a közép-európai népek (elsősorban magyar, cseh, lengyel) ugyanekkor (18. század) zajló nemzeti ébredésének, nemzetépítő mozgalmainak jelenségével.”

„A kulturális nemzeti identitás alapjai: a közös nyelv, a közös múlt, mítoszok, legendák, hagyományok, a történelmi tudat, a szomszédok képe, és különösképpen erősen integráló elemek a szimbólumok, amelyek képesek voltak elfedni az etnikumon belül a társadalmi, regionális és felekezeti különbségeket, és megszilárdították benne az összetartozás és egység érzését.”

KÖVETKEZŐ SZÁMUNK TARTALMÁBÓL
JAPÁN IRODALOM ÉS FILOZÓFIA

LÁZÁR MARIANNA

魏志倭人傳

A Vej-dinasztia története – Feljegyzések a va népről

SOÓS SÁNDOR

Dzen no Kenkjú – fordítás és tanulmány a zen buddhizmus fogalmairól

HORNOS DÁNIEL

Az első Buke sohatto, a 17. századi szamuráj törvénykönyv magyar fordítása és filológiai elemzése

JANÓ ISTVÁN

A vorticismus távol-keleti gyökerei – japán és kínai kulturális hatások Ezra Pound költészetében

SOMODI JÚLIA – VALENTE ALBERTINA VICTORIA – ERDŐS VERONIKA

Filmfeliratozás tanórán. A hibakusák dokumentumfilmjeiből készített filmfeliratok tanulságai

RECENZIO

SAMU VERONIKA

Kortárs Japanológia II. Japánnyelv-pedagógia Magyarországon.

Szerk.: Wakai Seiji, Sági Attila, Károli Gáspár Református Egyetem – Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, pp. 250.

